

**KIRSAL ALANLARIN KORUNARAK KALKINMASINDA VE
PLANLANMASINDA BİR ARAÇ OLARAK ARAZİ
TOPLULAŞTIRMASI: AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE
KARŞILAŞTIRMASI**

Merve TEMEL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ŞUBAT 2013
ANKARA**

**KIRSAL ALANLARIN KORUNARAK KALKINMASINDA VE
PLANLANMASINDA BİR ARAÇ OLARAK ARAZİ
TOPLULAŞTIRMASI: AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE
KARŞILAŞTIRMASI**

Merve TEMEL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ŞUBAT 2013
ANKARA**

Merve TEMEL tarafından hazırlanan ‘KIRSAL ALANLARIN KORUNARAK KALKINMASINDA VE PLANLANMASINDA BİR ARAÇ OLARAK ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI: AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI’ adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Kübra CİHANGİR ÇAMUR
Tez Danışmanı, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından oy birliği ile Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Şule KARAASLAN
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Kübra CİHANGİR ÇAMUR
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Nevin AKPINAR
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Şükran ŞAHİN
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Öğr. Gör. Dr. Sevinç Bahar YENİGÜL
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 14/02/2013

Bu tez ile G.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Şeref SAĞIROĞLU
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Merve TEMEL

**KIRSAL ALANLARIN KORUNARAK KALKINMASINDA VE
PLANLANMASINDA BİR ARAÇ OLARAK ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI:
AVRUPA BİRLİĞİ -TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI
(Yüksek Lisans Tezi)**

Merve TEMEL

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Şubat 2013**

ÖZET

Arazi toplulaştırması, arazi parçalanmasını gidermek ve dağınık tarım topraklarının birleştirilmesi amacıyla Avrupa Birliği ülkelerinde 1550’li yıllardan, Türkiye’de ise 1960’lı yıllardan bu yana uygulanmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, tarımsal üretimdeki verimlilik artışının ve kırsal alanlarda ekolojik yapının korunarak sürdürülebilirliğin sağlanması, kırsal kalkınmanın bir aracı olarak arazi toplulaştırmasının kullanılmasına ilişkin Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde ve Türkiye’deki yaklaşımlara yönelik değerlendirmelerin yapılması, Türkiye için kırsal alanların daha etkin kullanımı ve planlanmasına yönelik kullanılabilecek yeni önerilerin geliştirilmesidir. Bu çalışma ile arazinin insan faaliyetlerinin temel mekanı olduğu savından hareketle, bunun sürdürülebilirliğinin sağlanmasında önemli bir araç olarak görülen arazi toplulaştırması ve kırsal kalkınmanın planlama ile ilişkisinin sağlanabilirliği araştırılmıştır.

Çalışmada literatür taraması yapılarak, Avrupa Birliği ülkelerindeki ve Türkiye’deki arazi toplulaştırmasına yönelik yaklaşımlar incelenmiş, kurumsal

yapı ve yasal mevzuatın nasıl işlediği ve toplulaştırma sonucu tarımsal verimin ne oranda değiştiği AB ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma sırasında Türkiye'de arazi toplulaştırması uygulamasının yürütücü kurumlarından olan Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nden istatistiki bilgi ve konuyla ilgili doküman sağlanmıştır. Ayrıca üniversitelerin Ziraat Fakültesi'nin ilgili ana bilim dalında konuyla ilişkili tez çalışmalarının yapıldığı görülmüştür ve bu kaynaklardan yararlanılmıştır. Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye'deki arazi toplulaştırması uygulamalarına ilişkin yayınlara internet ortamından da erişilebilmektedir.

Çalışmada, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nde görev alan, arazi toplulaştırması çalışmaları konusunda deneyimlere sahip kişilerle görüşülerek Delphi Tekniği uygulaması ile anket çalışması yapılmıştır. Uygulama internet üzerinden yapılmış, Delphi sürecinde ardışık anketler kullanılmıştır. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar neticesinde Türkiye'de uygulanan arazi toplulaştırmasının sorunları genel olarak ortaya konmuştur.

Tez çalışmasının sonucu olarak, Türkiye'deki arazi toplulaştırması çalışmalarının Avrupa Birliği ülkelerindeki gelişme düzeyinde olmadığı görülmüştür.

Bilim Kodu : 801.1.077

Anahtar Kelimeler : Arazi Topplulaştırması, Kırsal Planlama, Tarım Topraklarının Korunmasında Planlama, Avrupa Birliği, Türkiye, Delphi Tekniği

Sayfa Adedi : 138

Tez Yöneticisi : Doç. Dr. Kübra CİHANGİR ÇAMUR

**LAND CONSOLIDATION AS A TOOL FOR PROTECTION,
DEVELOPMENT AND PLANNING OF RURAL AREAS: A COMPRASION
OF EUROPEAN UNION-TURKEY**

(M. Sc. Thesis)

Merve TEMEL

**GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SCIENCE**

February 2013

ABSTRACT

Land consolidation, implemented by the European Countries since 1550s to improve agricultural structure, remedy the division of land and to unify the divided agricultural lands, has been in practice in Turkey since 1960s.

The main objective of this study is to conduct an evaluation of the approaches in the European Union (EU) Countries and in Turkey towards the use of land consolidation as a tool to bolster agricultural efficiency and to ensure ecologically preserved sustainability of rural parts, and to develop new recommendations for more effective use and planning of rural areas in Turkey. This study investigates the sustainability of the relation between land consolidation, the major location for human activities and considered a significant tool for its continuity, and the planning of rural development.

In the study, the literature was examined and the approaches in the European Union Countries and in Turkey towards land consolidation were evaluated, organizational structure and the workings of legislative regulations and the rates of change in agricultural efficiency after the consolidation were comparatively assessed.

During the study, the General Directorate of Agricultural Reform, one of the executive agencies for land consolidation practices in Turkey, has provided statistical information and relevant documentation. Furthermore, it was observed that thesis studies relating to this matter were conducted in the relevant department of the Agricultural Faculties in universities and such resources were put to use. The publications on land consolidation practices in the European Union Countries and in Turkey can also be accessed on the internet.

Within the context of the study; individuals holding office in the General Directorate of Agricultural Reform, having experience in land consolidation activities, were interviewed and a survey was conducted using the Delphi Technique. This practice was conducted through the internet and subsequent surveys were utilized in the Delphi process. In line with the participants' responses, the general issues in the land consolidation practices in Turkey were revealed.

As a consequence of the thesis study, it was observed that the land consolidation activities in Turkey have not reached a level of advancement equal to the European Union Countries.

Science Code : 801.1.077

Key Words : Land Consolidation, Rural Planning, Agricultural Land Protection and Planning, European Union, Turkey, Delphi Technique.

Page Number : 138

Adviser : Assoc. Prof. Dr. Kübra CİHANGİR ÇAMUR

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın oluşturulmasından sonuçlandırılmasına kadar bütün aşamalarında bilgisini ve desteğini esirgemeyen, değerli yardım ve katkılarıyla bana yol gösteren, hiçbir zaman anlayışını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Kübra Cihangir Çamur'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Katkılarıyla tezimin gelişmesini sağlayan jüri üyeleri Prof. Dr. Şule Karaaslan, Prof. Dr. Nevin Akpınar, Prof. Dr. Şükran Şahin ve Öğr. Gör. Dr. Sevinç Bahar Yenigül'e teşekkürlerimi sunarım.

İhtiyacım olan her an yanımda olup, hiçbir zaman manevi desteğini ve sevgisini esirgemeyen, en çekilmez anlarıma tahammül ederek sabır gösteren, stresli zamanlarımda beni güldürebilen ve araştırmamın anket çalışmasının analiz kısmında yardımını esirgemeyen eşim Durmuş Akbaş'a teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmam sırasında dünyaya gelen sevgisiyle, neşesiyle yoğun çalışma günlerimde beni mutlu eden kızım Zeynep'e teşekkür ederim.

Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nde görev alan ve arazi toplulaştırması ile ilgili bütün sorularımı yanıtlayarak desteğini ve ilgisini esirgemeyen ayrıca yüksek lisansa başlamamda beni teşvik eden babam Orhan Temel'e teşekkürlerimi sunarım. Manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan çok değerli annem Nesrin Temel'e teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xv
1. GİRİŞ	1
2. ARAZİ VE ARAZİ TOPLULAŞTIRMASINDA KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1. Arazi ve Arazi Toplulaştırması	6
2.1.1. Arazi tanımı.....	6
2.1.2. Arazi parçalanması.....	7
2.1.3. Arazi toplulaştırması	7
2.2. Kırsal Alan ve Kırsal Planlama.....	9
2.2.1. Sürdürülebilir kalkınma ve planlama ilişkisi	10
2.2.2. Kırsal planlama	11
2.3. Konuyla İlgili Yapılmış Çalışmalar	12
2.4. Değerlendirme.....	15
3. ARAZİ TOPLULAŞTIRMASININ NEDENLERİ VE PLANLAMA İLİŞKİSİ.....	17
3.1. Arazi Parçalanmasının Nedenleri ve Parçalanmanın Neden Olduğu Olumsuzluklar	17
3.1.1. Arazi parçalanmasının nedenleri.....	17

Sayfa

3.1.2. Arazi parçalanmasının neden olduğu olumsuzluklar	19
3.2. Arazi Toplulaştırmasının Amacı, Yöntemi ve Etkileri	21
3.2.1. Arazi toplulaştırmasının amacı	21
3.2.2. Arazi toplulaştırmasının yöntemi ve teknik boyutu	22
3.2.3. Arazi toplulaştırmasının etkileri.....	24
3.3. Kırsal Alanların Sürdürülebilirliğinde Arazi Toplulaştırması ve Planlama... 26	
3.3.1. Sürdürülebilirlik ve arazi toplulaştırması.....	28
3.3.2. Arazi toplulaştırmasının planlama alanına katkısı	33
4. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ'NDE ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI	38
4.1. Avrupa Birliği Ülkeleri'nde Arazi Toplulaştırması Gerekliği.....	38
4.1.1. Avrupa Birliği ülkelerinde tarım işletmelerinin durumu	40
4.1.2. Avrupa Birliği ülkelerinde arazi toplulaştırmasını zorunlu kılan nedenler	41
4.1.3. Avrupa Birliği ülkelerinde arazi toplulaştırmasının amaçları	43
4.1.4. Avrupa Birliği ülkelerinde arazi toplulaştırmasının hedefleri ve alt hedefleri.....	43
4.2. Avrupa Birliği Ülkeleri'nde Arazi Toplulaştırmasının Yapısı	46
4.2.1. Avrupa Birliği ülkelerinde arazi toplulaştırması mevzuatı	46
4.2.2. Avrupa Birliği ülkelerinde arazi toplulaştırması organizasyonu	47
4.2.3. Avrupa Birliği ülkelerinde arazi toplulaştırması uygulamalarının maliyetleri	47
4.3. Avrupa Birliği Ülkeleri'nde Arazi Toplulaştırması Uygulamalarından Örnekler.....	48
4.3.1. Ekolojik yapının korunmasına önem vererek arazi toplulaştırması yapan ülkeler	48

	Sayfa
4.3.2. Tarımsal verim artışının sağlanmasına önem vererek arazi toplulaştırması yapan ülkeler	62
4.4. Değerlendirme.....	64
5. TÜRKİYE’DE ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI	66
5.1. Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Gerekliliği.....	66
5.1.1. Türkiye’de tarım arazilerinin durumu	67
5.1.2. Türkiye’de arazi toplulaştırmasını zorunlu kılan nedenler	69
5.1.3. Türkiye’de arazi toplulaştırmasının amaçları.....	71
5.1.4. Türkiye’de arazi toplulaştırmasının hedefleri	71
5.2. Türkiye’de Arazi Toplulaştırmasının Yapısı	72
5.2.1. Türkiye’de arazi toplulaştırması mevzuatı.....	72
5.2.2. Türkiye’de arazi toplulaştırmasının kurumsal yapısı.....	78
5.3. Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Çalışmaları ve Uygulamalardan Örnekler	81
5.3.1. Beş yıllık kalkınma planlarında kırsal altyapı, planlama ve öngörülen hedefler.....	81
5.3.2. Türkiye’de arazi toplulaştırması projeleri.....	85
5.3.3. Türkiye’de arazi toplulaştırması uygulamalarında karşılaşılan problemler	91
5.4. Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Uygulamalarının Avrupa Birliği Ülkeleri İle Karşılaştırılması	93
6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULARI	100
6.1. Delphi Tekniği’nin İçeriği ve Uygulanması	100
6.1.1. Birinci Delphi anketi: Araştırma problemine ilişkin açık uçlu olarak hazırlanan sorunun katılımcılara gönderilmesi	102
6.1.2. İkinci Delphi anketi.....	105

Sayfa

6.1.3. Üçüncü Delphi anketi	111
6.2. Araştırmanın Bulguları: Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Çalışmalarının Etkinliğinin Değerlendirilmesi.....	113
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	115
KAYNAKLAR	120
EKLER.....	128
EK-1 Anket Formu Örneği (Birinci Delphi Anketi).....	129
EK-2 Anket Formu Örneği (İkinci Delphi Anketi).....	130
EK-3 Anket Formu Örneği (Üçüncü Delphi Anketi).....	134
ÖZGEÇMİŞ	138

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.1. Avrupa Birliği ülkelerindeki tarım işletmelerinin arazi genişliğine göre dağılımı (A: İşletme sayısı oranı B: Arazi varlığı oranı)	40
Çizelge 4.2. Finlandiya, Almanya, Hollanda ve İsveç'in arazi toplulaştırmasında temel hedefleri.....	44
Çizelge 5.1. Türkiye'de arazi toplulaştırması yapılan alanların kurumlara göre dağılımı	87
Çizelge 5.2. Eskişehir Alpu İlçesi'nde yapılan arazi toplulaştırması sonucu ortaya çıkan değerler	89
Çizelge 5.3. 2001 GTS sonuçlarına göre Türkiye'de ve 2003 yılı itibariyle Avrupa Birliği ülkelerinde tarım işletmelerinin büyüklüklerinin yüzde oranları .	93
Çizelge 5.4. 2003 yılı itibariyle Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'de tarım işletmelerinin sayısı ve işledikleri arazi miktarları	94
Çizelge 5.5. Ülkelerarası karşılaştırma	97
Çizelge 5.6. Arazi toplulaştırması uygulamalarında Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinin karşılaştırılması	98
Çizelge 6.1. Sorun maddelerine ilişkin numaralandırma ölçeği	105
Çizelge 6.2. Katılımcıların sorunların önem derecesine göre vermiş oldukları değerler frekansı.....	109
Çizelge 6.3. Katılımcıların sorunların önem derecesine göre vermiş oldukları değerler frekansı ve birikimli serisi	109
Çizelge 6.4. Üçüncü delphi anketinin örnek bir maddesi	112

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 4.1. Almanya’da arazi toplulaştırması yapılan alanların bölgenmesi	51
Şekil 4.2. Aulendorf’da arazilerin toplulaştırmadan önceki durumu	52
Şekil 4.3. Aulendorf’da arazilerin toplulaştırmadan sonraki durumu.....	53
Şekil 4.4. Aulendorf’da toplulaştırma sonrası değerlendirme	54
Şekil 5.1. Eskişehir-Alpu İlçesi’nde arazilerin toplulaştırma öncesi ve sonrası durumu	88

SİMGELER ve KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
AT	Arazi Toplulaştırması
BM	Birleşmiş Milletler
CAP	Canadian Association of Petroleum Producers (Kanada Petrol Üreticileri Derneği)
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması)
GTS	Genel Tarım Sayımı
STK	Standart Topografik Kadastral
TİGH	Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri
TRGM	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
TÜGEM	Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNHCS	United Nations High Commission on Structure (Birleşmiş Milletler Yüksek Komisyonu)

1. GİRİŞ

Arazi ve arsa düzenlemesinin kırsal topraklarda uygulaması olan arazi toplulaştırması tarımsal üretimde verimlilik artışını sağlayan önemli araçlardan birisidir. Tarımsal üretimin artırılması amacıyla, kişi ve işletmelere ait olan, küçük parseller halinde birden fazla parçaya bölünmüş elverişsiz biçimde şekillenmiş araziler modern tarım işletmeciliği esaslarına göre uygun bir şekilde birleştirilerek şekillenmekte ve planlanmaktadır. Kırsal alanlarda yapılan arazi toplulaştırmasında ekolojik yapı korunarak sürdürülebilirliğin sağlanması önem kazanmıştır. Arazi toplulaştırması etkin ve etkili bir şekilde uygulandığında sürdürülebilir kırsal kalkınma için bir araç olmaktadır. Kapsamlı arazi toplulaştırması projesi kırsal alanların iyileştirilmesine yönelik bir dizi önlemler ile birlikte yeniden yapılanmayı içermektedir.

Arazinin insan faaliyetlerinin temel mekanı olduğu ve bunun sürdürülebilirliğinin sağlanması gerektiğinin farkında olan AB ülkeleri kırsal kalkınmanın bir aracı olarak arazi toplulaştırmasını öngörmektedirler. Arazi toplulaştırması, birçok AB ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de kırsal kalkınma için önemli bir araç olmuştur. Son yıllarda Türkiye ekonomisinde tarım kesiminin görece önemi azalmış olsa da, temel gıda maddelerini üretmesi ve sağladığı istihdam olanakları ile önem arz etmektedir. Öte yandan, Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde Batı ile bütünleşmenin sağlanabilmesi, her alanda olduğu gibi tarım sektöründe ve kırsal alanda da etkinliğin ve verimliliğin artırılmasına yönelik yaklaşımların geliştirilmesini gerektirmektedir. Kent ve kır arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik farkları azaltılarak, kalkınmanın dengeli olmasının sağlanmasında tarım topraklarının etkin kullanımı giderek daha büyük önem arz etmektedir.

Tarımsal işletmelerin, çok parçalı, dağınık ve farklı biçimlerde oluşu, tarla sınır uzunluklarını arttırmakta; bu durum işlenemeyen arazi miktarını arttırarak tarımsal verimliliği azaltmaktadır. Tarımsal işletmelerin olabildiği ölçüde parça sayısının azaltılarak etkin işlenebilir biçime dönüştürülmesi ile yol ve sulama ağına

bağlanması, arazi toplulaştırması uygulaması ile yapılabilmektedir. Batıda feodal dönemde başlayan arazi toplulaştırması uygulamaları, tüzel ve kurumsal yapıdan kaynaklanan kimi sorunlar nedeniyle Türkiye’de yeterli ölçüde yaygınlaşmamıştır (Akdeniz, 2003).

Tarımsal arazilerin yapısını kuvvetlendirmek, arazi parçalanmasını önlemek, bir şahsa ait dağınık arazileri bir araya getirmek, tarımda üretimin artırılması için gerekli olan faktörler arasındaki dengeyi sağlamak ve tarımsal alt yapıyı tekniğine göre ekonomik olarak uygulamak arazi toplulaştırmasının temel amacını oluşturmaktadır. Sonuç olarak arazi toplulaştırması, yalnız dağınık arazilerin birleştirilmesi ile kalmayıp, birim sahadan en yüksek verimi elde edebilmek için tarımın bütün kollarında gerekli ıslahın yapılarak köylünün hayat seviyesini yükseltecek bütün teknik, sosyal ve kültürel tedbirlerin alınmasını içermektedir (Köse, 2009). Arazi toplulaştırması kısaca, tarım ve orman alanında üretim ve çalışma koşullarının iyileştirmenin yanı sıra, tarımsal kültürü ve kırsal gelişmeyi amaçlayan kırsal alanların yeniden düzenlenmesidir (Baybura, 2009).

Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye’de tarımsal üretimde verimlilik artışının sağlanması ve kırsal kalkınmanın bir aracı olarak arazi toplulaştırması yaklaşımlarının incelenmesi ve Türkiye için daha etkin arazi toplulaştırması yöntemlerine yönelik önerilerin geliştirilmesi bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Çalışmada literatür araştırması yapılarak, AB ve Türkiye’deki arazi toplulaştırmasına yönelik yaklaşımlar incelenmiş, kurumsal ve yasal mevzuatın nasıl işlediği ve arazi toplulaştırması sonucu tarımsal verimin ne oranda değiştiği AB ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Tez çalışmasında kullanılan veriler, Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, Türkiye’de arazi toplulaştırması uygulamasının yürütücü kurumlarından olan Tarım Reformu Genel Müdürlüğü ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından sağlanmıştır. Avrupa Birliği ülkelerindeki ve Türkiye’deki arazi

toplulaştırması uygulamalarına ilişkin yayınlara internet ortamında da erişilebilmektedir. Bu tez çalışmasında;

- i. Arazi toplulaştırması ile toprak verimliliğın artırılması ve kırsal alanların korunarak kalkınması mümkün müdür?
- ii. Arazi toplulaştırması parçalı tarım topraklarının birleştirilerek tarımsal işlevin korunmasında bir araç olabilir mi?
- iii. Arazi toplulaştırması kırsal alanların planlanmasında etkili bir araç olabilir mi?
- iv. Arazi toplulaştırması mekansal planlama sürecinde uygulama aracı olabilir mi ve parçalanmış tarım topraklarının korunmasında planlamaya nasıl katkı sağlayabilir?
- v. Avrupa Birliğı ülkelerinde uygulanan arazi toplulaştırması politikaları kırsal alanlardaki verim artışını nasıl etkilemiştir?
- vi. AB'ye uyum sürecinde olan Türkiye, arazi toplulaştırmasında hangi aşamada yer almakta ve kırsal alanların kalkınmasında arazi toplulaştırması uygulamalarının rolü var mıdır?

sorularına yanıt aranmıştır.

Bu tez, kırsal alan plan ve düzenlemesinin bir bileşeni olan arazi toplulaştırması ile kırsal alan iyileştirilmesinin sağlanabileceğı, yapılan iyileştirmelerle bu alanların korunarak kalkınabileceğı, planlanabileceğı ve uygulama aracı olarak arazi toplulaştırmasının planlamaya katkı sağlayabileceğı hipotezini savunmaktadır. Literatür araştırması olan bu çalışma ile AB ülkelerinde arazi toplulaştırmasının nasıl ve ne amaçla gerçekleştirildiğı incelenmekte, bunun gerçekleşmesini sağlayan yasal çerçeve ve finansman gibi yardımcı unsurlar ile Türkiye'deki arazi toplulaştırması uygulama yaklaşımları ortaya konmaktadır.

Çalışma kapsamında, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nde görev alan, arazi toplulaştırması çalışmaları konusunda deneyime sahip, uzun süre bu çalışmaları yürütmüş ya da denetimini yapmış kişilere Delphi Tekniğı uygulanmıştır. Uygulama internet üzerinden yapılmış, Delphi sürecinde ardışık anketler kullanılmış ve

analizlere ilişkin katılımcılara geri beslemede bulunularak kendi görüşlerini ve diğer katılımcıların görüşlerini yeniden gözden geçirme fırsatı verilmiştir.

Delphi Tekniği kullanılan anket çalışmasında daha fazla katılımcı ile görüşülmek istenmiş, ancak Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nde yeniden yapılanmaya gidilmesi ve bazı birimlerin kapatılması gibi nedenler çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmuştur. Ayrıca Delphi Tekniği uygulaması gereği ardışık anketlerin kullanılması, cevapların beklenmesi ve katılımcılara yeniden gönderilmesi aşamaları uygulama sonuçlarının ortaya çıkma süresinin uzamasına neden olmuştur.

Yapılan literatür araştırmasında, Avrupa Birliği ülkelerinin kurucu ve sonradan üye olan diğer ülkeler arasında arazi toplulaştırması süreci ve mevzuatı ile ilgili ülkeler arasında farklılıklara dair yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Ayrıca, Türkiye'deki tarım işletmelerinin durumu ile ilgili bölümde en son Genel Tarım Sayımı Sonuçları olan 2001 yılı verilerinin kullanılması çalışmanın bir diğer kısıtlılığıdır.

Tez çalışması yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, giriş bölümünden oluşmakta, bu bölümde tezin amacı, hipotezi, yöntemi ve kısıtlılıkları anlatılmaktadır. İkinci bölüm tezin teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Yapılan literatür araştırması sonucunda konuyla ilgili kavramsal ve kuramsal bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Arazi, arazi parçalanması, arazi toplulaştırması, kırsal alan, kırsal planlama, sürdürülebilir kalkınma gibi ilgili kavramlar incelenmiş, konuyla ilgili yapılan literatür araştırma sonuçları ortaya konularak kavramsal ve kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. Üçüncü bölümde arazi toplulaştırmasının amacı, etkileri, teknik ve planlama boyutu incelenerek kırsal planlama ile ilişkisi anlatılmaktadır. Dördüncü bölümde arazi toplulaştırmasının Avrupa Birliği ülkelerindeki uygulama politikaları incelenmiştir. AB ülkelerinde arazi toplulaştırması projelerinde gelinen aşama, hedefler, verim artışı oranları ve kırsal alanın korunmasında yapılan çalışmalar anlatılmaktadır. Beşinci bölümde ise Türkiye'deki arazi toplulaştırması politikaları incelenmiştir. Türkiye'deki tarım arazilerinin durumu ve arazi toplulaştırması ile yapılabilecek iyileştirme, kırsal kalkınma planlarında arazi

toplulaştırmasının hedefleri, arazi toplulaştırmasına yönelik mevzuatın içeriği incelenmiş ve Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye'deki arazi toplulaştırması yaklaşımları karşılaştırılmıştır. Altıncı bölümde araştırmanın yöntemi ortaya konulmuş, araştırma bulguları sonucunda Türkiye'de arazi toplulaştırması çalışmalarının etkinliği değerlendirilmiştir. Yedinci bölümde ise araştırmanın sonuçları ortaya konularak konuya ilişkin öneriler sunulmuştur.

2. ARAZİ VE ARAZİ TOPLULAŞTIRMASINDA KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölüm kapsamlı literatür araştırmasından oluşmakta ve konuyla ilgili kavramlar, anlatılmaktadır. Arazi, arazi parçalanması, arazi toplulaştırması, kırsal alan, kırsal planlama, sürdürülebilir kalkınma ile ilgili kavramlar açıklanmaktadır.

2.1. Arazi ve Arazi Topplulaştırması

Arazi, yeryüzünde yaşayan tüm canlılar için vazgeçilmez en değerli kaynaklar arasında yer almaktadır. Tarih boyunca tüm canlıların barındığı, hayata tutunduğu ve yaşamsal faaliyetlerinin sürdürdüğü mekansal büyüklüklerdir. Kimi zaman savaş sebebi olmuş, kimi zaman hor kullanılmış, artan nüfusun geçim ve istihdam kaynağı olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki hızlı nüfus artışı ve sanayileşme özellikle kentsel alanlarda mekansal planlama ihtiyacını ortaya çıkarmış ve araziye kıt bir kaynak olarak bakılmaya başlanmıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde ise, yetersiz gıda üretimi ve kaynak kıtlığı belirginleşmiş, böylece sadece kentsel değil kırsal arazi kullanımının da etkin yönetilmesi bir ihtiyaç haline gelmiştir. Sonuçta arazi, kıt bir kaynak olarak görülmeye ve bu kaynağın etkin yönetilmesi ihtiyacı da uluslararası alanda yaygın bir şekilde dile getirilmeye başlanmıştır (Türker, 2011).

2.1.1. Arazi tanımı

5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununa göre arazi, toprak, iklim, topografya, ana materyal, hidroloji ve canlıların değişik oranda etkisi altında bulunan yeryüzü parçasını; tarım arazisi ise toprak, topografya ve iklimsel özellikleri tarımsal üretim için uygun olup, halihazırda tarımsal üretim yapılan veya yapılmaya uygun olan veya imar, ihya, ıslah edilerek tarımsal üretim yapılmaya uygun hale dönüştürülebilen arazileri ifade eder (TÜGEM, 2012).

Coğrafyacılar göre, jeolojik ve jeomorfolojik sürecin bir ürünü olan peyzaj, ekonomistler için, ekonomik üretim ve gelişimleri ortaya çıkarmak için işlenen ve

korunan, sermaye ve emek üreten bir kaynak, hukukçulara göre, dünyanın merkezinden gökyüzündeki sonsuzluğa kadar uzanan alanın hacmi ve bu hacim içerisindeki kullanım haklarının sahip olduğu alandır. Pek çok bilim adamına göre ise arazi, su ile çevrili alanlar da dahil olmak üzere *dünyanın yüzeyini saran yaşam alanı, mekansal büyüklük* olarak ifade edilmektedir (Türker, 2011).

Türker (2011)'e göre arazi, biyosfer olarak isimlendirilen kompleks ekolojik sistemi oluşturan ve insanları çevreleyen maddeleri, biyolojik ve kimyasal faktörlerin tümünü (aldığımız hava, içtiğimiz su, işlediğimiz toprak ve üzerinde inşa ettiğimiz alan, dinlenmek ve gelecek nesillere saklamak için aradığımız yeşil mekanlar) içerir.

2.1.2. Arazi parçalanması

Arazi parçalanması, bir işletme toprağının birbirinden ayrı çok sayıda parçalara ayrılarak, toprak genişliğinin küçülmesi olarak tanımlanmaktadır (Aksöz, 1969; Ekinci ve Sayılı, 2010). Böylelikle bir tarımsal işletme, tarımın temel ögesi olan toprağın kullanılması açısından verimli olamayacak derecede küçülebileceği gibi, tarlalar da birbirinden uzak yerlerde dağınık durumda bulunabilmektedir (Aksoy, 1984; Ekinci ve Sayılı, 2010). Parçalara ayrılma ve işletmelerin küçülmesi çoğunlukla birlikte gelişen bir olay olmaktadır (Aksoy ve ark., 1994; Ekinci ve Sayılı, 2010).

2.1.3. Arazi toplulaştırması

Arazi toplulaştırması (İngilizce: land consolidation; Almanca: flurbereinigung veya landliche Neuordnung; Hollandaca: ruilverkaveling; Fransızca: remembrement; İsveççe: fastighetsglenig/omarrondering; Fince: vusjako) olarak ifade edilir (Vitikainen, 2004).

Arazi Toplulaştırması; tarımsal üretimin artırılması amacıyla, küçük parseller halinde birden fazla parçaya bölünmüş, değişik yerlere dağılmış veya elverişsiz

biçimde şekillenmiş arazilerin; modern tarım işletmeciliği esaslarına göre ve sulama hizmetlerinin getirilmesine en uygun bir şekilde birleştirilmesi, şekillendirilmesi ve düzenlenmesi işlemidir (Akdeniz, 2008). Böylece iş gücünden, akaryakıttan, tarla sınırlarındaki kayıplardan kar edilmiş olur; ayrıca toprağın işlenebilme süresi ve kalitesi artar. Yapılacak diğer iyileştirme (drenaj, katkı vb.), sulama, gübreleme ve ilaçlama gibi yatırımlar daha ucuza mal edilebilir (Tarım Kütüphanesi, 2011).

5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununa göre arazi toplulaştırması: Arazilerin doğal ve yapay etkilerle bozulmasını ve parçalanmasını önlemek, parçalanmış arazilerde ise doğal özellikleri, kullanım bütünlüğü ve mülkiyet hakları gözetilerek birden fazla arazi parçasının birleştirilip ekonomik, ekolojik ve toplumsal yönden daha işlevsel yeni parsellerin oluşturulmasını ve bu parsellerin arazi özellikleri ve alanı değerlendirilerek kullanım şekillerinin belirlenmesini, köy ve arazi gelişim hizmetlerinin sağlanmasını ifade eder. Özel arazi toplulaştırması ise: (Ek bent: 31/01/2007-5578 S.K./1.mad) Köy tüzel kişiliği, belediyeler, kooperatifler, birlikler gibi tüzel kişilikler veya kamu kuruluşlarının, hizmet konuları ile ilgili arazi teminini de kapsayacak şekilde yapacakları arazi toplulaştırmasını ifade etmektedir (TÜGEM, 2012).

3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uygulama Yönetmeliği'ne göre arazi toplulaştırması, uygulama alanında ekonomik üretime imkan vermeyecek şekilde parçalı ve hisseli arazinin birleştirilmesi ve bu amaçla kamulaştırma, az topraklı veya topraksız çiftçinin topraklandırılması, sahibine bırakılacak arazinin belirlenmesi, köy gelişme ve yeni köy yerleşme alanlarına yer ayrılması gibi arazi düzenlenmesine dair diğer hususları kapsar (TRGM, 2011).

2.2. Kırsal Alan ve Kırsal Planlama

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu'na göre; yaşam ve ekonomik faaliyetlerin önemli ölçüde doğal kaynakların kullanım ve değerlendirilmesine bağlı olduğu; ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme süreçlerinin yavaş ilerlediği; geleneksel değerlerin hayatın şekillendirilmesinde etkili olduğu; yüz yüze ilişkilerin önemini koruduğu; teknolojik gelişmenin yaşama ve üretime yansımalarının daha uzun bir zaman aldığı sosyo-ekonomik nitelikleriyle “kentsel alanlar dışında kalan mekanlar” kırsal alan olarak tanımlanmaktadır (Can, 2007).

Bakırcı (2007) kırsal alanlar denince; nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, ekonomik hayatın daha çok tarım üzerine kurulu olduğu, doğal koşulların ve geleneksel değerlerin hayatın şekillendirilmesinde etkin olduğu ve eğitim, sağlık, haberleşme gibi sosyal imkanların yeterince gelişmemiş olduğu, kentli nüfus ile güçlü sosyal bağları olan ve bu kesim için dinlenme hizmeti sunan, toplumun her kesimi için değerli olan doğal zenginliklere de kaynaklık eden alanların anlaşıldığını belirtmektedir (Aktaran: Coşkun, 2008).

Kırsal alan yeni yapılanmalar için bir rezerv alanıdır. Yeni yerleşim ve sanayi bölgelerinin ve devlet yollarının oluşturulması gibi faktörlerin geliştirilmesinde gerekli arazilerin sağlanması çok yönlü bir kırsal alan düzenlemesiyle olasıdır (Çınar, 2007).

Kırsal alanların kalkınması için önerilecek ekonomik ve sosyal politikalardan birini “planlama” aracı oluşturur. Bu araç, kırsal alanda arazinin korunması, gelir düzenlemeleri, doğal kaynak kullanımı ve doğal yaşamın korunmasında önemli bir role sahiptir. Sosyal, ekonomik ve fiziki yönleriyle bütüncül biçimde planlanmayan kırsal alanlar, kentlerin çekici özellikleri sebebiyle kentlere göç vermektedir. Bunun sonucu olarak da, bir taraftan kırsal alanların toplumsal ve üretim yapısı bozulmakta, diğer taraftan da göç eden nüfus kentlerde gecekonduların oluşmaktadır. Kentsel

ve kırsal alandaki gelişmenin dengeli bir biçimde olabilmesi için, kırsal ve kentsel alan arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi gerekir. Bunun için de kır ve kent bir bütün olarak planlanmalıdır. Kır ve kent ilişkilerindeki bütünleşme, hem kentsel alanın hem de kırsal alanın gelişimi için planlama ile sağlanmalıdır (Çelik, 2006).

2.2.1. Sürdürülebilir kalkınma ve planlama ilişkisi

Sürdürülebilir kalkınma, insan ile doğa arasında denge kurarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkan verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamını ve kalkınmasını programlama anlamını taşımaktadır. Sürdürülebilir kalkınma sosyal, ekolojik, ekonomik, mekansal ve kültürel boyutları olan bir kavramdır (TC. Kalkınma Bakanlığı, Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2011).

Sürdürülebilir kalkınma temelinde, toplumun ve içinde yaşadığımız dünyanın çevresel, ekonomik ve sosyal refahı yatmaktadır. Bugün dünya üzerinde insan yaşamı için gerekli tüm mal ve hizmetler ancak sağlıklı ekosistemler sayesinde mümkündür. Toplum ihtiyaçlarının ekolojik limitler dikkate alınmadan karşılandığı sürdürülebilir bir kalkınma mümkün değildir (BM, 2013).

Toprağın işlevselliğini sürdürülebilmesi için korunması gereklidir. Bir santimetre kalınlığındaki toprağın oluşması için binlerce yılın geçmesi gerektiği, buna karşılık 5-10 yılda, 15-20 santimetre kalınlığında bir toprak tabakasının kaybedileceği göz önünde tutulursa, gelecek nesiller için de yaşamsal görevini sürdürmesi gereken toprağın titizlikle kullanılıp korunması gerekmektedir. İnsanın yaşamını sürdürmesi için gerekli üretimin önemli bir kısmının tarımdan sağlandığı düşünüldüğünde de, toprağın önemi belirginleşmekte ve kırsal kalkınma konusunda kapsamlı ve bütünleşik bir yaklaşım gerekmektedir (HYDRA, 2011).

Sürdürülebilir kalkınma; ekolojik denge ile ekonomik büyümeyi birlikte ele alan, hem doğal kaynakların etkin kullanımını sağlayan hem de çevresel kaliteye önem

veren bir kavramdır (Gürlük, 2001; Çınar, 2007). Ekolojik açıdan sürdürülebilirlik, ekonomik açıdan kıt kaynakların etkin kullanımı ile olanaklı olabilmektedir. Bu bağlamda da bir ekosistemin fiziksel unsurlarının bozulmadan korunabilmesi ve sistemde elde edilen kaynakların uzun dönemliliği çevre sistemlerinin etkin kullanımına bağlı bulunmaktadır. Günümüzde gerek küresel düzeyde gerekse yerel düzeyde mevcut peyzaj kalitesinin korunması, geliştirilmesi ve yönetilebilmesi için en üst noktadan en alt kademeye kadar ekolojik değerlerin ve bilgilerin bütüncül bir bakış açısı ile yeniden ele alınması ve bunların ışığında yeni yasal çerçevelerin oluşturulduğu bir planlamaya ihtiyaç bulunmaktadır. Gerçekleştirilecek planlamanın artan nüfusun talep, ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanması ile ekosistemlerin bugünkü ve gelecekteki verimliliğinin korunması arasında bir denge kurması ve böylece sürdürülebilir arazi kullanımını gerçekleştirmesi gerekmektedir (Akten, M. ve Akten S., 2010)

Çevre, ekoloji ve sürdürülebilirlik kavramlarının planlamadaki temel dayanağı, doğayla uyumlu yerleşim alanları yaratmak veya yerleşim alanlarını doğayla uyumlu hale getirerek, devamlılığını sağlayabilmektir. Yapılacak uygulamalarda sadece ekoloji değil, aynı zamanda çevre ve sürdürülebilirlik kavramlarına planlamada gereken önem verilmelidir. Ekolojik çözümler içeren bir planın tüm alanda uygulanmasının zorlukları bilinen bir gerçek olduğu için bu tip uygulamalar eylem planları şeklinde yapılmalıdır (Selçuk ve Zeren Gülersoy, 2004).

2.2.2. Kırsal planlama

Kırsal planlama; kırsal alanların, doğal potansiyeli ile toplumsal gereksinimleri arasında denge sağlamaya yönelik, kırsal alanın ekonomik, sosyal, siyasal ve örgütsel bütün yönlerini kapsayacak katılımcı bir görüşle ele alınması gereken, kır-kent dengesini, kırsal alanların dışı açılmalarını ve kırsal alanların kalkınmasını sağlayan bir çalışma alanı ve planlama türü olarak tanımlanmıştır. Kırsal planlama, kentleşmenin hızını yavaşlatan ve kentleşme sorunlarının daha az yaşanmasını sağlayan bir araçtır. Başka bir ifadeyle, kırsal kalkınma için önerilecek ekonomik ve

sosyal politikalarından birini kırsal planlama oluşturur. Bu araç, kırsal alanda arazinin korunması, gelir düzenlemeleri, doğal kaynakların kullanımı ve doğal yaşamın korunmasında önemli bir role sahiptir. Kırsal planlama, kırsal alanda yaşayanların yerinde istihdamını sağlayarak nüfusun gelir düzeyinin yükseltilmesi, kırsal yoksulluğun azaltılması, doğal kaynakların ve çevre mirasının korunması, ekonomik ve sosyal bütünleşmenin sağlanması, kırsal kalkınmanın bütüncül bir şekilde ele alınması hususlarını kapsamaktadır (Çelik, 2006).

2.3. Konuyla İlgili Yapılmış Çalışmalar

Bu bölümde; kırsal alanın düzenlenmesinde kullanılan araçlardan biri olan arazi toplulaştırması ve kırsal kalkınmada arazi toplulaştırmasının kullanılabilirliği ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelenmiş, bu çalışmalar kısaca özetlenmiştir.

Gün (1996) çalışmasında, arazi toplulaştırmasının kapsamı, hukuki niteliği, yöntemleri, etkileri ile Avrupa Birliği ülkelerindeki ve Türkiye'deki uygulamaları ele almış ve Türkiye'de arazi toplulaştırmasını gerektiren nedenleri, toplulaştırmanın yasal mevzuatını ve yaşanan sorunları araştırmıştır. Arazi toplulaştırması yöntemlerinden hangilerinin uygulanacağına proje alanı koşullarına göre belirlenmesi gerektiği, uygulamada çiftçi katılımının önemli rol oynadığı, toplulaştırmanın başarılı olabilmesi için öncelikle üreticinin olumlu görüş içerisinde olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Arıcı ve ark. (1999) çalışmalarında, kırsal alanın gelişmesinde, tarımsal üretimin kolaylaşmasını ve arttırılmasını sağlayarak yaşam düzeyinin yükselmesini sağlayan arazi toplulaştırmasının kırsal alan düzenlenmesinde etkili bir araç olduğunu belirtmişlerdir. Arazi toplulaştırmasına yönelik Türkiye'deki hukuki mevzuat incelenmiş ve arazi toplulaştırması çalışmalarının etkili ve etkin bir şekilde amaçlarına uygun şekilde yürütülebilmesi için kapsamlı bir yasal düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu sonucuna varmışlardır.

Magel (2000) çalışmasında, AB ülkelerinde özelleştirmenin sonucu olarak mülkiyet hakları ile ilgili işlerde devletin mevcut yapısının yetersiz olması nedeniyle bu sorunun giderilmesi için yapılan arazi toplulaştırması çalışmalarında bir takım yanlışlıkların yapıldığını, sadece kentsel alanlarda değil kırsal alanlarda da gelişmiş bir planlama, yönetim ve katılımı iyi uygulama projeleri ortaya çıkacağını belirtmiştir.

Erdi ve ark. (2002) çalışmalarında, Türkiye'de yapılan kırsal alan düzenlemesi çalışmalarında kapsamlı bir hukuki düzenlemenin olmamasından ve yapılan çalışmalarda her zaman bir eksikliğin, boşluğun ve olumsuzlukların olduğunu belirtmişler; kırsal mekanı sosyal, ekonomik, kültürel ve tarımsal yapısıyla bir bütün olarak kapsayan siyasi ve hukuki bir yapıya ihtiyaç duyulduğu ve çıkarılan kanunların uygulamaya yönelik olması gerektiği sonucuna varmışlardır.

Akdeniz (2003), çalışmasında arazi toplulaştırmasının kırsal kesimin kalkınması ve tarımsal verimliliğin artırılmasını sağlayarak ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarına katkı sağladığı ve birçok gelişmiş ülke tarafından bu doğrultuda uygulamaların yapıldığını anlatmıştır. Türkiye'de arazi düzenlemesinin kırsal topraklarda uygulaması olan arazi toplulaştırmasının yeterli ölçüde yaygınlaşmama nedenlerini araştırmış ve uygulama alanının bir ya da birkaç köy ile havza boyutunda olabileceğini değerlendirerek, halk katılımını sağlama olanağı nedeniyle yetki ve sorumluluğun yerel yönetimlere aktarılması gerektiğini vurgulamıştır.

Vitikainen (2004) çalışmasında, arazi toplulaştırmasının amaç ve yöntemlerinin ülkelere bağlı olarak değiştiğini, bunda ülkelerin tarihsel eğilim, kültür, gelenek ve yasaların etkili olduğunu belirtmiştir. Finlandiya, Almanya, Hollanda ve İsveç'te arazi toplulaştırmasının temel hedeflerinden hangilerinin öncelikli olduğunu araştırmış, arazi toplulaştırmasının tarım ve orman, sanayi alanları, konut ve yaşam çevrelerindeki alt hedeflerini belirtmiştir. Ayrıca AB ülkelerinde arazi toplulaştırmasını düzenleyen mevzuat ve yönetici organizasyonun nasıl işlediğini,

arazi toplulaştırması çalışmalarının maliyetlerinin neler olduğunu ve finansmanın nasıl karşılandığını araştırmıştır.

Lisec ve Pintar (2005), çalışmalarında kırsal gelişmenin en önemli uygulamalarından olan arazi toplulaştırmasının ekolojik değerler gözetilerek yapılmasının arazinin sürdürülebilirliğini sağladığı, uygunsuz olarak yapılan toplulaştırma çalışmalarının ekosistemlerin parçalanmasına neden olduğu görüşüne varmışlardır.

Çete ve Yomralıoğlu (2005), alışmalarında Türkiye'deki arazi idare sistemi üzerinde yasal mevzuat ve kurumsal bazda eksikliklerin olduğu ve bu konuda etkin arazi idare sistemine sahip ülkelerin politikaları örnek alınarak yapılacak çalışmalarda mevcut sorunlara çözümler getirilebileceğini savunmuşlardır.

ınar (2007), çalışmasında kırsal alanların durumunun dünyanın her yerinde kötüye gittiğinden ve kırsal alan planlanmasına gerekli önemin verilmediğinden bahsetmiştir. Kırsal kalkınmayı ve doğal kaynakların sürdürülebilirliğini sağlayacak olan kırsal planlama çalışmalarının sürdürülebilir alan kullanım planlaması çerçevesinde ele alınması ve kırsal alanlara kentsel alanlar kadar önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca kırsal alan planlamasının araçlarından olan arazi toplulaştırması projelerinde peyzaj planlamasına yönelik çalışmaların yetersiz olduğunu çalışmasında görmüştür.

Akdeniz (2008) alışmasında; arazi toplulaştırmasının, kırsal kesimin kalkınmasını ve tarımsal verimliliğin arttırılmasını sağladığını, ülkenin sosyo-ekonomik yapısına katkısının gelişmiş ülkelerin çoğu tarafından kabul edildiğini ve arazi toplulaştırması uygulama usullerini her ülkenin kendi özellikleri ve imkanlarına göre benimsediği özel kanun hükümleriyle yürüttüğünü belirtmiştir. Diğer ülkelerde denenmiş olan toplulaştırma kanunu ve usullerinden kazanılan tecrübelerin Türkiye'de arazi toplulaştırması projelerinde de uygulanması gerektiğini ortaya koymuştur.

Coşkun (2008), kırsal alan düzenlemesinde, tarımsal üretimin düşüklüğü, arazi parçalanması, sulama, ulaşım ağı eksikliği ve endüstriyel altyapı yetersizliğinin büyük sorun teşkil ettiğini ve bunların çözümünün problemlerin net bir şekilde ortaya konulmasıyla yerel ve öznel çözümler getirilerek toprağın sürdürülebilirliğinin sağlanacağından bahsetmiştir.

Küzeci (2008), çalışmasında arazi toplulaştırmasının sağladığı faydalar ve gerekliliği üzerinde durmuş ve günümüze kadar Türkiye’de yapılmış arazi toplulaştırması çalışmaları ve bu çalışmalar esnasında takip edilen yasal prosedürleri incelemiştir. Avrupa Birliği üyelik sürecinde olan Türkiye’nin mevcut arazi toplulaştırması yasaları ile Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan yasalar incelenmiştir. Günümüze kadar yapılan Türkiye’deki ve Avrupa Birliği ülkelerindeki arazi toplulaştırması çalışmaları karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Türkiye’deki arazi toplulaştırması çalışmalarının Avrupa Birliği üyelik süreci için henüz yeterli olmadığı görülmüştür.

Pasakarnis ve Maliene (2008) çalışmalarında, Avrupa Birliği ülkelerinden olan Litvanya örneği üzerinden kırsal kalkınmanın bir parçası olan arazi toplulaştırmasının tarihçesinden bahsetmiş, Litvanya’da yapılan arazi toplulaştırması çalışmalarında, 2000’li yıllardan sonra ne gibi gelişmeler olduğundan, arazi toplulaştırmasının gelecekteki sürecini iyileştirmek için 2007-2013 yılları boyunca önerilen ulusal arazi toplulaştırması stratejilerinden ve mevzuatta ne gibi değişikliklerin olması gerektiğinden bahsetmiştir.

2.4. Değerlendirme

Arazi toplulaştırması parçalı ve birbirinden bağımsız tarım topraklarını biraraya getiren, kırsal alanda üretimin arttırılmasına destek vererek tarımla uğraşan insanların yaşam seviyelerini yükselten ve kırsal alanların kalkınmasını sağlayan etkili bir araçtır. Parsel bazında düzenlemelerin yanında peyzaj planlamasına yönelik

Çalışmaların yer aldığı ve ekolojik yapının korunmasını gözeterek uygulanan arazi toplulaştırması çalışmaları ile arazinin sürdürülebilirliği sağlanmaktadır.

Her ülkenin kendi özelikleri ve imkanlarına göre benimsediği özel kanun hükümleriyle yürüttüğü arazi toplulaştırması uygulama programı ve usulleri mevcuttur. Türkiye’de, toplulaştırmanın yasal mevzuatında yaşanan sorunlar ve eksiklikler nedeniyle arazi toplulaştırması konusunda Avrupa Birliği ülkelerine göre geri kalınmıştır. Arazide toplulaştırması çalışmalarının amaçlandığı Şekilde yürütülebilmesi için, iyi bir yönetim ve katılım anlayışı ile uygulamaya yönelik, kapsamlı yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

3. ARAZİ TOPLULAŞTIRMASININ NEDENLERİ VE PLANLAMA İLİŞKİSİ

Tarım arazileri çeşitli nedenlerle küçülmüş, parçalara bölünmüş, verimliliği, karlılığı olması gerekenden çok aşağılarda kalmıştır. İşletme büyüklüklerinin istenen değerlerin altına düşmesi, ekonomik tarım yapılmasını imkansız hale getirmektedir. Bunu önlemenin yolu, öncelikle tarım arazilerindeki daha fazla parçalanmayı ve bozulmayı önleyici; yasal, hukuksal düzenlemeler yapmak, sonrasında da bugüne kadar oluşmuş küçülme, parçalanma, düzensizlikleri (şekil bozuklukları gibi) iyileştirmektir. Bu iyileştirme arazi toplulaştırması çalışmaları ile yapılabilir (Tarım Kütüphanesi, 2011).

Arazi toplulaştırması mülkiyeti yeniden düzenleme yoluyla kırsal alanda; yaşam yerleşim, beslenme, ekonomi çevre, dinlenme işlevlerini korumaya, güçlendirmeye ve iyileştirmeye dönük tüm önlemleri planlamaya, uygulamaya, hazırlamaya ve bunları gerçekleştirmeye yönelmiştir. Bir anlamda toplumsal yapı değiştikçe arazi toplulaştırması da toplumun beklentilerine göre kapsamını genişleterek kırsal alanı geliştirme aracı olmuştur. Bu nedenle arazi toplulaştırması “kırsal gelişim” olarak da adlandırılmaktadır (Demirel, 2005; Coşkun, 2008).

3.1. Arazi Parçalanmasının Nedenleri ve Parçalanmanın Neden Olduğu Olumsuzluklar

Bu bölümde arazi parçalanması ve tarım alanlarında parçalanmadan kaynaklanan olumsuzluklar anlatılmaktadır.

3.1.1. Arazi parçalanmasının nedenleri

Nüfus artışına paralel olarak işlenebilir arazilerin artmaması neticesinde, toprak üzerindeki nüfus baskısı giderek artmaktadır. Artan nüfusun tarım dışı sektörlere çekilememesi ve diğer parçalanma nedenlerinden dolayı tarım işletmelerinin sahip

olduğu araziler, sürekli parçalamakta ve ekonomik işletme büyüklüğünün altına düşmektedir. Kırsal kesimde tarımın en önemli geçim kaynağı olması nedeni ile üzerinde tarım yapılan toprak daha da önem kazanmakta ve toprak mülkiyeti ön plana çıkmaktadır.

Medeni Kanunun eşit paylaşımı öngören miras hükümleri gereği nüfusun toprak üzerindeki baskısı artmaktadır. Her ne kadar tarımsal işletmelerin parçalanmaması için özel miras kuralları geliştirilmişse de bunlar genellikle uygulamada yeri olmayan kurallar olarak kalmıştır. Genel uygulama, tarımsal işletmenin mirasçıları arasında eşit paylaşımı biçiminde olmaktadır. Böylelikle miktarı artırılmayan, giderek daha fazla nüfusu beslemek zorunda kalan işletmeler daima daha çok parçalanmışlar ve büyük bir çoğunluğu rasyonel işletme olmaktan çıkmışlardır. Tarımsal işletmenin her parçası mirasçı sayısınca yeniden parçalanarak sahiplenilmektedir. Türkiye’de parça sayısı değişmeden toprağın mülkiyetinde hissesi bulunan kişi sayısının artışı biçiminde gizli bir parçalanma da süregelmektedir (Avcı, 1992; Küzeci, 2008).

Bölünen arazilerin satışı nedeniyle olan parçalanma; işletme sahibinin ölümü durumunda, mülkiyetinde bulunan tarım arazilerinin eşi ve çocukları arasında pay edilmesi, paylaşılan mülklerin alım-satımının serbest oluşu nedeniyle ortaya çıkan parçalanma biçimidir (Yağanoğlu ve ark., 2000; Küzeci, 2008).

Tarımsal faaliyetler nedeniyle ortaya çıkan parçalanma; toprak ve topografya özellikleri ve iklim koşulları nedeniyle tarımsal faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve bitki deseni ve nöbetleşe ekim gibi nedenlerle ortaya çıkan parçalanmalardır (Parlak, 2010).

Tarım arazilerinin miras ve diğer nedenlerle sürekli parçalanması nedeniyle 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunda düzenlemeler yapılarak Kanunun 8.maddesinde (Değişik madde: 31/01/2007-5578 S.K./2.mad) tarım arazilerinin parçalanmasını engellemek amacıyla değişiklik yapılmasına dair kanun maddesi çıkarılıncaya kadar Türkiye’de, tarımsal işletmelerin alımı ve satımında bir yasal

denetimin bulunmamasının da parçalanmada etkisi bulunmaktadır. Toprakların parçalanarak satılmasında işletme büyüklüğü açısından yasal bir alt sınır olmaması nedeniyle bu durum bütünüyle toprak sahibinin kararına bağlı olup tarımsal işletmeler ya parçalanmakta ve doğal olarak küçülmekte ya da başka parçaların eklenmesi ile parçalı olarak büyümekte iken ilgili kanun maddesi ile bunun önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Tarım işletmelerinde verimliliği büyük ölçüde düşüren arazi parçalanmasının genel olarak nedenlerini belirtmek gerekirse;

- Miras ve intikal yoluyla parçalanma,
- Hisseli ve bölünerek yapılan satışlar,
- Sulama, karayolları ve demiryolları gibi tarım arazilerinden geçen kamu yatırımları,
- Sermaye ve işgücü yetersizliğinden dolayı yapılan kısmi kiracılık ve ortakçılık,
- Sel, taşkın ve heyelan gibi doğal afetler,
- Tarım kesimindeki yüksek nüfus yoğunluğu baskısı, gibi nedenler arazilerin parçalanmasına yol açmaktadır (TRGM, 2011).

3.1.2. Arazi parçalanmasının neden olduğu olumsuzluklar

Bir işletme toprağının parçalı ve dağınık olmasının, biçimlerinin düzgün olmayışının işletmenin çalışması üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bir tarımsal yerleşimde arazilerin parçalanması, koşullar parçalanmaya uygun olduğunda, işletmelerin tümünü etkilemektedir. Böylece parçalanma, bütün işletmelerin genel karakteristiği olmaktadır. Tarımsal işletme topraklarının parçalı ve düzgün olmayan biçimlerde, irili ufaklı ve dağınık olması, işletmenin modern işletmecilik ilkelerine göre yönlendirilmesine olanak vermemektedir (Artukoğlu, 1987; Küzeci, 2008).

Parlak (2010)' a göre, parsellerin küçük oluşu ürün miktarı üzerine de etki eder. Küçük parsellerin ürün miktarı üzerine etkisi doğrudan ve dolaylı olmak üzere 2

türlüdür. Doğrudan etkisine; küçük parçalarda kenar şeridinin etkisiyle ürün miktarında azalma, dolaylı etkisine de; parçanın küçüklüğünün ekim, bakım ve hasat sırasında yarattığı çalışma güçlüğü gösterilebilir.

Çit veya tarla sınırına yaklaşmama nedeniyle, tarla sınırına paralel en az 30 cm genişliğindeki bir tarla şeridi tam anlamıyla ekilemez. Bu ise bir kısım alanın boş kalmasına veya ürün kaybına neden olur. Parçalı arazilerin hakim olduğu ve gübreli tarımın yapıldığı bir bölgede hasattan önce bir hububat tarlasına bakıldığında ürünün tek düzeyde olmadığı, dalgalı bir durum gösterdiği görülür. Bu durum doğal olmaktan çok işletme sisteminden ileri gelmektedir. Özellikle rüzgarlı havalarda elle yapılan gübreleme ve ekimde, tohum ve gübrenin sınır tarlalara savrulmaması için gerekli itina gösterilir. Bu nedenle tarlanın kenarları ortası kadar gübrelenemez ve sonuçta kenarlardaki verim ortaya kıyasla daha düşük olur. Kenar şeridinin parselin toplam üretimi üzerine etkisi parselin genişliğine bağlıdır. Parsel genişliği 3, 4 ve 6 m. olduğunda üretimdeki azalma sırayla % 20, 15 ve 10 olduğu halde, genişlik 30-40 metreye çıkınca oran düşmektedir. Bu durumda kenar şeritleri dolayısıyla üretimdeki azalmanın önlenmesi için parsel genişliği en az 30-40 m. olmalıdır (Aksöz, 1970; Parlak, 2010).

Parlak (2010)'a göre, parsel uzunluğu makinenin verimi üzerine de etki eder. Toplam iş saatindeki verimsiz zamanla, parsel uzunluğu arasında bir ilişki kurulmak istenirse, verimsiz zaman, tarlanın uzunluğu arttıkça azalmaktadır. Makinenin verimi üzerine parselin genişliği ve şekli de etki eder. Dar ve şekilleri düzensiz tarlalarda verimsiz zaman daha fazla olduğundan makine normal randımanla çalışmaz. Bu nedenle tarlanın genişliği bazı makinelerin kullanılmasını sınırlar.

Türkiye’de kamu sulama şebekelerinde tarım işletmelerinin küçük, şekillerinin düzensiz ve dağınık parsellerden oluşmasından dolayı olan sakıncaları şu şekilde sıralamak mümkündür.

- Proje alanında sulanacak parseller, sulama, drenaj ve ulaşım sistemlerinden yararlanamamaktadır.

- Parsellerin küçük ve şekillerinin düzensiz oluşu nedeniyle kanal ve yollar parsel sınırları boyunca gereğinden fazla uzadığından yatırım maliyetleri de yükselmektedir.
- İçinden kanal ve yolların geçmesi nedeniyle ortaya çıkan arazi kayıpları, proje alanındaki bütün çiftçilere eşit oranda yansıtılmamaktadır. Gerektiğinde kanal ve yol güzergahı için, idare kamulaştırma bedeli de ödemek zorunda kaldığından bu durum proje maliyetini olumsuz yönde etkilemektedir.
- Topografik koşullar nedeniyle bazı kanalların parselleri bölmesi önlenememektedir.
- Küçük, dağınık ve şekilleri düzensiz parseller sulama planlamasını, projenin inşasının ve çağdaş sulama yöntemlerinin uygulanmasını önlemektedir.
- Bütün bu olumsuzlukların ötesinde, toplulaştırmasız sulama projelerinde arazi tesviyesi, tarla içi sulama, drenaj ve yol sistemleri gibi kültürteknik hizmetlerinin önemli bir bölümü proje alanına götürüldüğü halde, bu hizmetlerden ve yapılan yatırımlardan beklenen sonuç tam alınmamaktadır (Parlak, 2010).

3.2. Arazi Toplulaştırmasının Amacı, Yöntemi ve Etkileri

Çalışmanın bu bölümünde arazi toplulaştırmasının amacı, yöntemi ve etkileri üzerinde yapılan çalışmalar değerlendirilerek, tartışılacaktır.

3.2.1. Arazi toplulaştırmasının amacı

Bu uygulamanın amacı “dağınık ya da ekonomik işletmeye uygun olmayan parselleri birleştirerek ve amaca uygun biçimde yeniden düzenleyerek yeterli ulaşım, sulama ve diğer kamusal yapıların gerçekleştirilmesi toprağın korunması ya da iyileştirilmesi ve kırsal görünümün biçimlendirilmesi, köy yenileme ve öteki önlemler yardımıyla üretimin ölçülü, hesaplı, uygun düzenlenmesi ve tarımsal yapının iyileştirilmesi (Coşkun, 2008) ve çiftçilerin kiraladıkları arazileri iyileştirilerek ihtiyaç olduğu

takdirde arazilerinin yol ve altyapıyla desteklenmesidir (Lisec and Pintar, 2005). Dağınık parselleri birleştirmek amacı ile başlanan ve çekirdek ögesi her zaman olduğu gibi yine toprak düzenlemesi olan arazi toplulaştırması, günümüzde bütünleşik bir kırsal alan planlamasına yönelik çok yönlü kırsal gelişim aracı olmuştur. Böylesine bir içerik, birçok disiplinlerle ilişkide olmasının yanı sıra, toprakları düzenlenen kişilerin yanında kent toplumunun da arazi toplulaştırmasına katılımını sağlar (Bursalı, 2007). Bu sırada, kamusal çıkarların korunması ve mekan planlamasının, bölge planlamasının, düzenli bir kentsel gelişimin, çevre korumanın, doğa korumanın, kırsal görünümü kollamanın, anıtları korumanın, su ekonomisi sağlama, drenaj, balıkçılık, avcılık, enerji sağlama, trafik, tarım işletmeciliği, küçük yerleşimler, bahçecilik, kırsal görünüm biçimlendirmesi, taş ocakları kullanımı, hammadde kaynaklarının korunması ve güvence altına alınması da göz önünde tutulur (Demirel, 2005; Coşkun, 2008). Arazi toplulaştırması ile tarım işletmelerinin sosyal ve ekonomik açıdan kalkınmaları için gereken önlemler alınmaktadır.

3.2.2. Arazi toplulaştırmasının yöntemi ve teknik boyutu

Arazi toplulaştırması teknik ve ekonomik boyutu yüksek olan ve uzmanlık isteyen çalışmalardır. Etüt çalışmalarından, proje hazırlanmasına ve uygulanmasına kadar farklı aşamalarda farklı meslek gruplarının ortak çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Projelerde genelde ziraat, harita ve jeoloji gibi temel mühendislikler ile harita ve inşaat teknikerlerinin yanında projenin niteliğine bağlı olarak inşaat, makine ve elektrik mühendisleri de görev almaktadır. Arazi toplulaştırması çalışmaları büro çalışmaları ile başlamakta, arazi ve çiftçiler bazında yapılan çalışmalarla şekillenmekte ve tapu ve kadastro müdürlüklerinde tescillenerek sonuçlanmaktadır. Arazi toplulaştırması çalışmaları mühendisler ile çiftçilerin birlikte titiz çalışmaları ile ortaya çıkan, tarımı gelecek nesillere aktaracak bir projedir (Ünsal, 2010).

Etüt çalışmaları

Gerçek ve özel kişilerce talep edilen veya Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nce tespit edilen alanlarda arazi toplulaştırması çalışması yapmak üzere etüt ve planlama çalışmalarına başlanır. Etüt aşamasında toplulaştırılacak parsellerin küçük ve dağınık olması, topografik durum, sulama projelerin parselleri bölmesi ve parsellerin sulama kanalı ile yoldan faydalanamamaları gibi durumlar tespit edilir. Etüt raporları hazırlanır ve planlama çalışmalarına başlanır. Etüt aşamasında mühendisler tarafından öncelikli olarak arazinin coğrafi konumu, iklimsel özellikleri, nüfusu, ulaşım durumu, arazi yapısı ve sosyo-ekonomik yapılar incelenir. Ayrıca arazi toplulaştırması projesi için;

- Tapu ve kadastro durumu
- Yer üstü ve yer altı su kaynağı varlığı
- Ürün deseni
- Toprak dağıtım normu
- Mülkiyet dağılımı (veraset durumu, hisselilik durumu vb.)
- Şahıs, hazine, mera arazileri
- Proje alanındaki malzeme ocakları ve yer altı kaynakları gibi konular detaylı olarak araştırılır (Ünsal, 2010).

Uygulama alanı ilanı

Etüdü yapıldıktan sonra uygun bulunan alanlar toplulaştırma projesi hazırlanmadan önce Tarım Reformu Genel Müdürlüğü tarafından 3083 sayılı kanunun 3. maddesi uyarınca Tarım Reformu Uygulama alanı ilan edilmek üzere Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulu Kararı ile “Tarım Reformu Uygulama Alanı” olarak ilan edilir.

Toplulaştırma projelerinin hazırlanması ve uygulanması

Uygulama alanı ilan edilmesinden sonra arazi toplulaştırması projeleri hazırlanmaktadır. Hazırlanan projeler özel sektöre ihale edilmekte ve iş programı ile

merkez ve taşradaki mühendislerden oluşturulan kontrol teşkilatı ile yaptırılmaktadır.

Arazi toplulaştırması;

1. Toplulaştırma alanının tespiti,
2. Toplulaştırma kararının alınması,
3. Sabit tesislerin tespiti,
4. Mülkiyet bilgilerinin oluşturulması,
5. Harita veri tabanının oluşturulması,
6. Halihazır arazi kullanımının tespiti,
7. Arazi derecelendirilmesi,
8. Yeni parselasyon için blokların oluşturulması,
9. Çifti tercihlerinin alınması,
10. Yeni parselasyon planlarının hazırlanması ve itirazların incelenmesi,
11. Yeni parselasyon planlarının araziye aplikasyonu,
12. Tescil ve yer teslimi gibi çalışma aşamalarından oluşmaktadır (Ünsal, 2010).

3.2.3. Arazi toplulaştırmasının etkileri

İşletmelerin tarımsal gelirinin artırılması, tarımsal yapının özelliklerine ve uygulanan tarım yöntemlerine bağlıdır. Ancak tarımsal yapıdan kaynaklanan sorunlar giderilmedikçe tarım yöntemlerinin geliştirilmesinin tarımsal verimlilik ve gelir artışına etkisi sınırlı kalmaktadır. Tarımsal işletmelerdeki toprak küçüklüğü, toprakların dağınık, düzgün olmayan ve küçük parçalar biçiminde olması verimli bir işletmeciliğin yapılmasını engelleyen ve düzenlenmesi gereken tarımsal yapı sorunlarının başında gelmektedir. Bu nedenle dağınık toprak parçalarının toplulaştırılması ve tarla içi geliştirme yatırımlarının gerçekleştirilmesi, tarımsal işletmeler üzerinde olumlu etkiler yaratacaktır (Gün, 1996).

Arazi toplulaştırması ile çok parçalı ve dağınık parseller bir araya getirilip yeniden düzenlendiğinden alt yapı tesislerinden tüm parsellerin yararlanması kolaylaşmakta ve işletme sahipleri günün tarımsal koşullarına uygunluğu sağlanmış işletmelerinden daha fazla ürün alabilmektedir. Yeniden dağıtımda parsellerin işletmeye ve

birbirlerine uzaklıkları da göz önüne alındığında önemli ölçüde zaman, yakıt ve emek tasarrufu yapılabilmekte parseller olabildiğince tek parça ve toplu halde bulduklarında; toprakların işlenmesi, ürün ekimi, dikimi, bakımı, hasadı ve sulaması gerektiği zamanlarda yapılabilmektedir. Dağınık parsellerin birleştirilmesi ile akılcı bir işletme büyüklüğüne yakınlaştırma ve geometrik biçimleri uygunlaştırma işlemlerinde çağdaş tarım teknolojisi uygulanabilmektedir (Coşkun, 2008).

Demirel (2005)'e göre parsel biçimi ile ilintili olarak tarla sınırına paralel yaklaşık 30 santimetrelik genişlik işlenememektedir. Bu bir bölüm arazinin boş kalması, işlenememesi ve dolayısıyla verim kaybı demektir. Toplulaştırma ile sınır uzunluğunun kısaltılması tarla yüzeyinde net işleme alanını artırmaktadır (Aktaran: Coşkun, 2008).

Tarımsal işletmelerin parçalanması ve küçülmesi özellikle küçük üreticilerin pazara dönük üretimini olumsuz etkilemektedir. Ancak modern işletme ekonomisinin ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilen bir arazi toplulaştırması bu durumu önleyebilir (Yıldız, 1983; Gün, 1996). Böylece tarımsal işletmelerin devamlılığını korunması ve gelecekte de ülkenin besin gereksiniminin karşılanabilmesi olanağı yaratılmış olur (Gün, 1996).

Arazi toplulaştırması mülkiyet dağılımındaki dengesizliği ortadan kaldıracak bir araç değildir. Fakat dağınık ve küçük arazilerin bir araya getirilmesi sonucu işletmelerin olanaklardan eşit oranda yararlanması, toprak-insan ilişkilerinin düzenlenmesi, sınır anlaşmazlıklarının kaldırılması, ekonomik iyileşme ve sosyal dengenin kurulması ile çiftçiler arasında huzur ve güven sağlanmaktadır (Demirel, 2005; Coşkun, 2008).

Sonuç olarak arazi toplulaştırması sonunda;

- Arazi toplulaştırması sulama, kurutma ve yol şebekesinin kurulmasını kolaylaştırır, kamulaştırmaya gerek kalmadan uygulamalar yapılabilir. Yatırım masraflarını azaltır. Parsellerin şekilleri, parsellere ulaşım ve

parsellerin topografik yapısı toplulaştırma sonrası düzeldiği için sulama oranları artar.

- Sulama kanalı, tahliye kanalı, karayolu, demiryolu gibi kamuya ait fiziki tesislerin sebep olduğu parçalanmalar ortadan kalkmaktadır.
- Toplulaştırma ile beraber yapılan sulama projelerinde, kanal ve yolların geçtiği parsellerdeki arazi kayıpları ortak tesislere katılma payı ile proje sahasındaki bütün parsellere eşit oranda dağıtılmaktadır. Böylelikle kamulaştırmaya gerek kalmamakta ve adaletli bir şekilde arazi kesintisi yapılmaktadır.
- İşletme merkezi ile parseller arasındaki mesafeler azalmakta ve bütün parseller yola bağlanmaktadır. Bunun neticesinde zaman ve işgücü tasarrufu sağlanmaktadır,
- Toplulaştırma ile parsel şekilleri düzeldiğinden net arazi kullanımı ve birim alandan elde edilen gelirden büyük miktarda artışlar meydana gelmektedir (Banger ve Şişman, 2001; Coşkun, 2008).

3.3. Kırsal Alanların Sürdürülebilirliğinde Arazi Toplulaştırması ve Planlama

Kırsal alanın geliştirilmesinde çok yönlü etkili olan, tarımsal üretimin kolaylaşmasını ve artırılmasını sağlayarak üreticilerin yaşam düzeylerinin yükselmesine katkıda bulunan ve kırsal alanda çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesini sağlayan arazi toplulaştırması çalışmalarında; arazi mülkiyet yapısına bütünü ile müdahale edilmekte ve kırsal alan yeniden düzenlenmektedir (Arıcı ve ark, 1999).

Türkiye’de kırsal alanda yaşayanlar genel olarak tarım sektöründe faaliyet göstermektedir. Kırsal alandaki diğer sektörlerin çoğunluğu tarımla ilgili girdi üretme, pazarlama ya da tarımdan elde edilen çıktılarının değerlendirilmesi ile ilgilidir. Bu açıdan bakıldığında, tarımsal kalkınma ile kırsal kalkınma birlikte ele alınması ve planlanması gereken bir konu olmaktadır. Toplulaştırma ile tarımsal işletmelere getirilen iyileştirme ve düzenlemeler kırsal alanın kalkınmasını da olumlu etkilemektedir. Toplulaştırma planlamalarında kırsal alanın altyapısının

geliştirilmesine ilişkin yatırımlar zorunluluk taşımaktadır. Sosyal ve ekonomik altyapının oluşturulması, bölge gelişimine yönelik programlar, doğal peyzajın ve çevrenin korunması, kırsal alanda sürdürülebilirliğin sağlanması arazi toplulaştırmasında çok yönlü ve koordineli bir planlamanın yapılması demektir (Gün, 1996).

Duluklu (2010)' a göre, kentlerde oluşan nüfus fazlalığının daha da artmaması için arazi toplulaştırması projeleri ile birlikte ele alınması gereken önlemler bulunmaktadır. Arazi toplulaştırması projelerinde kırsal kalkınmanın tam manasıyla iyileştirilmesi için; birincil olarak kırsal altyapının iyileştirilmesi, ikinci olarak, üretim ve pazarlama sisteminin yeniden yapılandırılması, üçüncü olarak tarımın sürdürülebilirliği daha sonra çevre, orman gibi önlemlerin de alınması gerekmektedir. Kırsal kalkınma projelerinin genel hatları ile bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Kapsamlı bir arazi toplulaştırması projesi kırsal alanın iyileştirilmesine ve sürdürülebilirliğine yönelik bir dizi önlemler ile birlikte yeniden yapılanmayı içerir. Gelecekte köy yenileme, destekleme, sulama sisteminin yenilenmesi, yollar, erozyon kontrolü, çevre ve doğa koruma önlemleri toplulaştırma ile birlikte düşünülecek çalışmalar olacaktır.

Arazi toplulaştırması, kırsal planlamada etkili bir araç olup tarımsal kalkınma alanında hayati bir rol oynayarak, çiftçilerin daha geniş ve daha düzgün şekillenmiş parseller edinmelerini ve arazilerinin boyutunu genişletmelerini sağlayarak rekabetçi yapıya sahip tarımsal üretim sistemlerinin oluşmasını kolaylaştıracaktır. Doğal kaynak yönetiminin iyileştirilmesi, çevrenin korunması, altyapı ve hizmetlerin sağlanması, istihdam olanaklarının yaratılması ve köy koşullarının iyileştirilmesi yoluyla kırsal yaşam kalitesinin iyileştirilmesini amaçlayan stratejiler ve projelerde, arazi toplulaştırmasının önemi artmaktadır. Arazi toplulaştırması, arazi parçalanması üzerinde yoğunlaşarak kırsal kalkınmanın desteklenmesi amacıyla mülkiyet yapısının iyileştirilmesinde kullanılabilir. Arazi toplulaştırması projeleri, bir yandan parçalanmış parsellerin birleştirilmesini sağlarken bir yandan da kırsal kalkınmayı destekleyen iyileştirilmiş mülkiyet yapısının kurulmasına yönelik uygun tedbirleri de

bünyesinde barındırmalıdır. Bu tarz projelerin odak noktası, hem çiftçilerin hem de kırsal alanda yaşayan kişilerin karşı karşıya bulunduğu sorunlar için pratik ve gerekli çözümler olmalıdır (Birinci Adıyaman, 2010).

Kırsal kesimin katılımı ile uygulanan bütünleşik (çok yönlü) arazi toplulaştırması, tarımsal verimi artırmayı amaçlayan, ekonomik boyutun yanında, çevresel ve kültürel değerleri koruyarak kırsal yerleşmelerin yeniden yapılanmasını ve kırsal alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması olanaklarına da sahiptir (Akdeniz, 2003).

Arazi toplulaştırması kırsal alanlarda tarımsal üretim, istihdam, altyapı, kamu tesisleri, konut ve doğal kaynakların korunması ve iyileştirilmesinde etkili bir araçtır. Kırsal alanlarda sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için arazi toplulaştırması sürecinde bazı ekolojik özellikler dikkate alınmalıdır. Arazi toplulaştırması kapsamlı bir şekilde uygulandığında, çevre koruma ve doğal kaynak yönetimine destek olabilir.

3.3.1. Sürdürülebilirlik ve arazi toplulaştırması

Kırsal toprak bir tarım alanı, yaşam alanı, doğa alanı, yapılaşma alanı ve hala bir ekonomik güç olarak kişisel varlık ve zenginlik aracıdır. Kırsal toprak düzenlemesi ise kırsal toprağın üretim alanı, yaşam alanı, doğa alanı, yapılaşma alanı olma işlevlerini ve bu farklı işlevlerden dolayı ortaya çıkan, çekişen çıkarları dengeleyen, bu sırada mülkiyet hali ve yükümlülüklerini düzenleyen bir kadastro çalışması, bir anlamda kadastro yenileme aracıdır. Kırsal alan sadece tarım yapanlar için değil, aynı zamanda tarım dışı kesimin de yerleştiği bir bölgedir. Ayrıca doğada bulunan tüm canlılar için bir yaşam alanıdır. Toprak düzenlenmesinde toplumsal yaşam koşulları iyileştirilerek, kırsal kültürün korunması ve tarım işletmeciliğinin sürdürülebilir olması gerekmektedir (Demirel, 2009).

İnsanların yaşam şekillerinde meydana gelen değişiklikler, nüfustaki değişiklikler ve kırsal alanda yaşayan insanların hayattaki öncelikleri sürekli bir devinim halindedir.

Bu nedenle kırsal alanın yeniden düzenlenmesi ihtiyacı süreklilik göstermektedir. Yaşam alanlarının parçası olan doğal alanlar, tarihi özellikleri olan alanlar, sulak alanlar ve birçok alanın sürekli olarak yeniden düzenlenme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaçların amaca uygun olarak yerine getirilebilmesi için kaynak israfı yapılmadan arazi toplulaştırması ile çözümlenmesi, son yıllarda Türkiye'de uygulanmaya başlanılan önemli yöntemlerden biridir. Özellikle Avrupa'da bu konuda çok yoğun çalışmalar devam etmektedir. Çevre amaçlı arazi toplulaştırması ile tarım arazilerini uygun parsel büyüklüklerine ulaştırmanın yanında, altyapısı ile birlikte planlanmış doğal alanları da içeren yaşanabilir kırsal alanlar oluşturulabilmektedir. Arazi toplulaştırması genel anlamda tarımsal altyapının iyileştirilmesi ve işletmelerin kapasitelerini arttırmak amacıyla yapılmaktaysa da, çevre amaçlı projelerin daha uygun bir şekilde yürütülmesine de önemli katkılar sağlamaktadır. Gerek proje maliyetlerini düşürmesi ve gerekse sosyal açıdan ortaya çıkacak sorunları bertaraf etmesi açısından kullanılması gereken önemli bir araçtır (Keşli ve ark., 2010).

Arazi toplulaştırması çalışmaları, etkin ve etkili bir arazi yönetim aracı olarak kullanıldığında arazi parçalanması sorunlarına çözüm getirebilir, ama daha geniş bağlamda sürdürülebilir kırsal kalkınma projelerinin uygulanması için bir araçtır (Pasakarnis and Maliene, 2000). Arazi toplulaştırmasında amaç salt üretim artışını sağlamak değil, bunun yanında çalışma ve yaşam koşullarını geliştirmek ve toprağın sürdürülebilirliğini korumaktır (Demirel, 2009).

Arazi toplulaştırması dünyada ve özellikle Avrupa'da son yıllarda önemi giderek artan bir uygulama şekli haline gelmektedir. Sadece bu araç kullanılarak bazı sorunların üstesinden gelinmesi zor olsa da projeler için bir başlangıç olarak arazi toplulaştırması yöntemi kullanılmalıdır. Çevre amaçlı arazi toplulaştırması projelerinde bu işlemi destekleyecek önemli başka tedbirlerin de alınması gerekmektedir. Fakat en temel unsur olan arazilerin sorununun bu yöntemle çözülmesi diğer yan tedbirlerin alınmasını kolaylaştıracak ve zamanla bu işlemler yapılabilecektir. Sürdürülebilir çevre değerleri ve kırsal yaşamın bütünlüğünü

korumada, mülkiyet, altyapı ve insan kaynaklı çevre sorunlarının giderilmesinde, toplulaştırma uygulamaları en etkin araç olarak değerlendirilmelidir. Kırsal yaşamın gelir kaynakları olabilecek iyi tarım uygulamaları, ekoturizm vb. ekonomik beklentilerini hayata geçirmede etkin bir araç olarak kullanılabilir (Keşli ve ark., 2010).

Demir ve Bakırcı (2011)'ya göre, arazi toplulaştırmasında doğa koruma ve peyzaj bakımına yönelik planlama ve önlemlerin hedefi, doğa varlığını ve peyzaj görünümünü uzun vadede güvence altında almak ve mümkün olduğunca iyileştirmektir. Bu bağlamda peyzaj planlaması:

- Biotop sistemi için uygun alanları toprak düzenlemesi çerçevesinde ele almak,
- Sınırlardaki verimsiz ve kullanışsız alanların değerlendirilmesi için koşullar getirmek,
- Şimdiye kadar yoğun olarak kullanılan arazileri, doğanın lehine yaygınlaştırmayı desteklemek (hafifletilmiş kullanım),
- Kullanılmayan alanların yeni biotoplara dönüşümünü olanaklı kılmak,
- Türlerin korunması önlemlerini desteklemek,
- Kültürel açıdan tarihi veya peyzaj görünümü kuvvetli olan alanları ve tesisleri korumak şeklinde gerçekleştirilir.

Liseç ve Pintar'a göre, toplulaştırma çalışmalarının, ekolojik yapı önemsenmeden sadece verimi arttırmaya yönelik yapılması, birçok olumsuzluğun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu şekilde yapılan toplulaştırma, ekosistemlerin parçalanmasına yol açarken; bio-çeşitliliğin azalması, erozyon oluşumu ve su seviyesinin düşmesi gibi birçok önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Yoğun tarımsal üretimin yapıldığı bölgelerde, çit, bitki örtüsü, ağaçlar ve su kaynakları (kuyular vb.) gibi ekolojik yapılar korunmalıdır. Günümüzde kırsal gelişmede en önemli uygulamalardan biri olan toplulaştırma, tarım sektöründe üretim, verimlilik ve rekabetin artmasını sağlamaktadır. Geçmişten gelen tecrübeler, toplulaştırmanın ekolojik yapı dikkate alınmaksızın üretimi arttırmaya odaklanacak şekilde

yapılmasının, biyolojik çeşitliliğin yok olmasına, erozyona, kuraklığa ve toprak tahribatına yol açtığını göstermektedir.

Sürdürülebilir arazi, kültürel ve kırsal arazinin bir parçası olup, üretim alanı; ayrı ürünlerin bir araya getirilebilmesini sağlayan yük araçları, yollar (patika vs.) ve arazi yollarını; temel fonksiyon olan toprağı, su ve rüzgar erozyonundan korunmak için çit (sık ağaçlı çit) ve diğer sınırlayıcı unsurları; su şebekesini oluşturan çay, kanal ve ırmakları; ağaçlıklar, küçük ormanlar, çalı-çırpılar, su birikintileri gibi diğer arazi yapılarını içermelidir ki bunlar tarımsal amaç bir yana tarımsal ürünlerin korunması anlamını taşımaktadır. Türlerin yaşam ihtimallerini yükseltmek ve biyolojik çeşitliliğin devamını sağlamak toprak üzerinde giderek önemli hale gelmiştir. Çünkü tarımsal üretim bitkilere zarar veren yırtıcıların (hayvanların) doğal kontrolüne, yararlı böceklerin büyüme hızına ve zararlı bitkilerin azalmasına bağlıdır. Örneğin Almanya’da eski arazi toplulaştırması çalışmalarının sonucuna bağlı olarak yapılan çalışmalar, kuş türlerinin %18’inin, kelebeklerin % 17’sinin ve 100 den fazla bitki türünün tarımsal arazi üzerinden yok olduğunu göstermiştir (Lisec and Pintar, 2005).

Arazi toplulaştırması birçok bölgede etkili bir şekilde uygulandığında doğal ekosistemin korunmasında olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin;

Koruma alanlarında hazineye ait arazilerin bu amaçlarla kullanılması projenin uygulanmasında çok önemli ekonomik katkı sağlayacaktır. Özellikle çevre amaçlı kullanılacak sahaler için vatandaşlardan bir kısım kesintiler yapılması da böylelikle daha kolay hale gelebilecektir. Projelerin durumuna göre kamulaştırılacak arazilerin azalması uygulamanın önündeki önemli engellerden biri olan ekonomik boyutunun azalmasına önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.

Erozyon tehlikesi olan arazilerde bu amaçla uygulanacak projeler ile erozyona maruz kalma riski yüksek arazilerin ağaçlandırma amacıyla kullanılmak üzere terk edilmesi ve bu alanlarda ağaçlandırma yapılması hem bu tehlikeyi engelleyecek hem de bu tehlikeye maruz kalacak olan vatandaşın kaybını en aza indirecektir.

Gerek yabancı bitki türleri ve gerekse yabancı hayvan türlerinin yaşadığı alanların doğaya terk edilmesi amacıyla uygulanacak toplulaştırma projeleri ile önemli genetik kaynakların gelecek nesillere aktarılmasında çok önemli bir etki yapmış olacaktır.

Gölet ve baraj aynalarında kalan şahıs arazilerinin toplulaştırma projeleri ile yer değişikliğinin yapılması ile bu sahalarda kalan vatandaşların sosyal yaşamında kendisini çok büyük oranda etkileyecek olan göç etme sorununun azalmasına katkı sağlayacaktır. Böylece toprağına ve doğduğu yerlerde hayatını devam ettirmek isteyen vatandaşların sorununa çözüm üretilmiş ve sosyal huzur sağlanmış olacaktır.

Arkeolojik ve doğal sit alanlarının toplulaştırma ile yerlerinin tam olarak tespit edilmesi ve vatandaş arazilerinden net olarak ayrılması ile bu alanların zarar görmesi engellenmiş olacaktır. Büyük ormanlar veya doğal yaşam alanlarının bağlantısı kesilen küçük doğal alanların, küçük ağaçlık alanların ve çalılıkların buralarla bağlantılarının sağlanması amacıyla da arazi toplulaştırması projelerinden yararlanılabilir. Türkiye'nin birçok yerinde bulunan sulak alanlardaki şahıs arazilerinin bu alan dışına çıkarılarak meydana gelen su baskınları ve vatandaşın bu alanlardaki ürün kayıplarının önüne geçilmiş olacaktır (Keşli ve ark., 2010).

Ayrıca son yıllarda etkileri daha çok beliren küresel ısınmanın etkileriyle meydana gelecek iklim değişikliklerinden daha az etkilenme, doğanın korunması yine arazi toplulaştırması çalışmaları sayesinde mümkün olacaktır (Baybura, 2009). Küresel ısınmayla birlikte su kaynaklarının tükenmesi ve ormanların giderek kaybolması, yağışların azalması gibi temel küresel sorunlar aslında tarımın yeniden önem kazanacağına işaret etmektedir. Tarım arazilerinin, ormanlık alanların ölçülmesi ve toplulaştırılmasıyla birlikte gelecekte organik tarımın, özellikle dünyada ilaçsız ve sağlığı tehdit etmeyen, doğayı tehdit etmeyen tarımın yapılabilmesi için bu araziler daha elverişli hale gelecektir (Özkara, 2009).

3.3.2. Arazi toplulaştırmasının planlama alanına katkısı

Kırsal planlama, mekansal sınıflamada mikro plan içinde yer alan küçük yerleşim birimlerinin arazi kullanımı ve düzenlemesi, yerleşim alanı planlaması, ulaşım ağı ve altyapı gibi sorunlara çözüm getiren bir planlama türüdür (Özdemir, 1985; Çınar, 2007). Böylelikle çok yönlü kırsal plan, kır kesiminde canlı, kendi kendine yaşayabilir birimler ve kuruluşlar oluşturarak, köy ve kent arasındaki farklılıkları azaltmakta, kentleri çekici gösteren akımları önleyerek yaşanabilir kırsal alanların oluşmasını sağlamaktadır. Bu amaç ile bölgede var olan kaynakları uygun şekilde işletilmesini sağlayıcı önlemlerin ve kır kesimini etkileyen bütün etkenlerin zaman, mekan çerçevesi içerisinde planlaması olarak tanımlanmaktadır (Sönmez, 1964; Çınar, 2007). Kırsal yerleşimdeki nüfusun büyüklüğü, aile sayısı ve alanın büyüklüğü; ailelerin geçimini sağlamak için gerekli arazi büyüklüğünü belirler. Fiziksel planlamanın içinde ele alınacak konulardan birisi de arazi kullanım planlamasıdır (Okuroğlu ve ark., 1988; Çınar, 2007).

Arazi toplulaştırması kırsal kalkınma planlamalarının içinde yer almaktadır. Önceleri tarımsal üretimi ve verimi artırmaya yönelik olan toplulaştırmanın kapsamı, daha sonra kentsel alanların dışındaki yaşam, çalışma ve üretim koşullarını iyileştirmeye yarayan tüm önlemlerin, doğa dengesi ve çevre korunarak planlama, eş güdümlendirme ve uygulamalarını içine alan kırsal alanı geliştirme programına dönüşmüştür (Demirel, 1992; Gün, 1996).

Tarım dışı yapılaşma kırsal topraklar üzerinde onun aleyhine olacak biçimde bir gelişme göstermektedir. Bu nedenle kırsal yerleşimlerin düzenlenmesi, tarım topraklarının amaç dışı kullanımının engellenmesi açısından önemli olmaktadır. Konut yapımı, sanayi ve turizm yatırımları, ulaşım ağı gibi yatırımlar için kırsal toprakların tarımsal işlevlerini birincil olarak ele alan planlamalara gereksinim vardır. Burada arazi toplulaştırması, toprak ve insan ilişkilerini düzenleyen bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır. Kırsal alanların özgün niteliklerini koruyarak kentsel yaşam ve altyapı olanaklarına kavuşturulması, peyzajın devamlılığının

sağlanması ve çevrenin korunmasına yardımcı olmaktadır. Toplulaştırma ile coğrafi durum, iklim ya da diğer nedenlerle tarımsal amaçlı kullanılmayan topraklar tarıma kazandırılabilir. Örneğin, Manisa- Merkez- Hamzabeyli toplulaştırma alanında geniş hendekler, bataklık ve sazlıkların kaldırılmasıyla 570 dekar genişliğindeki toprak tarıma kazandırılmıştır (Gün, 1996). Ancak böyle alanların ıslah edilmesinde doğal hayatın bu uygulamadan ne oranda etkilenebileceği ayrıntılı olarak araştırılmalıdır. Tarımsal amaçlı toprak kazanımı ile doğa arasındaki denge dikkate alınmalıdır (Braks and Ploeg, 1983; Gün, 1996). Bu alanların hangi amaçlarla değerlendirileceğine ekolojik fonksiyonları göz önüne alınarak karar verilmelidir.

Arazi toplulaştırması diğer kamu yatırımları için gerekli toprağı kamulaştırmalara gerek kalmadan sağlama olanağı yaratmaktadır. Örneğin, Manisa- Salihli- Karaoğlan arazi toplulaştırması projesi içinden geçen İzmir- Salihli otoyolu ile Salihli-Alaşehir yolu ve kavşağı için gereken 115 dekar toprak kamulaştırma yapılmadan elde edilmiştir (Yıldız, 1983; Gün, 1996).

Arazi toplulaştırması yalnız tarım arazilerinin değil yerleşim yerlerinin, köyde yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi açısından da oldukça önemlidir. Bu nedenle köylere uygun olarak gelişim programları oluşturulmalı ve yapısal düzensizliklerin ortadan kaldırılması için çalışılmalıdır. Bu çalışmaların kırsal arazi planlaması olarak detaylı bir şekilde ele alınması gerekmektedir (Çınar, 2007).

Çınar (2007)'e göre, kalkınma planlarında özel mülkiyetteki taşınmaz malların türünün değişmemesi bunların arazi düzenlemesi ve arsa düzenlemesine konu olmasına neden olur. Arazi toplulaştırması kırsal alan plan ve düzenlemesinin, arsa düzenlemesi ise kentsel alan planlama ve düzenlemesinin çekirdeğini oluşturur ve birbiriyle ilişkilendirilmelidir. Kırsal alanın yeniden düzenlenmesinde, tarımsal işletmelerin verimliliğini arttırmada önemli bir yeri olan arazi toplulaştırması çalışmaları çeşitli ülkelerde çok eski yıllardan, Türkiye'de ise 1961 yılından itibaren uygulanmaktadır.

Yağanoğlu ve ark. (2000), arazi toplulaştırmasıyla, toplulaştırma sonucu üretim ve gelir artışı aracılığıyla tarımla uğraşanların yaşam ve çevre koşullarının iyileştirilmesi, kırsal alan nüfusunun ekonomik ve sosyal yönden daha uygun düzeye getirilmesinin de amaçlandığını belirtmektedir. Genel olarak arazi toplulaştırması, çok sayıda arazilerin bir araya getirilerek, sayılarının azaltılması ve yeniden dağıtılmasıdır. Arazi toplulaştırması ile toprakların üretim tekniğinin ekonomik olarak uygulanmasını, toprak koruma ve sulama önlemlerinin alınmasını güçleştirecek şekilde parçalanmış, dağılmış ve şekillerinin bozulmuş olduğu durumlarda bunları bir araya getirmek, birleştirmek, çiftçi ailesinin yaşam düzeyini yükseltmek için teknik, ekonomik ve sosyal yönden gerekli önlemleri almaktır. Bu şekilde arazi toplulaştırması yalnız tarım arazilerini değil, yerleşim yerini de kapsamaktadır. Kırsal yöredeki insanın kendi yaşam alanı olan köyde yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi çok önemlidir. Bunun için köy karakteri korunarak köyün gelecekteki ihtiyaçları dikkate alınmalı, köye uygun gelişim desteklenmeli ve yapısal düzensizlikler ortadan kaldırılmalıdır. Arazi toplulaştırması çalışmaları aşağıdaki hususları kapsamaktadır.

1. Fazla parçalanmış, dağılmış arazilerin modern işletmecilik esaslarına göre birleştirilmesi,
2. Tarla içi yol şebekesinin, yüzey tahliye sisteminin ve sulama sistemlerinin inşası,
3. Gerekli arazi tesviyesi ve toprak ıslahının yapılması,
4. Köylerin yeniden düzenlenmesi, çevre planlaması, kanalizasyon, elektrifikasyon hizmetlerinin yapılması, iskan, arsa isteklerinin karşılanması,
5. Kırsal alanın korunması ve yeşil alanların düzenlenmesi,
6. Kırsal alandaki yerleşim yerleri ve toprakların doğal afetlerden korunması için gerekli önlemlerin alınması,
7. Spor sahaları, parklar, yüzme havuzu, bayram-pazar yeri, çocuk bahçesi, okul, dinlenme ve eğlence yerleri, sağlık ocağı ve kooperatif binası gibi sosyal hizmet tesisleri için gerekli arazilerin, toplulaştırma planları içinde kamulaştırma yapılmadan temin edilmesi,

8. Konut ve işletmelerin ıslahı, yeniden düzenlenmesi ve verimli çalışmaların temini için gerekli tedbirlerin alınması,
9. Köy içi yollarının tanzimi ve trafiğe uygun hale getirilmesi, çiftlik binalarının ıslahı ve yeniden yapılması, içme suyu, elektrik, telefon gibi vasıtaların temini,
10. Köy ve beldelerde ortak kullanılan tesislerin yapılması,
11. Yerleşimlerdeki ekolojik yapının korunarak peyzaj düzenlemesinin yapılması (Aktaran: Çınar, 2007).

Arazi toplulaştırması planlama çalışmaları arazi toplulaştırmasının en önemli ve esas kısmını oluşturmaktadır. Planlama çalışması aşamasında, toplulaştırma alanının ilanı ve tapuya şerh verilmesi, proje sahasının halihazır durumunun tespiti, mülkiyet etütlerinin yapılması, toprak etütlerinin yapılması ve arazi tesviyesi, yol, sulama-drenaj sisteminin planlaması, planlama raporunun tanzimi gibi işlemler yapılmaktadır (Banger ve Şıman, 2001; Küzeci, 2008).

Toplulaştırma çalışmalarının başarıya ulaşabilmesi, planlamaya esas olacak bilgilerin doğru ve eksiksiz olarak sağlanabilmesine bağlıdır. Planlama çalışmaları, toplulaştırma alanının mevcut durumunun belirlenmesi ve arazilerin derecelendirilmesi konularını (Küzeci, 2008) ayrıca;

- Parsellerin yeniden bölünmesi ve yeniden dağıtılması,
- Ortak mülkiyet birimleri
- Doğanın korunması için alan ayrılması, peyzaj korunması ve rekreasyon kullanımı
- İntifa hakları¹,
- Yeni mülkiyet sahipliğini alma, mülkiyet ve kiracılığın düzenlemesine yönelik talimatları da içermektedir (Vitikainen, 2004).

¹ Başkasına ait bir maldan yararlanma, başkasına ait bir malı kullanma hakkı.

Toplulaştırma çalışmalarında tarım parsellerinin düzenlenmesi daima ilk planda gelir, fakat imar yerleri, sanayi alanı, kültür ve spor hareketleri ile trafik tesisleri için gerekli yerleri belirtmeyen bir toplulaştırma planı gerçek amacına ulaşmamaktadır (Yıldız, 1983; Küzeci, 2008). Toplulaştırma ile kırsal yerleşim birimlerinin arsa istekleri ve imar planları en uygun biçimde düzenlenebilir. Böylece yerleşim birimlerinin düzensiz gelişimi önlenebilir, yerleşimlerin tarım toprağını kullanımları en uygun hale getirilebilir (Küzeci, 2008).

4. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ'NDE ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI

Türkiye'de arazi toplulaştırması olarak adlandırılan, çok yönlülüğü nedeniyle Avrupa ülkelerinde artık arazi toplulaştırması yerine kırsal gelişim olarak nitelendiren arazi düzenlemesi; yer yüzeyi ölçümünü kapsayan, çevreyi biçimlendiren, mülkiyet koşullarını yeniden düzenleyen sonuçları haritalarda sergileyen bir dizi önlemler bütünüdür (Demirel, 1997).

Arazi toplulaştırmasının tarihinde Avrupa Birliği ülkeleri önemli yer tutmaktadır. Pek çok Avrupa Birliği ülkesi toplulaştırma çalışmalarının önemini 19.yüzyılın başlarında anlayarak önemli uygulamalar yapmıştır. Özellikle Almanya, Fransa ve Hollanda gibi bazı Avrupa ülkeleri 2. kuşak arazi toplulaştırmasını tamamlamıştır. Avrupa, Fransız İhtilali ile toprak mülkiyetinde de bir değişime girmiştir. Feodal yapının kırılması ile büyük toprak sahiplerinin (Land Lord) arazilerinin belli bir miktarı devlet eliyle az topraklı ve topraksız çiftçilere dağıtılmıştır. Ayrıca, vergilendirme amaçlı başlatılan kadastro ve derecelendirme çalışmaları ile birlikte arazi toplulaştırması kurumsal yapısıyla birlikte şekillenmeye başlamıştır (Gülsever Şaban, 2010).

4.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Arazi Toplulaştırması Gerekliliği

Orta Avrupa'da sosyalizmden pazar ekonomisine geçiş, tarımsal alanın da dönüşümü olmuştur. Demokratik ilkelerin gelişim sürecinde çiftçi kooperatifleri ve resmi çiftlikler, sosyalist hükümetler tarafından toplulaştırılmış ve zorunlu kamulaştırma yapılmıştır. Dönüşüm sürecinin esas amacı, özel sektördeki çiftlik yapısını uygulanabilir hale getirmek iken ancak bu dönüşüm, büyük arazileri bölerek durumu daha problemlili hale getirmiştir. Ekonomik etkileri büyük olan üniteler, küçük arsalarla bölünerek özel sahipliği arttırmış bu da ekonomik uygulanabilirliği azaltmıştır. Orta Avrupa'da gözlenen tarımsal arazilerin parçalanması, sosyalizm dönüşüm sürecinin altında olan arazi reformlarının bir sonucu olmuştur. Bu sürecin sonuçları arasında, eski sosyalist ülkeler ve hatta bu ülkelerin farklı bölgeleri

arasında da farklılıklar ortaya çıkmıştır. Örneğin Polonya’da asla büyük ölçekli kamulaştırmaya gidilmemiş, özel çiftliklerin üstün kalmasına izin verilmiştir. Ama sosyalist politika, özel çiftliklere yapılan yatırımları azaltarak çiftliklerin gelişmesini engellemiş ve durgunlaşmasına neden olmuştur. Sonuç olarak, günümüzde 2 milyon verimsiz küçük çiftlikte, bitişik yapı ile bloklaşmış ve yatırım bekleyen devlet arazisi bulunmaktadır (Dijk, 2007).

Avrupa Birliği ülkelerinde özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra giderek artan bir hızda kırsal alanlardan kentlere doğru göç akımı başlamıştır. Kırsal alanlardaki yaşam zorluğu ve toprak yetersizliği nedeniyle kentleşme olgusu sanayileşme sürecine girememiş, kentlerin çevresi aç ve yoksul insanların bulunduğu mahalle ve semtlerle dolmuştur. Orta ve Batı Avrupa ülkelerinde özellikle Almanya, Fransa, Hollanda, İsviçre ve Avusturya’da kırsal kalkınma sorunlarını ele alan çalışmalar oldukça başarılı olmuştur. Bu ülkelerde toplu olarak kırsal kalkınma projeleri genellikle kırsal alanlarda yaşayan çiftçi halkı ve onların işletmelerini büyük ölçüde iyileştirerek dağınık parsellerin bir araya getirilmesini sağlamıştır. Toplu kırsal kalkınma projeleri içerisinde aynı zamanda tarımsal altyapı denilen sulama, drenaj kanalları, tarla içi yolları, kanalizasyon, elektrifikasyon gibi alt yapı hizmetleri ile birlikte karayolu, demiryolu, havalimanları, yerleşim, sanayi ve turizm tesisleri için gerekli araziler toplulaştırma alanından karşılanmıştır (Parlak, 2010).

Avrupa Birliği ülkelerinde yüzyıllardan beri kullanılan tarım arazilerinin artan nüfus baskısı altında giderek parçalanması ve ekonomik olmayan küçük işletmelerin doğması tarımsal verimin ve gelirin azalmasında önemli bir etken olmuş ve sosyo-ekonomik sorunlar yaratmıştır. Duruma çözüm bulmak isteyen bu ülkelerde tarım politikalarının esas bölümünü arazi toplulaştırması oluşturmuştur (Aksöz, 1969; Küzeci, 2008). Arazi toplulaştırması kırsal kalkınma projeleri Avrupa Birliği ülkelerindeki birçok ülkede uygulanmaktadır. Arazi toplulaştırmasına olan talep tüm ülkelerde benzer sebeplerden dolayı ortaya çıkmıştır. Bunlar tarım için uygun olmayan alanların yeniden belirlenmesi ve mülkiyet statüsünü değiştirmeden mülkiyetlerin uygun kullanımının sağlanmasıdır (Vitikainen, 2004).

4.1.1. Avrupa Birliği ÷lkelerinde tarım işletmelerinin durumu

1983 ve 1995 yılları itibariyle Birliğin üye ve işletme sayısı değişmekle birlikte, bir yandan üye sayısı artarken tarımsal işletme sayısının azaldığı gözlenmektedir. Bu azalışa bağlı olarak da ortalama işletme büyüklüğü artmaktadır. 1995 yılı verilerine göre toplam 7 815 000 tarım işletmesi bulunmaktadır. Bazı Avrupa Birliği ÷lkelerindeki tarım işletmelerinin arazi genişliğine göre dağılımı Çizelge 4.1.'de verilmiştir.

Çizelge 4.1. Avrupa Birliği ÷lkelerindeki tarım işletmelerinin arazi genişliğine göre dağılımı (A: İşletme sayısı oranı, B: Arazi varlığı oranı) (DPT, 2001)

÷lkeler		İşletme Gruplar (Hektar)				
		0,1-4,9	5,0-9,9	10,0-19,9	20,0-49,9	50,0 +
Almanya (Batı)	A	31,3	18,3	22,5	23,3	4,7
	B	5,0	8,3	20,3	43,8	22,7
Belçika	A	28,0	19,1	25,9	22,2	4,8
	B	4,5	8,6	23,1	41,1	22,6
Danimarka	A	2,3	17,7	27,6	38,9	13,4
	B	0,2	4,5	13,7	41,7	39,8
Fransa	A	19,6	13,2	20,6	31,9	14,6
	B	1,9	3,7	11,2	37,2	46,1
Hollanda	A	23,9	19,7	27,8	25,3	3,4
	B	3,9	8,9	24,7	46,3	16,3
İngiltere	A	12,4	12,2	15,7	26,5	33,1
	B	0,5	1,3	3,3	12,7	82,2
İrlanda	A	15,5	15,3	29,7	30,5	8,9
	B	1,9	5,1	18,8	41,0	33,1
İtalya	A	68,1	16,7	8,7	4,5	2,0
	B	19,6	14,5	14,8	16,8	34,3
Lüksemburg	A	17,9	9,8	14,5	36,0	21,8
	B	1,7	2,3	7,1	41,0	47,9
Yunanistan	A	72,0	19,9	6,2	1,6	0,2
	B	39,1	29,3	17,8	9,9	3,9
AT	A	45,9	16,5	15,0	15,8	6,7
	B	6,6	7,0	12,8	29,4	44,1

Çizelge 4.1.'e göre, Avrupa Birliği ortalamasına göre 10,0-49,9 hektar arası araziye sahip işletmeler toplam işletmelerin % 30,8'ini oluşturmaktadır. Fransa'da % 52,5,

Almanya'da % 45,8, Hollanda'da % 53,1 ve İngiltere'de % 42,2 oranında olan 10,0-49,9 hektar araziye sahip işletmeler Avrupa Birliği'nin tarımsal üretiminde orta ve büyük işletmelerin yaygınlığını göstermektedir. Bu ülkelerin Birliğin tarım sektörü yönünden de en güçlü ülkeleri olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Birlikte 50 hektardan daha fazla araziye sahip işletmelerin oranı % 6,7'dir. Bu oran Fransa'da % 14,6, İngiltere'de % 33,1, Almanya'da % 4,7'dir. 50 hektar ve daha fazla araziye sahip işletmeler Avrupa Birliği'nde işlenen alanların %44,1'ini tasarruf etmektedir. AB ülkelerinden İngiltere'de toplam tarım alanının % 1,8'i, Fransa'da % 5,6'sı, Almanya'da % 13,3' ü 10 hektardan küçük işletmelere bırakılmıştır (DPT, 2001).

4.1.2. Avrupa Birliği ülkelerinde arazi toplulaştırmasını zorunlu kılan nedenler

Avrupa Birliği ülkelerinde arazi toplulaştırması uygulamaları ülkelere göre farklılıklar göstermekle birlikte, tarımsal altyapının geliştirilmesi, sulama, havaalanı ve otoyol inşaatları gibi çeşitli amaçlarla, zorunlu veya gönüllülük esaslarına dayalı toplulaştırma yapılmaktadır (Gülsever Şaban, 2010).

Magel (2000)'e göre özelleştirmenin sonucu olarak mülkiyet hakları ile ilgili işlerde devletin mevcut yapısının yetersiz olması bu sorunun giderilmesinde arazi toplulaştırmasını gerekli kılmıştır. BM Ekonomik Komisyonu Çalışma Partisi Arazi İdaresi sorunları çözmek için temel noktaları ortaya koymuştur. Bunlar;

- Yatırımların huzurlu bir yaşam sağlanması için yapılması (UNHCS da bu tema, küresel kampanya olarak iyi yönetimin temel ilkeleri arasında yer almaktadır.)
- Toprak reformunun erken tamamlanması,
- Daha az ve daha büyük çiftliklerin kurulması,
- Yasal gereklilikler toplantısı,
- Örgütsel değişim,
- Kurumsal işbirliği ve,
- Özel sektör ile genişletilmiş işbirliğidir.

Devletler birçok işletmeleriyle tarımsal yapısını dönüştürmek zorundadır. Tarımsal altyapı ve tarımsal işleri olduğunca paralel yürütmelidir. Sadece şehirlerde değil kırsal alanlarda da bir gelecek sunulması amacıyla bu gereklidir. Sağlam gelişmiş bir planlamayı, yönetim ve katılım üzerine inşa edebilmek önemlidir. Kararsız siyasi koşulların ve kısmen hükümetin devamlı değişikliklerinin veya tarımdan sorumlu bakana ait direktiflerin sonucu olarak tarımsal alanlarda tutarsızlıklar yaşanmaktadır. Ortak bir uyum içinde başarılı uygulamaların olması için ilk derecede karar vericilerin düşüncelerinin bu projeleri doğrudan etkilemesine izin verilmemelidir. İyi uygulanan proje örnekleri çok daha fazla zaman ve kapasite geliştirme olanakları sunar (Magel, 2000).

Arazi toplulaştırmasının kabul edilebilirliği ve arka planda neler olduğu, PEST faktörlerinin (politik, ekonomik, sosyal, teknolojik) değişmesi ile gösterilmektedir. Arazi toplulaştırması, tarımda siyasi yönetimin devam eden değişimine ve kentsel-kırsal bölgeler arasında ilerici ve yoğunlaşan rekabetle (küreselleşme, GATT, CAP, Gündem 2000, Avrupa Şehirler Ağı) karşı karşıya kalmıştır. Federal Almanya Cumhuriyeti'nin tüm eyaletlerinde bu örnek yaşanmış ve yasal hükümler gereksinimlere göre ayarlanmıştır. Arazi toplulaştırmasının siyasi ve sosyal kabul edilebilirliği konusunda özellikle Güney Almanya Eyaletleri ve geleneksel küçük yapı çiftlikleriyle birçok anlaşmazlıklar olmuştur. Bu çatışmada büyük ölçekli çiftlik modeli geleneksel aile işletmesi çiftliklerine karşı kurulmuş, arazi toplulaştırması uygulamaları komünist dönemde engellenmeye çalışılmıştır. Batı Almanya'daki arazi uygulamalarındaki yapısal iyileştirmeler, bireysel tarım işletmelerinin hakim olduğu Doğu Almanya'da da ihtiyaç haline gelmektedir. Doğu Alman Eyaletler Almanya'ya bağımlı kalmamış, Orta ve Doğu Avrupa'daki komünist ülkelerinin aksine arazi toplulaştırması çalışmalarında kadastro yetkililerini oluşturmak ve kendi yoluna gitmek zorunda kalmışlardır (Magel, 2000).

4.1.3. Avrupa Birliği ÷lkelerinde arazi toplulaştırmasının amaçları

Hartvigsen (2006), Avrupa Birliği komisyonunun, kırsal kalkınma projelerinin entegre projeler olmasını hedeflediğini belirtmiş, çok amaçlı uygulama projeleri olan arazi toplulaştırması çalışmalarının amaçları şu şekilde sıralamıştır;

- Tarımsal üretim yapılan alanların genişletilmesi ve arazi parçalanmasının azaltılması ile tarımsal yapının geliştirilmesi,
- Doğa ve evre projelerinin Avrupa Birliği yasalarına uygun olarak uygulanması,
- Ulusal öneme sahip alt yapı (yeni otoyol veya demir yolu gibi) düzenlemelerinde arazi sahipleri ile ücret ilişkilerinin yürüt÷lmesi,
- Yerel altyapı çalışmalarının (yollar, drenaj ve sulama sistemleri gibi) projelendirilmesi,
- Doğal değerlerin yerel olarak geliştirilmesi,
- Yerel olarak kırsal alanları iyileştirmesi (Aktaran: K÷zeci, 2008).

4.1.4. Avrupa Birliği ÷lkelerinde arazi toplulaştırmasının hedefleri ve alt hedefleri

Arazi toplulaştırmasının amaç ve yöntemleri ÷lkelere bağlı olarak değişmektedir. ÷lkelerdeki yöntemlerin gelişimi tarihsel eğilim, k÷ltür, gelenekler ve yasalar tarafından etkilenmektedir. Bu nedenle arazi toplulaştırması hedefleri tüm Avrupa’da benzer şekillerde gelişmiştir.

Vitikainen (2004)’e göre, AB ÷lkeleri olan Finlandiya, Almanya, Hollanda ve İşve’te toplulaştırma hedeflerinin önem derecelerinin ÷lkelere göre farklılaştığı aşağıdaki çizelgede gösterilmektedir.

Çizelge 4.2. Finlandiya, Almanya, Hollanda ve İsveç'in arazi toplulaştırmasında temel hedefleri

	FİNLANDİYA	ALMANYA	HOLLANDA	İSVEÇ
Tarımsal arazi parçalanmasında iyileştirme	***	***	***	*
Arazi toplulaştırması alanında drenaj ağının iyileştirilmesi	***	***	***	*
Çiftlik boyutlarının genişlemesi	**	***	***	**
Arazi toplulaştırması alanında yol ağının iyileştirilmesi	**	***	***	*
Kiralanan alanların tahsisi	*	***	***	*
Köy merkezlerinde arazi kullanım planlaması	*	***	***	0
Orman arazilerinin parçalanmasında iyileştirme	*	***	***	0
Köy merkezlerinde arazi inşaatının yeniden değerlendirilmesi	*	**	**	0
Köy merkezlerinde belediye/devlet için arazi edinimi	0	**	**	0

***= birinci amaç **= ikincil amaç *= birinci derecede önemli 0=amacı değil

Çizelge 4.2.'den anlaşılacağı üzere AB ülkelerinin (Finlandiya, Almanya, Hollanda ve İsveç) yapmış olduğu arazi toplulaştırması çalışmalarında; tarımsal arazi parçalanmasının ve drenaj ağının iyileştirilmesi, çiftlik boyutlarının genişletilmesi hedeflerinin gerçekleşmesine önem verildiği, belediye/devlet ihtiyaçları için köy merkezlerinde arazi edinimi amacıyla toplulaştırma yapılmasına diğer amaçlar kadar önem verilmediği görülmüştür.

Vitikainen (2004), arazi toplulaştırması hedeflerini ayrıca tarım-orman, sanayi alanları ve konut-yaşam çevresi şeklinde alt hedefler olarak ele almıştır.

Tarım ve orman

Tarım ve ormancılık amaçları, çalışma ve üretim koşullarının iyileştirilmesi, üretim maliyetlerinin azalması ve piyasa talebi için üretim miktarının kontrolü ile ilgilidir. Her ülkede arazi toplulaştırmasının alt hedefleri, sanayi, tarım ve ormancılıkla ilgili olabilmektedir. Bu tür hedeflere, Norveç'te ortak mülkiyet birimlerinin bölünmesi ve su alanlarının yeniden düzenlenmesi, Fransa ve Almanya'da yol sistemlerinin yeniden düzenlenmesiyle kalabalık köy merkezlerinin azaltılması ve Güney Avrupa ülkelerinde erozyonu önlemek için yapılan eylemler örnek gösterilebilir. Ormanlık arazilerin toplulaştırmasının hedefi olarak da, İsveç ve Finlandiya'da ormanlık alanlarda parçalanmış mülkiyet bölünmesinin iyileştirilmesi, orman ve sürdürülebilir kalkınmanın dengeli kullanımı verilebilir.

Sanayi alanları

Köylerde sadece tarımdaki istihdamın insanların ihtiyaçlarına karşılık veremeyeceği düşüncesine karşılık, arazi toplulaştırması çalışmalarında sanayi alanlarını geliştirmek amacı da yer almaktadır. Bu durumda arazi kullanım kararlarının uygulanması arazi toplulaştırması ile tarım dışı iş temini için fırsatlar yaratacak böylece kalkınma sağlanacaktır.

Konut ve yaşam çevresi

Arazi toplulaştırmasının bir amacı da toplulaştırma yapılan bölgelerde yaşayanlara iyi, kaliteli konut ve yaşam çevresi oluşturmaktır. Yaşam çevresinde flora ve fauna çeşitliliğinin korunması ve doğal koşulların korunması gerekmektedir. Örneğin, su, hava, toprak kullanımı ve erozyon önlenmesi gibi (Vitikainen, 2004).

4.2. Avrupa Birliği Ülkelerinde Arazi Toplulaştırmasının Yapısı

Bu bölümde Avrupa Birliği ülkelerinde arazi toplulaştırması mevzuatı, toplulaştırma organizasyonun ve uygulama maliyetlerinin neler olduğu anlatılmaktadır.

4.2.1. Avrupa Birliği ülkelerinde arazi toplulaştırması mevzuatı

Avrupa Birliği ülkelerinde arazi toplulaştırmasını düzenleyen mevzuat 1970li (örneğin, Avusturya, Belçika, Almanya, Norveç, İsveç gibi) ve 1980li yıllara (örneğin, Hollanda, Polonya, Fransa, ve Macaristan gibi) dayanmaktadır. Arazi toplulaştırması; bina, çevre koruma, doğa koruma, tarım, orman, yol, su ve kamulaştırma mevzuatı olarak hem dolaylı hem doğrudan arazi kullanım mevzuatına bağlantılıdır (Vitikainen, 2004).

Vitikainen (2004)'e göre, arazi toplulaştırması mevzuatında değişiklik yapılmasına dair kanun yapılmasının nedeni, tüm Avrupa'da 20. yy.ın sonlarında tarımsal ve sosyo-politik taleplerde meydana gelen birtakım değişikliklerin olmasıdır. Arazi toplulaştırması, kontrollü bir şekilde tarımsal üretim yapmak ve üretim maliyetlerini düşürerek verimliliği arttırmak için bir araç olarak görülmüştür. Bu amaçlarla birlikte arazi toplulaştırması çalışmalarını ekolojik, sosyal ve kültürel yönleri ile birlikte ele alınmıştır. Geleneksel arazi toplulaştırması mevzuatının düzenlenmesiyle beraber özellikle Orta Avrupa'da buna ek olarak altyapı da geliştirilerek çok boyutlu kırsal gelişme sağlanmış ve bu, çeşitli bölge projelerinin uygulanmasına olanak sağlamıştır. Örneğin Hollanda kırsal kalkınma hareketi, Alman arazi toplulaştırması hareketi ve Finlandiya'da gayrimenkul oluşumu yasası sadece tarımsal verimliliğin artırılması için arazi toplulaştırmasını amaçlamamakta, ihtiyaçlara da cevap verecek şekilde diğer sanayi ve arazi kullanımını açısından da arazi bölünmesinin yeniden düzenlenmesini hedeflemektedir.

4.2.2. Avrupa Birliği ÷lkelerinde arazi toplulaştırması organizasyonu

Vitikainen (2004)' e göre, arazi toplulaştırması prosedürü, idari yönetimin kararları sonucunda oluşmakta ve çoğu ÷lkede idari yönetimin ilgili otoritelere emanet edilmektedir. Merkezi yönetim düzeyinde arazi toplulaştırması genelde tarım ve ormancılıktan sorumlu bakanlık tarafından yrtlmektedir. Merkezi yönetim kurulu arazi toplulaştırması yetkililerini bölgesel ve yerel düzeyde oluşturmaktadır. Arazi toplulaştırması prosedürü uygulama sorumluluğu için iki alternatif vardır; “kadastral inceleme modeli” ve “komite modeli”.

“Kadastral inceleme modelinde” (Avusturya, Finlandiya, Almanya ve İsvie) arazi toplulaştırması yetkilileri tarafından atanan projelerin hayata geçirilmesinden kadastral bilirkişi sorumludur. Arazi toplulaştırması planı, toprak sahipleri ve çeşitli alanlarda uzmanlaşmış kişi işbirliği ile kadastral bilirkişi tarafından hazırlanır. “Komite modeli” (Belçika, Fransa, Hollanda, Portekiz ve İsviçre) bir çalışma komitesi ile sorumludur. Komite, bakanlık, bölgesel idareyle ilgili otorite veya arazi toplulaştırması otoriteleri ile önerilebilir. Bazı ÷lkelerde toprak sahipleri komitelerde temsilci olabilir bazılarında ise komite çeşitli kurum ve yetkililerden oluşan temsilcileri içerebilir. Gerektiğinde uzman yardımı için iki model geliştirilebilir. Toplulaştırma alanında genellikle toprak sahipleri buldukları ÷lkeye bağlı olarak yetkili bir dernek çatısında projelerin uygulanmasında zayıf ya da güçlü bir yasal konuma sahiptir (Vitikainen, 2004).

4.2.3. Avrupa Birliği ÷lkelerinde arazi toplulaştırması uygulamalarının maliyetleri

Arazi toplulaştırması uygulamalarının maliyeti 2 gruba ayrılabilir.

1. İşlemlerin maliyetleri; işyerinin ücret ve kirası vb.
2. Uygulama maliyeti; örneğin yol-drenaj ağının geliştirilmesi ve binaların yeniden yerleştirilmesi sırasında çıkan maliyetler, ölçüm masrafları, uygun yolların açılması, planlama, uygulanan inşaat projelerinin maliyeti, proje çizim maliyetleri, yardımcı

personel giderleri ve ayrıca ülke genelinde iskan alanlarındaki köy gelişmeleri, kültür alanlarının yenilenmesi ve ekolojik alanların geliştirilmesi sırasında ortaya çıkan maliyetlerdir. Arazi toplulaştırması maliyetleri ülkeler arasında değişmekle birlikte tamamı ya da bir kısmı (%50-100) devlet tarafından karşılanır. Uygulama masraflarını öncelikle toprak sahipleri ödemekte daha sonra düzenli olarak devlet sübvansiyonlarından veya kredilerinden yararlanılmaktadır. Arazi toplulaştırması projeleri yapılırken, AB fonlarından yararlanmak için öncelikle yerel erişim yolları ve drenaj sistemleri gibi öncelik gerektiren konular üzerinde çalışılmalıdır.

4.3. Avrupa Birliği Ülkeleri'nde Arazi Toplulaştırması Uygulamalarından Örnekler

Bu bölümde Avrupa Birliği ülkeleri, arazi toplulaştırması uygulamalarında ekolojik yapının korunmasına önem veren ya da sadece tarımsal verim artışının sağlanmasına önem veren ülke örnekleri olarak gruplandırılmış, toplulaştırma yöntemlerinin ülkelere göre farklılaşması incelenmiştir.

4.3.1. Ekolojik yapının korunmasına önem vererek arazi toplulaştırması yapan ülkeler

Almanya

Almanya, daha sonra adı Avrupa Birliği olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 1957'deki kurucu üyelerindendir. Tarihte ilk defa XVI. yüzyıl ortalarında Almanya'da Bavyera'da tarımsal yerleşim amacıyla ön çalışmalar yapılmış ve 1718 yılında yine Almanya'da bugünkü Tarım Reformu'na öncülük etmiş olan arazi toplulaştırmasına ait ilk kararname yayınlanmıştır. 1812'de Prusya'da çiftçinin refah seviyesini yükseltmek amacıyla bir başka kararname yayınlanmıştır. Almanya'da bugünkü teknik anlamda arazi toplulaştırması çalışmalarına ancak 1936 ve 1937 yıllarında yayınlanan arazi toplulaştırması kanunları ile hız verilmiştir (Parlak, 2010).

1953 yılında, üretimi arttırmak, tarım topraklarını yeniden düzenleyerek amaca uygun parseller oluşturmak amacıyla çalışmalar yapılmış, 1960 yılında traktör kullanımının başlaması ile birlikte tarla yollarının yapılması planlanmış, 1990 yılında tarımsal üretimin ve verimliliğin artırılması için yapılan arazi toplulaştırması çalışmaları bu yıllarda önemini kaybetmiş ve temel hedef kırsal alanı geliştirmek olmuştur. 2000 yılında ise, daha çok karayolu, baraj, tren yolu gibi alt yapı çalışmalarını içeren alanlarda peyzaj planlaması ile yeni göletlerin yapılması, mezarlık alanlarının genişletilmesi, ağaçlandırma alanlarının belirlenmesi, köy yenileme ve geliştirme çalışmalarının yapılması, sel taşkınlarına karşı önlemlerin alınması gibi hedefler konulmuştur. Köy nüfusunu sadece tarıma bağlamak yerine yeni iş alanları oluşturma çalışması planlanmış, örneğin köyün biri tarıma, diğeri turizme veya sanayiye uygunluğu tespit edilerek sadece bir köy değil bölgesel kırsal gelişim ve arazi toplulaştırması çalışmaları yapılmaktadır (TRGM, Almanya Teknik Gezi Raporu, 2007).

Almanya'da başlangıçta üretim ve işgücü kullanımının artışı gibi tarımsal veriler önemliyken, tarımsal ve sosyo-ekonomik politikaların değişmesi arazi toplulaştırmasının içeriğini etkilemiş ve değiştirmiştir. Son yıllarda arazi toplulaştırması kırsal kalkınma için önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Toplulaştırma kırsal yerleşimlerin yenilenmesiyle kırsal gelişmeye önemli bir katkıda bulunmaktadır. 1982 yılından sonra kırsal yerleşimleri kaliteli bir biçimde yaşanabilir bir duruma getirmek ve kültürel mirasın korunması önem kazanmıştır (Stern, 1988; Gün, 1996).

Almanya tarımsal programı toplulaştırmayı kırsal alanların yeniden organizasyonunda bir araç olarak ele almaktadır. Toplulaştırma ile tarımsal üretimin artırılması ve kırsal alanın genel standardının geliştirilmesi sağlanmaktadır. Arazi Toplulaştırması Kurumu parçalılığın önlenmesi amacıyla işletmelerin yeniden yapılandırılması ve etkin birimler yaratılmasının yanı sıra dinlenme ve rekreasyon alanları için doğal çevreyi korumak ve bu amaca yönelik gerekli önlemleri almakla yükümlüdür (Thone, 1992; Gün, 1996). Kırsal alana ait bütün plan ve programların

gerçekleştirilmesi, bu alandaki kurumsal organizasyonların eşgüdümlü çalışması ile düzenlenmektedir (Hoerster, 1970; Gün, 1996).

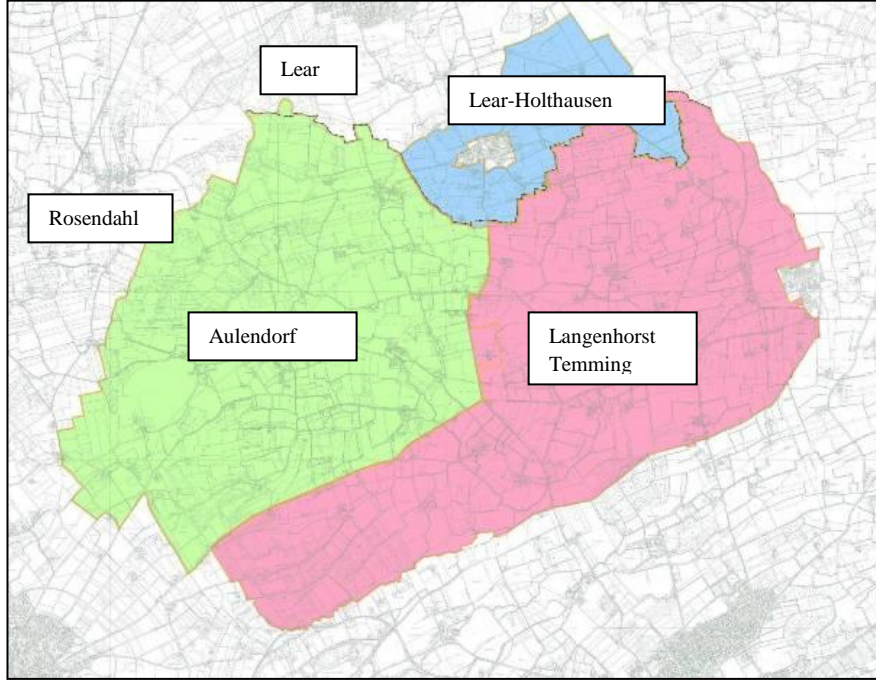
Almanya'da şimdiye kadar yapılan ön etüt çalışmalarında arazi parçalılığı, tarımsal işletme yolları varlığı, vb. değerlendirilerek etüt işlemleri yapılmakta ve kararlar da bu çerçevede verilmekteydi. Şu anki uygulamada ise bu veriler değerlendirmeye alınmamaktadır. Daha çok karayolu, baraj, tren yolu gibi alt yapı çalışmalarını içeren alanlarda arazi toplulaştırması çalışmaları yapılmaktadır. Yol genişletilmesi sırasında buradaki çiftçilerin zarar görmemesi için arazi toplulaştırması kararı alınmaktadır (Küzeci, 2008).

Almanya'da arazi toplulaştırması çalışmaları sonucunda, kişi başına üretim artışının iki katına, yerleşimin yeniden düzenlenmesi halinde üç katına kadar arttığı, % 50'ye varan işgücü ve masraf tasarrufu ile % 50'ye varan verim artışı sağlandığı tespit edilmiştir. Bayern Eyaletinde yapılan bir araştırmada, arazi toplulaştırması sonucunda aşağıdaki durum saptanmıştır. İşletme büyüklüklerine göre,

- 5-10 hektarlık işletmelerde parsel sayısı ¼'e indirilmiştir.
- 10-20 hektarlık işletmelerde parsel sayısı 3,2 kat azalmıştır.
- 20-50 hektarlık işletmelerde parsel sayısı 4,9 kat azaltılmış ve toplulaştırma öncesindeki 247 parsel 50 parsel düşürülmüştür.
- Toplulaştırma öncesinde 1,23 hektar olan ortalama tarla büyüklüğü 3,95 hektara yükselmiş, 680 olan parsel sayısı 208'e indirilmiştir.
- % 69'lük toplulaştırma oranı sağlanmıştır.
- Bir işletmenin ortalama yol uzunluğu 56 kilometreden 14 kilometreye inmiş ve yol kalitesinin artması etkisi de eklendiğinde yolda geçen zaman 7 kat azalmıştır (Parlak, 2010).

Aşağıda Almanya'da Aulendorf bölgesinde uygulanan toplulaştırma çalışması incelenmiştir.

Almanya-Aulendorf arazi toplulaştırması uygulamasının incelemesi

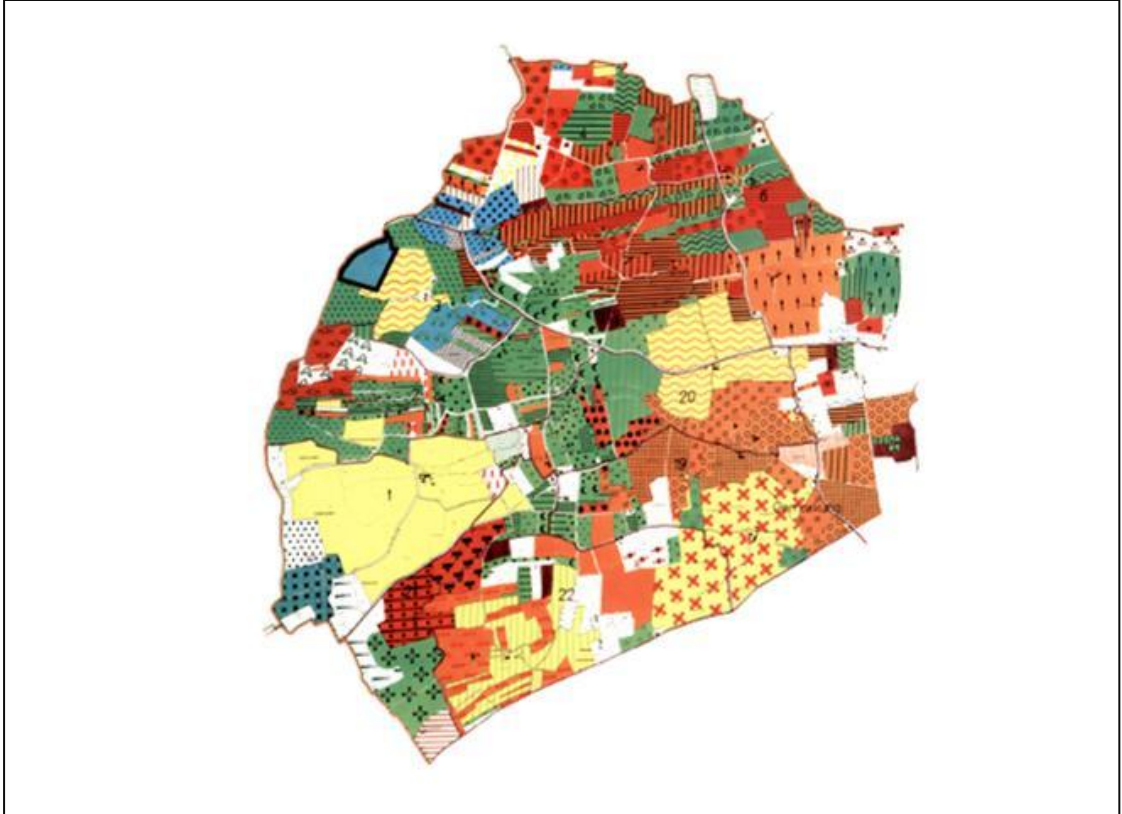

Şekil 4.1. Almanya'da arazi toplulaştırması yapılan alanların bölgelemesi
(TRGM, Almanya Teknik Gezi Raporu, 2007)

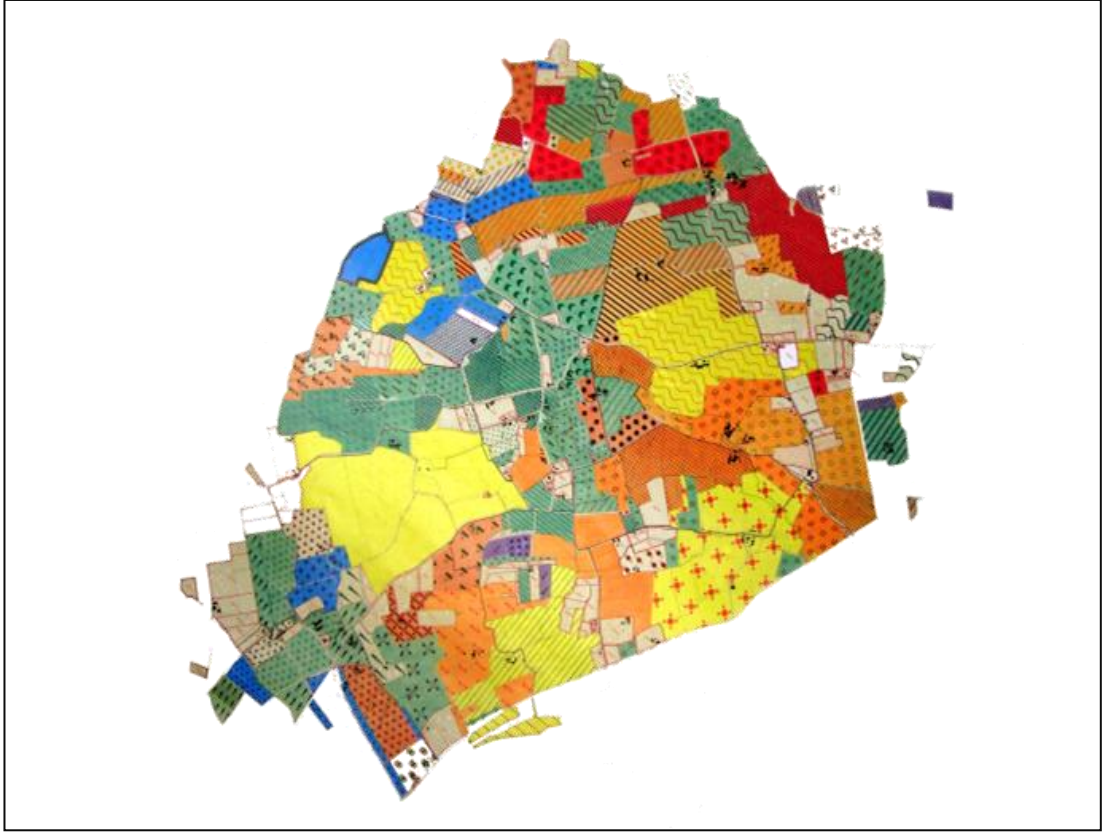
Aulendorf, Laer-Holthausen, Langenhorst-Temming bölgelerinde, 2 ilçe, 3 belediyeyi kapsayan tahmini 4000 hektar alanda toplulaştırma çalışmaları yapılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar benzer amaçlarla yapılmıştır. Aulendorf sınırları, içerisinde yapılan arazi toplulaştırması uygulamalarında çiftçilerle birlikte tarım müdürlükleri, karayolları, doğa koruma dernekleri gibi çeşitli kurumlarla birlikte çalışmalar sürdürülmüştür. Özellikle karayolları ile birlikte yapılan toplulaştırma çalışmaları ön plandadır. A31 otoyolunun yapım çalışması sırasında arazi toplulaştırması uygulanması tamamlanmış ve B67 otoyolu için 4505 hektar alanda arazi toplulaştırması çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca Avrupa boyunca planlanan, bir bölümü Aulendorf'tan geçen bisiklet yolu için de arazi toplulaştırması çalışması yapılmıştır. Arazi toplulaştırması ile toprak kullanımına yönelik ortaya çıkan sorunlar çözülmeye çalışılmıştır. Bölgedeki çiftçiler, toprağı tarım amaçlı kullanmak istemekte, altyapı için kurumlar çalışma yapmakta ve doğa koruma

dernekleri arazilerin olduğu gibi kalmasını istemektedir. 2002-2007 yılları içerisinde 6,7 milyon Euro devlet tarafından, 26,5 milyon Euro özel katılımcılar (belediye, vatandaş vb) tarafından sağlanarak köy yenileme çalışmaları yapılmıştır.

Aulendorf'da Toplulaştırma

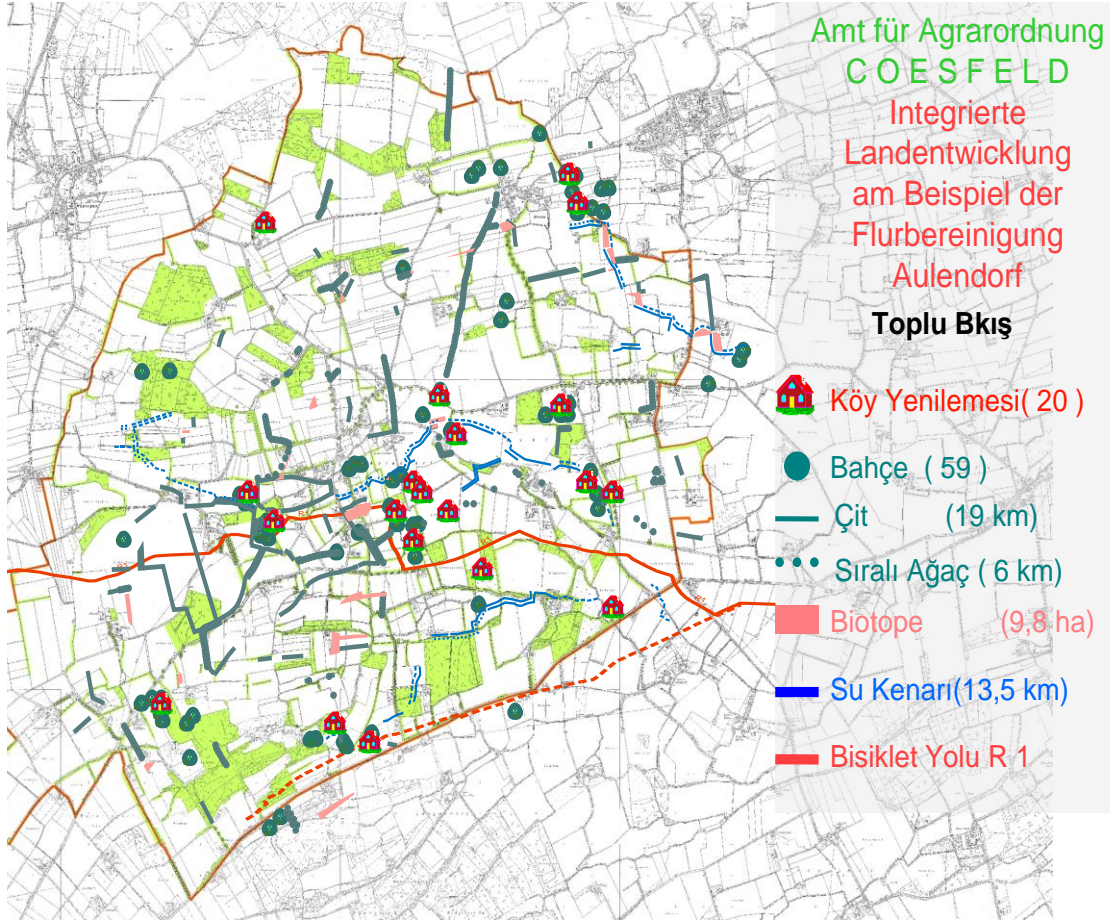
Şekil 4.2. Aulendorf'da arazilerin toplulaştırmadan önceki durumu (TRGM, Almanya Teknik Gezi Raporu, 2007)

Şekil 4.3. Aulendorf'da arazilerin toplulaştırmadan sonraki durumu (TRGM, Almanya Teknik Gezi Raporu, 2007)

Toplam 200 katılımcıyla birlikte 1732 hektarlık alanda toplulaştırma gerçekleştirilmiştir. Toplulaştırma yapılırken ekosistemin korunmasına, bio-çeşitliliğin devamının sağlanmasına önem verilmiştir. Alanda, 20 adet köy yenilemesi yapılmış ve 59 bahçe iyileştirilmesi yapılmış, doğal su kenarları, göletler gibi alanlara dokunulmamıştır. Köy gelişmelerini desteklemedeki amaç köyleri cazibe merkezi haline getirmek ve kültürel mirası korumaktır. Diğer ekonomik amaç;

- çiftçilere tarım dışı gelir kaynağı sağlamak,
- yeni iş alanları yaratmak,
- kullanılmayan çiftlik evlerini ve tesislerini kullanılabilir hale getirmek ve harabe hale gelmelerini önlemektir.

Şekil 4.4. Aulendorf'da toplulaştırma sonrası değerlendirme (TRGM, Almanya Teknik Gezi Raporu, 2007)

Parsellerin bölünmesinde 19 kilometre çit, 6 kilometre sıralı ağaç kullanılmıştır. Alanda 13,5 kilometre su kenarı bulunmaktadır. Ayrıca bisiklet yolu düzenlemesi de yapılmıştır (Almanya Teknik Gezi Raporu, 2007).

Belçika

Belçika, daha sonra adı Avrupa Birliği olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 1957'deki kurucu üyelerindendir. Kırsal alanda başlangıçta en önemli sorun, çiftçilerin %70'inin kiracı olmasıdır. 1969 yılında oluşturulan bir yasa ile kiracıların yanında işletmelerin de iyileştirilmesi planlanmıştır. Zamanın ihtiyaçlarına göre son 50 yılda ana gelişim yönü de değişmiştir. Kısa sürede geniş alanda çözüm için arazi toplulaştırması, doğa koruma önlemlerini de içermiştir.

Arazi toplulaştırması kabaca iki aşamadan oluşur. İlk aşamada yatırımın yararlılığı incelenir. Yetkili bakanlık yararlılık kararı alır. Bu karardan sonra proje uygulanır. Arazi toplulaştırmasının gerekliliği için kapsamlı arazi toplulaştırması planı tüm önlemler göz önüne alınarak hazırlanır. Bu dönem uzun bir süre alır ve Koordinasyon Kurulu plan hakkında bilgi verir, çevre etki değerlendirmesi yapılır (Gülsever Şaban, 2010).

Arazi toplulaştırması bir taraftan kırsal gelişme için diğer taraftan arazi hareketliliği açısından bir araçtır. 1956 yılında ilk arazi toplulaştırması çalışması başlamış, asıl önemli adımlar aynı yıl çıkarılan yasayla sağlanmıştır. Bu yasada, önceki uygulamalardan farklı olarak parsellerin birleştirilip yeniden dağıtılması işlemine yol ve sulama ağlarının yapılması da katılmıştır. 1970 yılındaki yasayla arazi toplulaştırmasının hedefleri genişletilmiş ve kırsal mekanın düzenlenmesi ve tarımsal yapının iyileştirilmesine yönelme olmuştur. Toprak edinmeye olanak veren 1976 ve 1978 yılındaki düzenlemelerden sonra 1980 yılında yeni bir toplulaştırma yasası çıkarılmıştır. Bu sırada sanayileşme ve yapılaşma sonucu 1960-1980 döneminde kırsal alan yılda 10 000 ha arazisini (toplam alan 1,6 milyon ha) yitirmiştir (Leeuw, 1982; Boztoprak, 2010).

Hollanda

Hollanda, daha sonra adı Avrupa Birliği olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 1957'deki kurucu üyelerindendir. Weitz (1971), Hollanda'da arazi toplulaştırması çalışmalarının 20. yüzyılın başlarında başladığını, arazi toplulaştırması yasasının 1954 yılında kabul edildiğini ve uygulamanın, aşırı bölünmüşlüğü getirdiği karmaşık ve birbirleriyle yakından bağlantılı sorunlarla uğraşmak için çiftlik ve çiftlikler arası düzeyde yürütülecek olan bütünleşmiş programları dikkate aldığını belirtmektedir (Aktaran: Boztoprak, 2010). 1985 yılında yasada yapılan değişikliklerle arazi toplulaştırması Hollanda'da kırsal alanı koruma, dinlenme ve eğlenme yerleri oluşturma, köy-kent geliştirme, alt yapı sağlama hatta sanayileşme için bir planlama olmuştur (Gülsever Şaban, 2010).

Arazi toplulaştırması, arazi kullanımının optimizasyonu ile gelişmiş arazi gelişimi ve İmar Kanunu ile kırsal kalkınmaya dahil edilmiştir. Arazi toplulaştırmasının hazırlık aşaması, peyzaj planları ile entegre olmuş toplulaştırma planlarının üretilmesine yönelik bölgesel politikalar çerçevesinde stratejiler üretmeye yönelik önlemler içermektedir. Arazi toplulaştırması politikalarının ikinci aşaması olarak kabul edilen çok fonksiyonlu yaklaşım, (özellikle doğa ve peyzaj ile ilgili) kırsal alanı, gıda üretiminin eklenmesiyle birden çok değer taşıyan alan olarak görmekte, bu da tarım dışı amaçları olan planlara yansımaktadır (Crecente ve ark., 2001).

Hollanda'nın %60'ı kırsal alanda yaşamaktadır. Kırsal alanda Tarım Bakanlığı Doğa Peyzaj ve Gıda Kalite Departmanı tüm Hollanda'nın % 25'inde aktif olup, 40 000 hektar alanın sahibidir. Her yıl 8000 hektar alan satılmakta ve yine aynı miktarda alan yaklaşık 377 milyon Euro'ya satın alınmaktadır. Çiftçilerin sayısı ise her yıl % 10-15 oranında düşmektedir. Hollanda'da özellikle çevre koruma amaçlı arazi toplulaştırması yaygındır (Gülsever şaban, 2010).

Hollanda'da Şehir ve ülke planlama çerçevesinde kırsal alanın yeniden düzenlenmesi için arazi toplulaştırması giderek önem kazanmış, özellikle peyzaj ve rekreasyon alanlarının düzenlenmesi de toplulaştırmanın kapsamına girmiştir (Gün, 1996).

Fransa

Fransa, daha sonra adı Avrupa Birliği olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 1957'deki kurucu üyelerindedir. Fransa'da ilk gönüllü arazi toplulaştırması 18.yy.da başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın zararlarını gidermek amacı ile 1918-1919 yıllarında yasaya dayalı olarak arazi toplulaştırması çalışmaları yapılmıştır. 1918-1946 yılları arasında 389 000 hektar alanın toplulaştırması yapılmıştır. 1946 yasası ile arazi toplulaştırması çalışmaları yürütölmektedir. Yasada 1975 yılında yapılan değişikliklerle köy yapı düzeni ve tarımsal yapıyı iyileştirme önlemleri ile doğa koruma önlemleri ele alınmıştır (Gülsever şaban, 2010).

İtalya

İtalya, daha sonra adı Avrupa Birliği olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 1957'deki kurucu üyelerindedir. İtalya'da Feodalizm 1800 yıllarında çözülmeye, özel mülkiyet oluşmaya başlamış, 1961 yılında çıkarılan yasayla tümüyle ortadan kalkmıştır. 1897 ve 1907 yılları arasında yalnız Sicilya'da uygulanan arazi toplulaştırması çalışmaları, 1911 yılında tüm İtalya için geçerli olmuştur. 1933 yılında çıkartılan yasa, parsellerin birleştirilmesi yanında sulama-kurutma önlemlerini, ağaçlandırma işlemlerini ve doğa koruma amaçlı toplulaştırmayı içermiştir (Boztoprak, 2010). Nonino (1992), İtalya'da tarımsal işletmelerin % 82'sinin tarım topraklarının %34'ünü işlediği, ortalama işletme büyüklüğünün 7,2 hektar olduğu ve işletmelerin % 68'inin en az iki parçadan oluştuğunu, bu parçalanma sorununun arazi toplulaştırması uygulamalarının başladığı 1940'lı yıllarda çözümlenmesi gereken bir sorun olarak ortaya çıktığını belirtmiştir (Aktaran: Boztoprak, 2010).

İngiltere

Birleşik Krallık olarak da adı geçen İngiltere, Avrupa Birliği'ne birinci büyüme evresi olan 1973 yılında üye olmuştur. İngiltere'de 19. yüzyıl ortalarına doğru arazi toplulaştırması çalışmaları sona ermiştir. İki veya üç parçadan oluşan işletmelerle karşılaşmak olasıysa da İngiltere'de sorun olacak arazi parçalanması bulunmamaktadır. 1945 yılından bu yana da kırsal alanın ekonomik güçlülüğü korunmaktadır. 1980li yıllardan sonra çevre koruma amaçlı kırsal alan planlamaları yapılmaktadır (Boztoprak, 2010).

Avusturya

Avusturya, Avrupa Birliği'ne dördüncü büyüme evresi olan 1995 yılında üye olmuştur. Avusturya'da arazi toplulaştırması 1883 yılına kadar uzanmaktadır. Başlangıçta parçalılıkla ilgili olarak başlayan çalışmalarda daha sonra makineleşme

ve uzmanlaşmaya olanak sağlanması, doğanın ve çevrenin korunması amaçlanmıştır. Bu politikalar ilk aşamada yerel tarım kuruluşları tarafından yürütülmüştür. Ancak kırsal planlama ve kırsal kalkınma amaçları da benimsenince diğer planlama ve yönetim kurumları da bu sürece katılmışlardır. Genel prensipleri içeren yasa Federal Hükümet tarafından uygulanırken daha detaylı uygulamaya yönelik yasal düzenlemelerin yapılması yerel parlamentolara bırakılmıştır (Küzeci, 2008). Hazivar (1992), 1967 yılındaki yasa ile toplulaştırma çalışmalarının hızlandığı, 1968 ve 1969 yıllarında yıllık düzenleme alanının 30 000 hektarı aştığı, 1975'deki yasa ile arazi toplulaştırmasının hedeflerinin tarımsal yapının güçlendirilmesi, genel kamusal yapıların (demiryolu, barajlar, enerji sağlanması gibi) geliştirilmesi ve peyzaj çalışmalarının yapılması olarak belirlendiği ve 1986 yılından sonra köy yenileme projelerinin arazi toplulaştırması çalışmaları kapsamına alındığını belirtmiştir (Aktaran: Boztoprak, 2010).

Avusturya'da, sulama, drenaj ve tarla içi geliştirme hizmetleri ile desteklenmeyen arazi toplulaştırması sonucu % 25 oranında verim artışı sağlanmıştır. Arazi toplulaştırması uygulamaları ile genel olarak % 14 oranında işgücü ve zaman tasarrufu ve %18-40 arasında (ortalama % 25) verim artışı sağlanmıştır (Parlak, 2010).

Finlandiya

Finlandiya, Avrupa Birliği'ne dördüncü büyüme evresi olan 1995 yılında üye olmuştur. Eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ülkesi olan Finlandiya'da 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra uygulanmasına başlanan arazi toplulaştırmasının temeli gönüllü değişime dayanmaktadır. Ancak zamanla işletme merkezlerinin köy dışına alınması, yeni ulaşım ağının planlanması ön plana çıkmıştır. Yürürlükte olan 1951 tarihli yasa ile bu yönde düzenlemeler getirilmiştir. Yasa ayrıca doğayı koruma ve peyzajın oluşturulmasına yönelik kırsal alanda toprak planlaması ve geliştirilmesi ile arazi toplulaştırmasının bütünleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Finlandiya'da 1848 yılından 1988 yılına kadar 2,5 milyon hektar alanda arazi toplulaştırması

uygulanmıştır. Yıllık toplulaştırma yapılan alan genişliği 15 000 hektardır (Vitikainen, 1992).

1990ların sonlarında Finlandiya Ulusal Arazi Ölçüm İdaresi arazi toplulaştırması çalışmalarının sonuna gelindiğini düşünmekteydi. Batı Finlandiya'da kırsal alanlardaki arazi bölümleri modern tarıma uygun değildi. Arazi toplulaştırılması uygulamaları uzun süreli gerçekleştiriliyordu ve çiftçiler bu durumdan memnun değildi. Arazi toplulaştırması işlemlerinde bir reforma ihtiyaç duyuldu ve 2002 yılında Ulusal Arazi Ölçüm Kurumu tarafından arazi toplulaştırması ihtiyacı için bir rehber hazırlandı. 1980lerde uygulanan arazi toplulaştırması uygulamaları uzun sürmesinden (yaklaşık 10 yıl) dolayı köylülerden sert tepkiler almıştır. Bunun sonucunda arazi sahiplerinin daha fazla desteği alınarak 2002-2006 yıllarında arazi toplulaştırması yönetimi tarafından Yeni Arazi Topplulaştırması Stratejisi hazırlandı. Arazi Topplulaştırması çalışma süresinin 2-6 yıla kısaltılması çalışmaları başladı. Yaklaşık 3,9 milyon hektar alan doğa koruma programı uygulama alanındadır. Avrupa Birliği Natura 2000 Network 4,9 milyon hektar alanı kapsamaktadır. Koruma altındaki alanın çoğu devlet arazisidir ancak 90.000 hektarı özel mülkiyet arazisidir (Gülsever Şaban, 2010).

Litvanya

Litvanya, Avrupa Birliği'ne beşinci büyüme evresi olan 2004 yılında üye olmuştur. 1991 yılı bağımsızlığından beri, Litvanya tarım arazisi uzun bir toprak reformu sürecine girmiştir. 1939 yılı dünya savaşı öncesinde ortalama çiftlik büyüklükleri 12 hektardan az olan bir tarımsal yapı oluşturmuştur. 2006 yılı itibarıyla toprak hakları % 94 oranında restore edilmiştir. Özel hakların iadesi sonucu arazi parçalanmaları tamamlanmış ve bu, yüksek düzeyde bir sorun olarak kabul edilmiştir. Çiftliklerin çoğu kendi küçük arsalarının olduğu çevrelere yayılmıştır ve köy sakinleri 2-3 hektar büyüklüğündeki alanlarda ev ve arsalarla sahip olmuşlardır. Litvanya ilk arazi toplulaştırması deneyimleri, 2000 yılı Ocak-Eylül dönemlerinde Dotnuva alanında (Kedainiai Bölgesi) pilot projeler olarak yapılmıştır. İlk proje kapsamında tarımsal

yapının iyileştirilmesi için çiftlik boyutları genişletilerek, yollar için erişim geliştirilmiş, parçalanma azaltılmıştır. Gönüllü ve piyasa bazlı yaklaşım uygulanmıştır. Arazi toplulaştırması mevzuatı 2004 yılı Ocak ayında parlamento tarafından kapsamlı arazi kanununun bir parçası olarak değiştirilmiş ve kabul edilmiştir. Arazi toplulaştırması uygulaması için ayrıntılı hükümler 2005 yılı Haziran ayında hükümet kararı olarak düzenlenmiştir. 2005 yılında Litvanya, AB kırsal kalkınma programı kapsamında ulusal ortak arazi toplulaştırması finansı sağlamak için arazi toplulaştırması projelerini tanıtmıştır. AB destekli 14 proje 2006 yılında başlamıştır. Tüm bu projelerin uygulamasında ilerlemelerin gelişimi, deneyim ve sonuçlara bağlı olarak strateji oluşturarak sağlanmıştır. İlk arazi toplulaştırması çalışmalarına bakıldığında bunların olumlu çalışmalar olmadığı görülmüş, pilot projelerin öğrenme stratejilerine dayalı olarak devamı sağlanmıştır. Bu projelerdeki temel eylemler sadece çiftlik yapılarının nasıl büyütüleceği ve uygun yerel ağı nasıl oluşturulacağına yönelik olmuştur (Pasakarnis and Maline, 2008).

Pasakarnis and Maline (2008), arazi toplulaştırmasının gelecekteki sürecini iyileştirmek için 2007-2013 yılları arasında ulusal arazi toplulaştırması stratejileri öngörmektedir. Arazi toplulaştırması stratejileri onaylandığında mevzuat değişiklikleri aşağıdaki gibi olacaktır.

- Arazi toplulaştırması, kırsal toplum için fayda sağlayan esnek bir araç,
- Arazi toplulaştırması, bölgesel planlama için kırsal, tarımsal ve bölgesel kalkınmada bir araç,
- Arazi toplulaştırması, kırsal alanlarda yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve farklı mali kaynaklar arasında bağlantı kurarak görünür bir sonuç sağlamada bir araç.

Litvanya'da kırsal alanlarda sürdürülebilirliği elde etmek için bir takım hedefler koyulmuştur. Bunlar;

- Kırsal alanların karşı karşıya oldukları temel sorunların arazi toplulaştırması uygulaması ile çözülmesi,

- Arazi toplulaştırması talep ve deneyimi için Avrupa ülkelerinde anket çalışmasının yapılması,
- Avrupa Birliği ülkelerinde kullanılan arazi toplulaştırması metodolojisini analiz etme, karşılaştırma yaparak sürdürülebilir kırsal kalkınmaya ulaşılabilmesi için hangisinin kullanılması gerektiğini belirleme,
- Arazi toplulaştırması mevzuat modelini oluşturma, ulusal arazi toplulaştırması stratejilerini analiz etmek için ulusal ve Avrupa düzeyinde arazi toplulaştırması uygulamasının nasıl uygulanacağını ölçme,
- Kırsal alanların geliştirilmesi için arazi toplulaştırması sürecinin değerlendirilmesi,
- Arazi toplulaştırması projelerinin etkinliğini ölçmek için uygulanan projelerin incelenmesi ve,
- Arazi toplulaştırması sürecinin daha etkin uygulanabilmesi için arazi toplulaştırması politikalarının belirlenmesidir (Pasakarnis and Maline, 2008).

Polonya

Polonya, Avrupa Birliği'ne beşinci büyüme evresi olan 2004 yılında üye olmuştur. Hopfer (1961), Eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ülkesi olan Polonya'da, toplam nüfusun %23'ünün tarımla uğraştığı, tarımsal toprakların % 84'ünün özel mülkiyette bulunduğu ve işletmelerin ortalama büyüklüğünün 0,5 hektar dolaylarında olduğunu belirtmiştir. Hopfer'e göre, arazi toplulaştırması mülkiyet yapısına ve fiziksel çevreye ilişkin bir düzenleme aracı olarak görülmektedir. Tarımsal üretimin artırılmasına ve tarım tekniğinin geliştirilmesine ilişkin gereksinimden dolayı 1968 yılında bir toplulaştırma yasası çıkarılmıştır. Arazi toplulaştırması, Federal Almanya'daki toplulaştırma kurallarını içermektedir. Arazi toplulaştırması çalışmalarında, sulama-drenaj, su temini, kırsal alanın görünümü güzelleştirme, kültür alanlarını ve çevreyi koruma ve kırsal alanda dinlenme olanaklarını sağlamak hedeflenmiştir (Aktaran: Boztoprak, 2010).

4.3.2. Tarımsal verim artışının sağlanmasına önem vererek arazi toplulaştırması yapan ülkeler

Yunanistan

Yunanistan, Avrupa Birliği'ne ikinci büyüme evresi olan 1981 yılında üye olmuştur. Yunanistan'da ilk toplulaştırma hazırlıkları 1963 yılına kadar gitmekte ve 1979 yılına kadar tarım alanlarının % 19'unda işlem yapılmıştır. Arazi toplulaştırmasının amacı sadece tarımsal önlemlerle kısıtlı kalmıştır. Kırsal alanın geniş kapsamlı olarak yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesinden söz edilemez. Yasa daha geniş bir toplulaştırmaya kapalı tutulmuştur (Kaltsikis, 1982; Boztoprak, 2010).

1957 yılında Avrupa Ekonomi Topluluğu kurulduğunda amaç; üye ülkelerin ekonomilerini aynı düzeye çıkarmak, bunun içinde farklı tarımsal yapılara karşın ortak bir tarım politikası (OTP) oluşturmaktır. Aslında üye ülkeler işlenebilen tüm topraklarını işliyordu ve üretim artışı ancak birim alandaki verimliliğin artırılması ile olanaklı olacaktı. Bu bakımdan OTP'nin ilk hedefi tarımda verimliliği artırmak oldu. Hedefe ulaşmayı hızlandırmak için 1968 yılında Avrupa Komisyonu'na hazırlanan "Mansholt Planı 31" uygulamaya kondu. Tarımsal işletmelerin küçük ve tarımsal nüfusun fazla olduğunu belirten plan, önündeki 10 yıl içinde tarımsal nüfusun yarı yarıya azaltılmasını ve bitkisel üretimde ortalama işletme ölçeğinin 80-120 hektara yükseltilmesini öngördü. Bu hedefler için Yunanistan'da arazi toplulaştırması çalışmalarına öncelik ve hız verildi. Bu yolla çiftçiler mekanizasyona, yoğun tarıma ve uzmanlaşmaya yöneltildi (Demirel ve Ark., 2003).

İspanya

İspanya, Avrupa Birliği'ne üçüncü büyüme evresi olan 1986 yılında üye olmuştur. İspanya'nın büyük bir bölümünde tarımsal yapı, küçük ve parçalı işletmelerden oluşmaktadır. Tarihsel süreç içinde özellikle Kuzey İspanya'da küçük ve parçalı işletmelerin sayısı artmış ve eğitim düzeyi düşük üreticiler tarafından yönetilen, sermaye ve kredi olanakları sınırlı işletmeler çoğalmıştır. 18. yüzyılın sonundan

itibaren tarımsal yapıdan kaynaklanan sorunları çözümlenmeye yönelik uzun vadeli programlar üzerinde durulmuştur. Ancak 1950lere kadar bu konuların içinde arazi toplulaştırması yer almamıştır. Mekanizasyondan yararlanan ve daha iyi alt yapı olanaklarına sahip işletmeleri oluşturmak için 1952 yılında hükümet geniş kapsamlı bir arazi toplulaştırmasına başlamıştır. Bu amaçla 1953 yılında Kırsal Kalkınma ve Toplulaştırma Enstitüsü kurulmuştur. Bu yöndeki çalışmalar 1960 ve 1970lerde kırsal kalkınma programlarında yer almıştır (Peters ve Guedes, 1984).

Slovenya

Slovenya, Avrupa Birliği'ne beşinci büyüme evresi olan 2004 yılında üye olmuştur. Slovenya'da geçmiş yüzyılda yapılan en yoğun çalışma 50 000 hektardan daha fazla toprağın toplulaştırmaya dahil edildiği 1981 ve 1990 yılları arasında olmuştur. Son 5 yılda yaklaşık olarak 3000 hektarlık tarımsal arazi toplulaştırılmıştır. Toplulaştırılmış arazilerin seçimindeki ana kriter, toplulaştırmanın uygulanmasından önce ve sonra arazilerin durumu için dijital kadastro haritalarının elde edilip edilmeyeceğidir. Prigorica-Dolenja Vas bölgesinde toplam 2490 hektarlık alanda yapılan toplulaştırma çalışmasında toplam parsel sayısı 15 340'dan 5470'e düşmüş, ortalama parsel büyüklükleri de 0,20 hektardan 0,46 hektara çıkmıştır. Toplulaştırma uygulamasının öncesi ve sonrasında arazi alanları ile ilgili bazı istatistiklerde arazi parsel sayısının ortalama % 60 oranda azaldığı görülmektedir. Arazilerin parçalanması ve parsel sayısının artmasıyla, parsel sınırlarının toplamı da artmaktadır. Toplulaştırma bölgesinde parsel sınırlarının toplam uzunluğu toplulaştırmadan önce 2218 kilometre iken, toplulaştırmadan sonra 1182 kilometre olmuştur. Parsel sınırlarının toplam uzunluğu % 50 oranında azalarak 1036 kilometreye düşmüştür. Toplulaştırma sonucu tarımsal verim % 20- 35 oranında artmıştır (Lisec and Pintar, 2005).

Bulgaristan

Bulgaristan, Avrupa Birliği'ne altıncı büyüme evresi olan 2007 yılında üye olmuştur. Bulgaristan Eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ülkesi olup, arazi düzenleme

çalışmalarında başlangıç aşamasındadır. Tahminler arazi toplulaştırmasının tamamlanması ile özel çiftçi arazileri düzenlendiğinde 12 milyon arazi parselinin 2,6 milyona düşeceği, bununla da ortalama 0,4-0,5 hektar olan parsel büyüklüklerinin artacağı yönündedir (Dijk, 2007).

4.4. Değerlendirme

Birçok Batı Avrupa Birliği ülkesi arazi toplulaştırmasında uzun bir geçmişe sahiptir. Batı Avrupa modern arazi toplulaştırması uygulamaları 2. Dünya Savaşı'ndan sonra geliştirilmiştir. 1970'lere kadar tarımsal yapıların geliştirilmesindeki amaç, çoğunlukla parçalanmanın azaltılması ve çiftlik boyutlarının büyütülmesi yolunda olmuştur. Çoğu Batı Avrupa ülkesinde arazi toplulaştırması daha geniş bir bağlamda kırsal kalkınmanın tümleşik bir parçasıdır. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ise arazi toplulaştırması konusunda kısa geçmişe sahip olup uygulamanın başında olan ülkelerde bulunmaktadır (Pasakarnis and Maline, 2008).

Kırsal gelişimde arazi toplulaştırması, Avrupa kıtasında birçok ülkede kullanılmakta olup Avrupa Birliği'nin kurucu ülkeleri Almanya, Belçika, Hollanda, Fransa ve İtalya, arazi toplulaştırmasında ekolojik yapının korunmasına önem veren ve çevre koruma amaçlı arazi toplulaştırması yapan ülkelerdir. Ayrıca, İngiltere, Avusturya, Finlandiya, Litvanya ve Polonya bu amaçla uygulama yapan Avrupa Birliği üyesi diğer ülkelerdir. Yunanistan, İspanya, Slovenya ve Bulgaristan ise toplulaştırma çalışmalarında sadece tarımsal verim artışına ve toplulaştırmanın tarımsal gelir üzerindeki etkisine önem veren, kırsal alanı kapsamlı olarak ele almayan ülkelerdir.

Söz konusu ülkelerde arazi toplulaştırmasının prosedürleri ve hedefleri kültüre, geleneklere, yasalara göre değişiklik göstermekte ancak arazi toplulaştırması yöntemlerinin araçları tüm Avrupa'da benzer olarak gelişmektedir. 100 yıldan fazla süredir Avrupa ülkelerinde kullanılmakta olan arazi toplulaştırmasında, üretimi artırmak ve çalışma koşullarını iyileştirmek başlangıç amacı olarak ortaya çıkmıştır. Arazi toplulaştırması başlangıçta, parçalı, dağınık, şekilleri toprağı işlemeyi

güçleştirici şekilde bozuk veya küçük tarım parsellerinin hamur haline getirilip mülkiyet durumu gözetilerek tarımsal yapıyı iyileştirme amaçlı bir önlem olarak, aslında bir anlamda arazinin yeniden, uygun parselasyon haritasının oluşturulması şeklinde uygulanmaktaydı. Zamanla dağınık parsellerin birleştirilerek yeniden tasarımı, yeni yol ağı çalışmalarını da gerektirmiş, parselasyon çalışması ile birlikte yeni yolların açılması ve bu yolların kaplama çalışmaları da arazi toplulaştırması içinde beraber yürütülmüştür. Zamanla arazi toplulaştırması, çevresel faktörlerin de ele alınması ile özellikle günümüzde Avrupa kıtasında çok geniş önlemler bütünü olarak uygulanmaktadır. Tipik önlemler; kırsal yolların ve su yapılarının düzenlenmesi, gerekli peyzaj önlemlerinin alınması, köy yenileme çalışmalarının yapılması ve toprağın korunması için tedbirlerin alınmasıdır (Gülsever Şaban, 2010).

Avrupa Birliği ülkelerinde toplu kırsal kalkınma projeleri içinde toplulaştırma ile ulaşım durumu yeniden düzenlenmiş, mesafeler kısalmış, zaman ve işgücü kaybı büyük ölçüde önlenmiş ayrıca gelecekte yapılacak düzenlemeler için arazi tahsisleri yapılmıştır. Böylece toplu kırsal kalkınma projeleri içerisinde arazi toplulaştırması ile tüm kırsal alanlar arasındaki yaşam standartları farkı en aza indirilmiştir

Sonuç olarak Avrupa Birliği ülkelerinde arazi toplulaştırması çalışmaları ile yol, su ve sulama ağına bağlanan işletmelerin verimleri birkaç kat artırılmış, kırsal kalkınma projelerinde ihtiyaç duyulan bayındırlık planlarında spor alanları, rekreasyon alanları eğitim tesisi ve sosyal hizmet tesisleri için gerekli alanlar toplulaştırma planları içerisinde kamulaştırma yapılmadan gerçekleştirilmiştir. Böylece bayındırlık planları kolayca uygulandığı gibi pratik ve yasal bir yöntemle de gerekli araziler proje alanı içerisindeki işletmelerden temin edilmiştir

5. TÜRKİYE’DE ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI

1980lerin ikinci yarısı ve 1990lı yıllarda, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uluslararası finans kurumlarının önerileri doğrultusunda uygulanan Yapısal Uyum Politikaları (YUPlar) mevcut yapının kentsel alanda olduğu kadar kırsalda da değişimine yol açmıştır. Tarımsal üretimde devletin desteğini azaltıcı ve yok edici olmasıyla ve eğitim/sağlık sisteminde yatırımların kısıtlanmasını talep etmesiyle kırsal alanda giderek derinleşen olumsuz koşulların belirleyicisi olmuştur. Bu gelişmelerle eş zamanlı olarak kırsal alana, özellikle gelişme potansiyeline sahip köylere ve çevresine, geleneksel tarımsal üretim rolünün dışında işlevsellik kazandırmaya yönelik çabaların, bu dönemde yoğunluk kazandığı görülmektedir. Sektörel planların ve özel koşullarda planlamanın sistemle bütünleşmesiyle, endüstri bölgeleri, serbest bölgeler, organize sanayi bölgeleri, teknoloji geliştirme bölgeleri ve daha az zararlı gösterilmekle birlikte yayla-dağ turizmi ve benzeri konulara ilişkin yasalarla, arazi tahsisi/edinilmesi ve imar planlama konularında getirilen kolaylıklar, kırsal alanın, uluslararası ölçekte sermayeye açıldığının, ulusal ölçekte de kentsel gelişme ve ulusal sanayi yatırımları için cazip kılındığının göstergeleridir. Böylece hem köylerin ve çevresinin imarı ve planlama koşulları, gelişme baskılarının bu alanlara kadar ulaşmasıyla üzerinde önemle durulması gereken bir boyut kazanırken (Çamur, 2002), hem de kentlerin gelişme alanlarını da içinde barındıran saçaklanma alanları tarım toprakları, planlama ve koruma arasında dengelerin doğru kurulmasını, yeni araçların geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

5.1. Türkiye’de Arazi Toplulaştırmasının Gerekliliği

Türkiye’de tarımsal üretimin gerçekleştirildiği tarım işletmeleri ekonomik, sosyal ve doğal koşulları çerçevesinde kendine özgü bir yapıya sahiptir. Tarımsal nüfusun tarım toprakları üzerindeki yoğun baskısı ve mülkiyetin dengesiz dağılımı verimli bir işletmecilik yapılmasına engel olmaktadır. Tarım arazileri tarım dışı kullanım ve erozyon gibi nedenlerle azalırken, miras hukuku ve hızlı nüfus artışına bağlı olarak çok parçalı hale gelmekte, işletmeler bölünmekte ve küçük işletmelerin sayıları

giderek artmaktadır. Tarımsal işletmelerin çok parçalı, dağınık ve farklı biçimlerde oluşu, tarla sınır uzunluklarını artırmakta; bu durum işlenmeyen arazi miktarını artırarak tarımsal verimliliği azaltmaktadır. Tarımsal işletmelerin olabildiği ölçüde parça sayısının azaltılarak dörtgen biçimine dönüştürülmesi ile yol ve sulama ağına bağlanması, arazi toplulaştırması uygulaması ile yapılabilmektedir. Batıda feodal dönemde başlayan toplulaştırma uygulamaları, kurumsal yapıdan kaynaklanan kimi sorunlar nedeniyle Türkiye’de yeterli ölçüde yaygınlaşmamıştır (Akdeniz, 2003).

5.1.1. Türkiye’de tarım arazilerinin durumu

Tarım işletmelerinin sınıflandırılmasında işletme büyüklüklerinin ölçüt olarak alınması en çok uygulanan bir yöntemdir. İşletmelerin büyüklüğü; toprak özellikleri, iklim koşulları ve pazar durumuna göre değişme gösterse de toprak genişliği yine de bu sınıflamada önemli bir kriter olarak görülmektedir. Türkiye’deki işletmelerin büyük çoğunluğu küçük işletmelerden oluşmakta ve bu işletmeler dağınık ve geometrik olarak da düzensiz bir yapıda bulunmaktadır. Bu durum, tarım arazilerinden beklenen verimin alınmasını önemli ölçüde etkilemektedir.

2006 yılında TÜİK tarafından yapılan Tarımsal İşletme Yapı Araştırması’nda, tarımsal işletmelerin fiziksel büyüklüklerinin belirlenmesi, tarımsal işletmelerin tip ve ekonomik büyüklüğü temel alınarak sınıflandırılması amaçlanmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre; Tarımsal işletmeler % 32,7 ile en fazla 20-49 dekar işletme büyüklük grubunda yer almaktadır. Tarımsal işletmelerin % 78,9’u 100 dekardan küçük işletme büyüklük gruplarında yer almaktadır. Bu işletmelerin tasarrufunda bulundurduğu arazi ise toplam arazinin % 34,3’ünü oluşturmaktadır. Tarımsal işletmelerin tasarrufunda bulunan arazinin; % 69,7’si ekilen tarla, % 13,3’ü nadas, % 9,4’ü meyve ve diğer uzun ömürlü bitkiler ile ipece ve baharat bitkileri (fidanlık ve örtü altı dahil), % 1,7’si sebze ve çiçek bahçeleri (fidelik ve örtü altı dahil), % 2,5’i daimi çayır, % 0,4’ü otlak (mera), % 1,3’ü tarıma elverişli olduğu halde kullanılmayan arazi, % 1,7’si diğer arazilerdir. Buna göre, tarımsal işletmeler tasarrufunda bulundurdukları arazinin, % 97’sini tarımsal amaçlı kullanmaktadır

(Parlak, 2010). Türkiye'deki işletmelerin ve tarım arazilerinin yapısal sorunları süreklilik arz etmektedir. Parsel sayısı çok, ortalama parsel büyüklüğü çok küçük ve mekanizasyona uygun değildir.

Türkiye'de 1991 yılı tarım sayımına kadar geçen sürede işletme sayısında devamlı olarak bir artışın olduğu izlenmektedir. İşletmelerde görülen sayısal artışın ortalama işletme büyüklüğü üzerinde de doğrudan etkisi bulunduğundan, işletme genişliğinin de zaman içerisinde azalma gösterdiği görülmektedir. Ancak 2001 yılı son tarım sayımına bakıldığında farklı bir yapının ortaya çıktığı ve işletme sayısında azalma meydana geldiği görülmektedir. 1991 yılı Genel Tarım Sayımı Sonuçlarına göre Türkiye'de toplam 3 966 822 olan tarım işletmesi sayısı, 2001 yılı Genel Tarım Sayımı Sonuçlarına göre 3 022 127'ye inmiştir. Dolayısı ile 1991 yılında 5,9 hektar olan ortalama işletme büyüklüğü de 2001 yılında artış göstererek 6,1 hektara yükselmiştir (Güven, 2010).

Türkiye'deki tarım alanlarının mevcut yapıdan kaynaklanan olumsuzlukları şu şekilde sıralanabilir:

- İşletme büyüklükleri ortalama 6,1 hektar (2001 Tarım Sayımına göre),
- Parseller çok sayıda (21,7 milyon adet),
- Ortalama parsel büyüklükleri 1,1 hektar ve yetersiz,
- Sulama yatırımları % 40 daha pahalı,
- Sulamaya açılan alanların yarısı sulanabilmekte,
- Üretim maliyetleri iki kat artmaktadır (Parlak, 2010).

Türkiye'de 2001 yılı Genel Tarım Sayımı'na göre 18 432 000 hektar kullanılabilir tarım arazisi bulunmakta ve ortalama işletme büyüklüğü ise 6,1 hektardır (Güven, 2010).

Türkiye'de tarım işletmelerinin çoğunluğunun arazi büyüklüğü bakımından küçük işletmeler olmasının yanında, sahip oldukları arazinin çok parçalı, düzensiz ve dağınık parsellerden oluşması da önemli bir problemdir. Tarımsal işletmelerin küçük

ve parçalı olması, işletmenin teknoloji, bilgi ve sermaye kullanımını olumsuz yönde etkilemekte dolayısıyla ortalama işletme maliyetlerini yükselterek işletmenin verimli bir şekilde çalışmasını engellemektedir. Makineli tarım için maliyetler yükselmekte ve bu kadar küçük alanda tarım yapıldığında verim alınamamaktadır. Böyle olunca da tahıl, yağlı tohum gibi ürünler ekilememekte, yani bağımlılık başlamaktadır (Parlak, 2010).

Türkiye için yeter büyüklükte işletme büyüklüğünün, bulunulan şartlara göre, üretim kaynaklarının en etkin şekilde değerlendirildiği optimal üretim deseni ile birlikte ortaya konulması gerekmektedir. Yeter gelirli işletme büyüklüğünün tespit edilmesinde bazı kriterlerden yararlanılır. 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanununa göre yeter gelirli işletme büyüklüğünün belirlenmesinde tarımsal işletme geliri esas alınmaktadır. Kanuna göre yeter gelirli işletme büyüklüğü, iklim ve toprak özellikleri ile bölge için öngörülen tarımsal işletme tipleri de göz önünde bulundurularak tespit edilir (Güven, 2010).

5.1.2. Türkiye’de arazi toplulaştırmasını zorunlu kılan nedenler

Türkiye’de hızla artan nüfusun gıda ihtiyacının karşılanabilmesi için, mevcut tarım topraklarının çok daha verimli bir biçimde işlenmesi, diğer üretim sektörlerinde olduğu gibi, tarım sektöründe de başarılı bir işletmecilik için öncelikle yapısal düzenlemenin, başka bir deyişle organizasyonun, çağın gereklerine uyum sağlaması gerekmektedir. Tarımda, işletme içi ve işletmeler arası olmak üzere iki türlü organizasyondan söz edilebilir. İşletme içi organizasyon, işletmecinin elinde bulundurduğu üretim araçlarını kendi bilgi ve becerisi oranında kullanması ile ortaya çıkar. Cumhuriyetten sonra Türkiye’de bu yönde olan gelişmeler göz ardı edilemez. Türk çiftçisi modern tarımın gerektirdiği girdileri kullanarak üretimi artırmak yolunda önemli adımlar atmıştır. Ancak işletmeler arası organizasyon olarak tanımlanan ve mülkiyet dağılımı, parsellerin fiziki durumları, tarla içi yollar, sulama kanalları gibi fiziksel yapılar, işletmecinin işletme içi organizasyonunu kısıtlayabilmektedir. Nitekim parsellerin dağınık ve küçük parçalardan oluşması,

tarımsal mekanizasyonu olumsuz yönde etkilemekte ve imkansız kılmakta, sulama randımanını düşürmekte, parsel içi ve işletme parsel arası insan-makine iş verimini azaltmaktadır. Bunun yanında sulu tarım alanlarının verimli ve ekonomik bir şekilde projelendirilmesi, parsellerin düzensiz ve çok parçalı olması nedeniyle mümkün olmamaktadır. Kısaca düzensizlik nedeni ile kırsal alanlara hitap eden birçok devlet yatırımı iyi planlanamamakta, yatırım maliyetleri yükselmekte ve yatırımlardan beklenen verim sağlanamamaktadır (Parlak, 2010).

Parlak (2010)' a göre, Türkiye'de Avrupa Birliği ülkelerinin tersine, Medeni Kanundaki miras hükümleri ve arazi satışlarından kaynaklanan sebeplerle, yıllara göre işletme büyüklüğü azalırken, parçalılık giderek artmaktadır. Tarımın temel yapı sorunları şöyle sıralanabilir:

- Kırsal toplum insanının önemli bir bölümünün hiç toprağı yoktur,
- Tarım işletmelerinin büyük bir bölümünün toprağı bir ailenin geçimini sağlayamayacak kadar küçüktür,
- Tarım işletmelerinde toprak mülkiyeti dağılımı dengesizdir,
- Halen geçerli olan kiracılık, yarıcılık ve ortakçılık düzeni, ekonomik ve verimli tarım yapılmasını engellemektedir,
- Tarım işletmelerinin büyük bir çoğunluğunda araziler küçük parseller halinde dağınık ve şekilleri düzensizdir.

Kısaca, arazi parçalanmasının tarım işletmelerinde işgücü, girdi, sermaye ve üretim kayıplarını artırması, arazilerin bir kısmının mevcut servis yolları, sulama ve drenaj kanallarından yararlanamaması, parsellerin miras yoluyla bölünmesi veya şekillerinin bozuk olması, sulama, toprak muhafaza veya devlet yolu gibi projelerle yeni kanal ve yollarla parsellerin daha da parçalanması, topografik yapının parsel sınırlarına bağılı kalmaksızın arazi tesviyesini gerektirmesi, sulama, karayolu, otoyol ve demiryolu gibi kamu yatırımlarında kamulaştırma bedellerinin yüksekliği vb. gerekçelerden biri veya birkaçının bir arada mevcut olması arazi toplulaştırmasını gerekli kılmaktadır.

5.1.3. Türkiye’de arazi toplulaştırmasının amaçları

Arazi toplulaştırmasının amacı, daha az zaman, işgücü ve sermaye kullanımı ile üretim faktörlerinden en iyi biçimde yararlanarak Türkiye’de tarımsal üretimi ve tarım işletmelerinin verimliliğini artırmak ve kırsal kesimdeki nüfusun hayat standartlarını yükseltmektir. Arazi Toplulaştırması bir yönüyle de Kadastronun yenilenmesi demektir (TRGM, 2013). Arazi toplulaştırmasının amaçları genel olarak;

- Fazla parçalanmış ve dağılmış arazilerin modern işletmecilik esaslarına göre birleştirilmesi,
- Tarla içi yol şebekesinin, sulama tesislerinin yapılması,
- Gerekli arazi tesviyesi ve toprak ıslahının yapılması,
- Fazla meyilli arazilerde teraslama ve ağaçlandırma gibi toprak koruma önlemlerinin alınması,
- Arazinin yeniden düzenlenmesi ve dağıtımı yapılırken olanaklar ölçüsünde parsellerin genişletilmesi,
- Köylerin yeniden düzenlenmesi, çevre planlaması, yerleşim, kanalizasyon, elektrifikasyon, sağlık ve sosyal tesislerin yapılması,
- İşletmelerin iyileştirilmesi, yeniden düzenlenmesi, işletmelerin ekonomik bir şekilde çalışmalarının sağlanması için gerekli önlemlerin alınması,
- Toplum kalkınmasında ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin sağlanabilmesi için toplulaştırma ile birlikte diğer tüm önlemlerin alınması şeklinde sıralanabilir (Kendirli, 2012).

5.1.4. Türkiye’de arazi toplulaştırmasının hedefleri

Arazi toplulaştırması ile ana hedef daha ekonomik ve verimli tarımsal faaliyet yapılabilir optimum büyüklüğe getirilmiş ve sahiplendirilmiş tarımsal işletme büyüklüğüne ulaşmaktır (Şengün, 2010). Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’nün 2010-2014 Stratejik Planı ile arazi parçalanmasının ve dağınıklığının ortadan kaldırılıp, ekonomik olarak işlenebilir büyüklükte işletmeler oluşturulması, kırsal alanın kalkındırılması ve tarımsal üretim artışı için tarım işletmelerinin bütünlüğünü

sağlamak amacıyla toplulaştırma çalışmalarına ağırlık vererek, mümkün olan en kısa süre içerisinde Türkiye'deki toplulaştırma çalışmalarının tamamlanması hedeflenmiştir.

Plan döneminde toplam 5 700 000 hektar alanda arazi toplulaştırması ve tarla içi geliştirme hizmetleri yapılacağı hedeflenmiş bu hedefe yönelik;

“Strateji 1: Arazi toplulaştırması sahalarında, su ve toprak koruma ile sulama ve tarla içi geliştirme hizmetleri, toplulaştırma çalışmaları ile birlikte yapılacaktır.

Strateji 2: Toplulaştırma projelerinin tamamı, detaylı toprak sınıflandırması ile birlikte ihale edilerek yürütülecek, gerekirse ihaleye yönelik projelendirme ve uygulamaların kontrollük işlemleri de hizmet alımı yoluyla yaptırılacaktır.

Strateji 3: Kamuoyunda toplulaştırmanın tanıtımı ve farkındalığı anlatılarak halkın bilinçlendirilmesi sağlanacaktır.

Strateji 4: Mevcut mevzuatta iyileştirme yapılarak, iş süreci kısaltılıp iş akışı hızlandırılacaktır.

Strateji 5: İlgili kamu kuruluşları ile koordinasyon artırılacaktır” şeklinde stratejiler belirlenmiştir (TRGM, 2013).

5.2. Türkiye’de Arazi Toplulaştırmasının Yapısı

Bu bölümde Türkiye’de arazi toplulaştırması mevzuatı ve kurumsal yapı incelenmiştir.

5.2.1. Türkiye’de arazi toplulaştırması mevzuatı

Türkiye’de toplulaştırmaya ilişkin yasal düzenlemeler oldukça karışık bir yapıdadır. Toplulaştırma çalışmaları uygulayıcı kuruluşların kuruluş yasaları, ilgili tüzükler ve tarım reformu yasaları gereğince yapılmıştır. Arazi toplulaştırmasının tüzel yapısını oluşturan yasalar başta 1982 Anayasası başta olmak üzere,

- 27.02.1960 tarihinde yürürlüğe giren “7457 sayılı Ziraat Vekaleti Toprak Muhafaza ve Zirai Sulama İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri hakkındaki Kanun”,
- 25.06.1973 yılında yürürlüğe giren “1757 sayılı “Toprak ve Tarım Reformu Kanunu”,
- 01.12.1984 tarihinde yürürlüğe giren “3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu”,
- 13.02.2001 tarihinde yürürlüğe giren “4626 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”,
- 22.11.2001 tarihinde yürürlüğe giren “4721 sayılı Türk Medeni Kanunu”,
- 19.07.2005 tarihinde yürürlüğe giren “5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu”,

Arazi toplulaştırmasının tüzel yapısını oluşturan tüzükler ise;

- 1966 tarih 6/6706 sayılı "Arazi Tevhidi Tüzüğü",
- 24.09.1979 tarih ve 7/18231 sayılı “Arazi Toplulaştırma Tüzüğü” ve,
- Yürürlükte olan 29/6/2009 tarih ve 15154 sayılı “Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Arazi Toplulaştırmasına İlişkin Tüzük” şeklinde sıralanabilir.

1982 Anayasa'sının 44. Maddesi'ne göre; “Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter derecede toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşanlara toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tespit edebilir.” denilerek toplulaştırmaya ilişkin ifade yer almıştır.

Türkiye'de arazi toplulaştırılması ilk defa 1961 yılında Topraksu Genel Müdürlüğü tarafından 27.02.1960 tarihinde çıkan “7457 sayılı Ziraat Vekaleti Toprak Muhafaza ve Zirai Sulama İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilât ve Vazifeleri hakkında Kanunu'nun” ilgili maddelerine dayanarak yapılmıştır.

1966 yılında 6/6706 sayılı ilk "*Arazi Tevhidi Tüzüğü*" çıkarılarak Bakanlar Kurulu kararıyla uygulanmaya konmuştur ve uygulamalar 1973 yılına kadar bu tüzüğe göre devam etmiştir.

1973 yılında yürürlüğe giren 1757 sayılı "Toprak ve Tarım Reformu Kanunu" göre reform bölgesinin dışındaki alanlarda toplulaştırma çalışmaları 1978 yılına kadar Topraksu Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür.

1977 yılında, 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş; tanınan bir yıllık süre içerisinde yeni bir düzenleme yapılmadığı için 10/05/1978 de yürürlükten kaldırılmıştır.

1978 yılında 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu iptal edilince, yeniden eski mevzuata dönmüş ancak 24.9.1979 tarih ve 7/18231 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren "Arazi Toplulaştırma Tüzüğü" yürürlüğe girmiştir. Kapatılan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, MÜLGA kanununa dayalı olarak ve bu tüzüğe göre çalışmalarını devam ettirmiştir.

Toprak ve Tarım Reformu Yasası 1978 yılında yürürlükten kaldırıldıktan sonra 1984 tarihinde yürürlüğe giren "3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu" yalnız tarım reformu uygulama alanı ilan edilen reform bölgelerini veya sulama alanlarını kapsamakta, Türkiye genelinde toplulaştırma faaliyetlerine imkan vermemektedir.

Tarım Reformu uygulama alanlarındaki arazi toplulaştırması çalışmaları; Tarım Reformu Genel Müdürlüğü tarafından 01.12.1984 tarihinde yürürlüğe giren 3083 sayılı "Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu" ve 13.02.2001 tarihinde yürürlüğe giren 4626 sayılı "Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"a göre yürütülmektedir. Kanunun 1. maddesinin e fıkrası ile 6.maddesi arazi düzenlemesinin hangi şartlarda ve nasıl yapılabileceğine açıklık getirmektedir. 1.

maddenin e fıkrası “Ekonomik üretime imkan vermeyecek şekilde parçalanmış tarım topraklarının gerektiğinde ve imkanlar ölçüsünde genişletilmesi suretiyle de toplulaştırılmasını, tarım arazisinin ailenin geçimini sağlamaya ve aile iş gücünün değerlendirmeye yeterli olmayacak derecede parçalanmasını ve küçülmesini önlemeyi amaçlamakta”, 6. maddesi ise “Bunu gerçekleştirmek için ilgili kuruluşça, isteğe bağlı veya maliklerin muvafakat aranmaksızın arazi toplulaştırması yapılabileceğini” belirtmektedir.

22.11.2001 tarihinde yürürlüğe giren “4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun” 755. Maddesine bakıldığında yasa yapıcının, gerçek anlamda bir arazi toplulaştırmasını öngörmediği, yalnızca köy arazi parçalarının birleştirilmesini esas aldığı görülmektedir. Yasa “su yollarını düzeltme, sulama, bataklık yerlerini kurutma, yol açma, orman yetiştirme, arazi toplulaştırması gibi iyileştirme işleri ancak ilgili maliklerin ortak girişimleriyle yapılabilecekse, arazinin yarısından fazlasına sahip bulunmak koşuluyla maliklerin üçte ikisinin bu yolda karar vermeleri gerekir. Diğer malikler de bu karara uymak zorundadır. Alınan karar, tapu kütüğünün beyanlar sütununda gösterilir. Bu konulara ilişkin özel kanun hükümleri saklıdır” zorunluluğu getirerek uygulamanın kolayca ve gerekli olan her yerde gerçekleştirilmesini zorlaştırmıştır.

03.07.2005 tarihinde düzenlenen 5403 sayılı “Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı” Kanunu ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’na arazi toplulaştırması yapma ve yaptırma yetkisi verilmiştir. Arazinin rasyonel kullanımını sağlamak amacıyla parsel büyüklüklerinin optimum ölçülerde oluşması için, arazinin yarısından çoğuna malik bulunan ve sayıca maliklerin yarısından fazlasını oluşturanların muvafakati üzerine isteğe bağlı, Bakanlığın veya kurulların talebi üzerine kamu yararı gözetilerek isteğe bağlı olmaksızın, Bakanlar Kurulu kararı ile arazi toplulaştırması proje sahası belirlenir ve uygulanır. Bakanlar Kurulunun bu kararı toplulaştırma ve diğer işlemler yönünden kamu yararı kararı sayılır. Bu karar sonucu isteğe bağlı olarak veya maliklerin muvafakati aranmaksızın proje bazında arazi toplulaştırması, köy gelişim

ve tarla içi geliştirme hizmetleri ile kırsal alan düzenlemesi Bakanlık tarafından yapılır veya yaptırılır. Uygulamada isteğe bağlı toplulaştırmalara öncelik tanınır.

09.02.2007 tarih ve 26429 sayılı Resmi Gazete’de 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanununun 17. maddesinde değişiklik içeren 5578 sayılı kanunda (Ek fıkra: 31/01/2007-5578 S.K./4.mad):

“Köy tüzel kişiliği, belediyeler, kooperatifler, birlikler gibi tüzel kişilikler veya kamu kuruluşları, hizmet konuları ile ilgili özel arazi toplulaştırması ve/veya tarla içi geliştirme hizmeti yapmak istemeleri durumunda, Bakanlığa gerekçeleri ile başvurarak toplulaştırma isteklerini bildirirler. Gerekçelerin yeterli görülmesi durumunda Bakanlığın teklifi ile Bakanlar Kurulu kararı alındıktan sonra başvuran tüzel kişilik veya kuruluş bu Kanuna göre toplulaştırma projesini hazırlar ve onay için Bakanlığa iletir. Özel arazi toplulaştırması yapmak isteyen kuruluş, gerekli teknik personeli bünyesinde bulundurmak veya proje süresince tabi oldukları mevzuat hükümlerine uygun olarak sözleşmeli personel çalıştırmak zorundadır. Özel arazi toplulaştırması yapan kurum veya kuruluşlar kamu yatırımları için ihtiyaç duyulan arazi miktarını toplulaştırma yoluyla karşılayabilir. Özel arazi toplulaştırması yapacak idarelerce ihtiyaç duyulacak yatırımlar için ortak kullanım alanı kesinti payı ile karşılanamayan araziler, varsa hazine arazilerinden, hazine arazilerinin yeterli olmadığı veya bulunmadığı yerlerde ise ilgili idarelerce belirlenecek usul ve esaslar dahilinde fiziki tesislerin yapılacağı alana bağlı kalınmaksızın gerçek ve tüzel kişilerinden anlaşma yoluyla karşılanabilir. Bu araziler, fiziki tesislerin yapılacağı yere kaydırılır. Aynı alanda birden fazla kurum veya kuruluş tarafından toplulaştırma ve/veya tarla içi geliştirme hizmeti yapmak talebinde bulunulması halinde toplulaştırmayı ve/veya tarla içi geliştirme hizmetini yapacak kuruluşu Bakanlık belirlemeye yetkilidir” denilerek arazi toplulaştırması uygulama alanları genişletilmiştir.

Ayrıca, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanununun 17. Maddesinde:

“Toplulaştırma sahası olarak tespit edilen yerlerde bulunan Hazinesinin özel mülkiyetinde ve Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan ve toplulaştırma amaçlarına uygun olarak değerlendirilmesi mümkün olan tarım arazileri, Bakanlığın talebine istinaden vafına ve mevcut kullanım şekline bakılmaksızın Maliye Bakanlığınca Bakanlığa tahsis edilir.

Ekonomik ölçekte, yaşayabilir ve gelişebilir tarım işletmeleri oluşturmak için tarım arazisi bulunmayan veya yetersiz olan çiftçilere, tarımsal işletme kurabilmeleri veya mevcut olanı geliştirmeleri amacıyla, toplulaştırma kapsamında tahsis edilen yerler Bakanlıkça bedeli mukabilinde dağıtılabilir.

Bakanlık, yeter büyüklükte olmayan tarımsal arazi parsellerini gerektiğinde toplulaştırma ve bu kanun kapsamında değerlendirmek üzere kamulaştırabilir. Toplulaştırma uygulamalarında, tahsisli araziler ile birlikte bu araziler kullanılarak yeter büyüklükte yeni parseller oluşturulur ve bu parseller; arazisi kamulaştırılan veya yeter büyüklükte tarım arazisi olmayan yöre çiftçilerine öncelikli olmak üzere rayiç bedeli üzerinden ve Bakanlıkça belirlenecek usul ve esaslara göre Maliye Bakanlığı tarafından doğrudan satılır. Bu amaçla yapılan kamulaştırma ve satımlara konu olan işlemler ve düzenlenen kağıtlar Katma Değer Vergisi hariç her türlü vergi, resim, harç ve katkı payından müstesnadır.

Toplulaştırma sonucu oluşturulan parsellerin alanı ve arazi özellikleri birlikte değerlendirilir ve gerçek kişilere, kamu ve özel hukuk tüzel kişilere ait toplulaştırmaya konu arazilerden yol, kanal, tahliye kanalı gibi kamunun ortak kullanacağı yerler için en fazla yüzde onu kadar ortak tesislere katılım payı düşülür. Katılım payı için bedel ödenmez. Katılım payı dışında kesilen arazi öncelikle varsa eş değer tahsisli arazilerden karşılanır, yoksa kamulaştırılır.

Toplulaştırma sahası ilan edilen yerlerle, ilgili Bakanlar Kurulu kararı Resmi Gazete'de yayımlandıktan sonra toplulaştırma işlemleri sonuçlanıncaya kadar bu alanlarda toplulaştırmaya konu arazilerin mülkiyet ve zilyetliğinin devir, temlik, ipotek ve satış vaadi işlemleri projeyi uygulayan birimin iznine bağlıdır” şeklinde hükümler yer almaktadır (TÜGEM, 2012).

Tarım arazilerinin miras ve diğer nedenlerle sürekli parçalanması nedeniyle 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunda düzenlemeler yapılarak Kanunun 8.maddesinde (Değişik madde: 31/01/2007-5578 S.K./2.mad) tarım arazilerinin parçalanmasını engellemek amacıyla değişiklik yapılmıştır. Bu maddeye göre;

“doğal özellikleri ve ülke tarımındaki önemine göre, nitelikleri Bakanlık tarafından belirlenen mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım arazileri ve marjinal tarım arazileri olarak sınıflandırılan tarım arazileri için bölünemez büyüklükler belirlenmiştir. Ayrıca Bakanlık tarım arazilerinin korunması, geliştirilmesi ve kullanımı ile ilgili farklı sınıflandırmalar yapabilir. Tarımsal faaliyetin ekonomik olarak yapılabilirdiği en küçük alana sahip ve daha fazla küçülmemesi gereken yeter büyüklükteki tarımsal arazi parsel büyüklüğü, bölge ve yörelerin toplumsal, ekonomik, ekolojik ve teknik özellikleri gözetilerek Bakanlık tarafından belirlenir. Belirlenen küçüklüğe erişmiş tarımsal araziler miras hukuku bakımından bölünemez eşya niteliğini kazanmış olur. Tarımsal arazinin bu niteliği tapu kütüğüne şerh edilir. Belirlenen parsel büyüklüğü; mutlak tarım arazileri ve özel ürün arazilerinde 2 hektar, dikili tarım arazilerinde 0,5 hektar, örtü altı tarımı yapılan arazilerde 0,3 hektar ve marjinal tarım arazilerinde 2 hektardan küçük olamaz. Tarım arazileri bu büyüklüklerin altında ifraz edilemez, bölünemez veya küçük parsellere ayrılamaz. Ancak çay, fındık, zeytin gibi özel iklim ve toprak istekleri olan bitkilerin yetiştiği yerler ile seraların bulunduğu alanlarda, yörenin arazi özellikleri daha küçük

parsellerin oluşmasını gerekli kıldığı takdirde, Bakanlığın uygun görüşü ile daha küçük parseller oluşturulabilir. Bakanlığın uygun görüşü ile kamu yatırımları için ihtiyaç duyulan yerler hariç olmak üzere tarım arazileri, belirlenen büyüklükteki parsellerden daha küçük parçalara bölünemez. Bölünemez büyüklükteki tarım arazilerinin mirasa konu olmaları ve üzerlerinde her ne şekilde gerçekleşmiş olursa olsun birlikte mülkiyetin mevcut olması durumunda, bu araziler ifraz edilemez, payları üçüncü şahıslara satılamaz, devredilemez veya rehnedilemez. Bu araziler hakkında 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun özgülemeye ilişkin hükümleri kıyasen uygulanır” (TÜGEM, 2012) denmiştir.

5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununun 13 üncü, 14 üncü, 17 nci ve 24 üncü maddelerine göre 29/6/2009 tarihinde 15154 sayılı “Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Arazi Toplulaştırmasına İlişkin Tüzük” çıkarılmıştır. Bu Tüzüğün yürürlüğe girmesinden önce Bakanlar Kurulu kararı alınmış ve sonuçlanmamış toplulaştırmalarda 24/9/1979 tarih ve 7/18231 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Arazi Toplulaştırması Tüzüğü’nün bu Tüzüğe aykırı olmayan hükümleri uygulanmaktadır (TÜGEM, 2012).

12.11.2009’da *Köy Kanunu Tasarısı Taslağı’nda* “Kırsal alan yenileme planı ile kentlerimizde uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin kırsalda izdüşümü olacak yeni bir müessese getirilmektedir. Planlı ve yaşanabilir kırsal alan yerleşiminin teminine yönelik planlama, mülkiyet ve finansman hususlarını düzenleyen yeni ve çağdaş bir müessese getirilmektedir” gerekçesiyle arazi toplulaştırması *kırsal alan yenileme planı içerisinde* yer almaktadır. 2009 yılında çıkarılan Köy Kanunu Taslağı kanun olarak yürürlüğe girmemiştir.

5.2.2. Türkiye’de arazi toplulaştırmasının kurumsal yapısı

1945-1984 yılları arasında 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu uygulamaları, Mülga Toprak-İskan Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür.

1973 yılında çıkarılan 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu uygulamaları için, Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı 1973 yılında kurulmuştur. Toprak ve Tarım Reformu Kanununun uygulanacağı alanlar; Toprak ve Tarım Reformu

Müsteşarlığının önerisi ve Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenip Resmi Gazetede yayınlanarak ilan edilen alanlardır.

1973 yılında 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanuna göre reform bölgesinin dışındaki alanlarda, toplulaştırma çalışmaları 1978 yılına kadar Topraksu Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür.

3083 sayılı “Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu” 1 Aralık 1984 tarih ve 18592 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun amaçlarını gerçekleştirmek üzere de 05.03.1985 tarih ve 18685 sayılı resmi gazetede yayınlanan 3155 sayılı “Tarım Reformu Genel Müdürlüğünün Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun” ile “Tarım Reformu Genel Müdürlüğü” kurulmuştur.

Türkiye’de uygulanmakta olan toplulaştırma projeleri farklı yasal düzenlemelere göre tarım reformu alanlarında 3083 sayılı yasa gereğince TRGM tarafından, diğer alanlarda 24.9.1979 tarih ve 7/18231 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren arazi toplulaştırması tüzüğü gereğince KHGM tarafından yürütülmüştür.

28.01.2005 tarih ve 25710 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 5286 sayılı “Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kaldırılmıştır.

19.07.2005 tarih ve 25880 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 5403 sayılı “Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu”nun, “Arazi Topplulaştırması ve Dağıtımı” başlığı altındaki 17’inci maddede belirtilen hüküm uyarınca, “Arazi Topplulaştırması Projeleri Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yapılır veya yaptırılabilir.” hükmü yer almaktadır. Bir başka ifadeyle Tarım ve Köyişleri Bakanlığının görevlendireceği Kuruluşlarca da arazi toplulaştırması yapılabilir.

Diğer taraftan 09.02.2007 tarih ve 26429 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 5578 sayılı “Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un 1’inci maddesinde belirtilen, 5403 sayılı Kanunun “ Tanımlar” başlığı altındaki 3’üncü maddesine eklenen t bendi ile “Özel Arazi Toplulaştırması: Köy Tüzel Kişiliği, belediyeler, kooperatifler, birlikler gibi tüzel kişilikler veya kamu kuruluşlarının, hizmet konuları ile ilgili arazi teminini de kapsayacak şekilde arazi toplulaştırmasını ifade eder” hükmü, Kanunun 17’inci maddesinin ikinci fıkrasından sonra gelmek üzere; ilave edilen madde ile maddede sayılan kuruluşların Özel Arazi Toplulaştırması yapma imkanı getirilmiştir. Böylece maddede sayılan “Kooperatifler” de “Özel Arazi Toplulaştırması” yapma imkanına kavuşmuş bulunmaktadır. Ancak; maddede sayılan kuruluşlar tarafından “Özel Arazi Toplulaştırması” yapılması istenmesi halinde, bu çalışmaların Tarım ve Köyşleri Bakanlığı’nın gözetim ve denetiminde yapılabileceği mevzuat gereğidir.

2008 yılı Ocak ayı itibariyle havza bazında arazi toplulaştırması çalışmaları sadece Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’nce yürütülmektedir. 28.01.2005 tarih ve 25710 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 5286 sayılı “Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik yapılması Hakkında Kanun”un 6’ıncı maddesinde 3202 sayılı Kanuna Ek Madde 2. olarak; “Bu kanunda belirtilen hizmetler, İstanbul ve Kocaeli illeri dışında İl Özel İdareleri’nce, İstanbul ve Kocaeli illerinde ise il sınırları dahilinde yapılmak üzere Büyükşehir Belediyelerince yerine getirilir.” hükmü uyarınca; İstanbul ve Kocaeli Büyükşehir Belediyelerince ve diğer illerde İl Özel İdarelerince, 3202 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde arazi toplulaştırması yapabilirler.” hükmü ilave edilmiştir. Ancak, adı geçen Kamu Kurum ve Kuruluşlarca böyle bir çalışma yapılmamıştır.

3083 sayılı kanun ile Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 5286 sayılı kanun ile İl Özel İdareleri, (5286 sayılı Yasa ile 3202 deki görev ve yetkiler İstanbul ve Kocaeli İlleri’nde Büyükşehir Belediyeleri’ne diğer vilayetlerde ise il Özel İdareleri’ne bırakılmıştır) 5403 sayılı kanun ile Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, 5578 sayılı kanun

ile ilgili Kamu Kurum ve Kuruluşları “Özel Arazi Toplulaştırması” yapabilmektedir (TC. Resmi Gazete, 2012).

5.3. Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Çalışmaları ve Uygulamalardan Örnekler

Türkiye’de arazi toplulaştırması hedeflerinin planlı döneme geçişle birlikte nasıl ele alındığı, genel olarak arazi toplulaştırması projeleri ve bu projelerden Eskişehir İli-Alpu İlçesi'nde uygulanan arazi toplulaştırması projesi bu bölümde incelenmiştir.

5.3.1. Beş yıllık kalkınma planlarında kırsal altyapı, planlama ve öngörülen hedefler

Beşer yıllık dönemleri kapsayan planlar incelendiğinde, bu planların başlangıçta köy kalkınmasına verilen önemle hazırlandığı görülmektedir. Planlı dönemde sınırlı da olsa arazi toplulaştırması faaliyetleri sürdürülmüşse de, tüm kalkınma planlarında tarımsal yapıyı iyileştirmeye yönelik toprak ya da tarım reformuna ilişkin ilkelerin yer almasına karşılık, tarımda yeterli büyüklüğe erişmiş işletmelerin oluşmasına ve verimliliğin artırılmasına yönelik yapısal iyileştirmeler gerçekleşmemiştir.

1. Plan (1963-1967) döneminde tarım ve sanayi sektörlerinin dengeli büyümesi ilkesi esas alınmıştır. Kalkınma planında üretim artışını destekleyici tedbirler olarak, toprakların parçalı ve dağınık olmasının gizli işsizliği dağıtıcı bir etkisi varsa ülkü olarak işletme ünitelerinin, fiziki şartların elverdiği oranda, birbirlerine bitişik topraklardan kurulması ve yapılacak toprak reformunda toprakların toplulaştırılmasının gerektiği belirtilmektedir. Kalkınma planında ayrıca sulama ve toprak ıslahı projelerinin uygulandığı yerlerde işletmelerin toplu topraklara sahip olmaları dikkate alınarak, “*arazi toplulaştırmasının buralarda da yapılması için tedbirler alınması*” ve toplu işletmeler kurulması esas alınmıştır.

2. Plan (1968-1972) döneminde tarım sektöründe, tarım reformu tarımsal bünyenin temelindeki aksaklıkları gidermeye yönelmiş tedbirler dizisi olarak kabul edilmiştir.

Tarım reformu konusunda alınacak tedbirlerden istenilen sonucun elde edilmesi ve bu çalışmaların çiftçilerimizce benimsenip desteklenmesi için her şeyden önce toprağın mülkiyet durumunun hukuki yönden kesin ve açık bir şekilde tespitinin olması gerektiği, bunu sağlamak için de kadastro ve tapulama işlerinin daha hızlı bir tempoda yürütülmesine önem verileceği belirtilmiştir. Toprak ve Tarım Reformu Ön Tedbirler Kanunu bu plan döneminde kabul edilmiş, Toprak ve Tarım Reformu Kanun Tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulmuştur.

Planlı dönemlerde modern girdi kullanımında, yatırımlarda, örgütleşmede ve tarımsal üretimde önemli gelişmeler olmuş; ancak Planda öngörülen düzeylere ulaşamamıştır. Tarımda yapı değişikliğini öngören Toprak ve Tarım Reformu gerçekleşmemiştir.

3. *Plan (1973-1977)* döneminde de toprak reformuna yönelik aynı öngörü devam etmiştir. Toprak reformu kapsamında yeter gelirli işletme bütünlüklerinin korunması amacıyla miras hükümlerinde gerekli düzeltmeler yapılacağı belirtilmiştir. 1973 yılında 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Her üç plan döneminde de tarıma yönelik ilke ve önlemler belirlenirken, teknolojinin genellikle geri, verimliliğin belirli ürünler dışında düşük, altyapının eksik ve kamu hizmetlerinin yeterli bulunmadığı göz önüne alınmıştır. Bu planlarda, arazi toplulaştırılması, işletmelerin rasyonelleştirilmesi ve dağıtılacak toprak konularına ilişkin ilkeler benimsenmiştir.

4. *Plan (1979- 1983)* ve 5. *Planda (1985-1989)*, toprak-insan ilişkilerinin düzenlenmesi açısından toprak reformunun gerekliliği üzerinde durulmuş, toprak reformunu bütün olarak hızlandırmanın, yaygınlaştırmanın gereği olduğu kadar, demokrasinin de temel kuralı olarak, reform sürecinin her aşamasında köylünün uygulamaya katılması sağlanacağı ve çiftçilerin gelir düzeyinin yükseltilmesi açısından kooperatifçiliğin destekleneceği vurgulanmıştır. 5.planda ayrıca toprakların gayri iktisadi birimler halinde bölünmesinin önlenmesi ve toplulaştırma

uygulanmasına hız verilmesi, Miras Hukuku'nda yeni düzenlemeler yapılarak tarım topraklarının mülkiyetinden kaynaklanan sorunların çözümlenmesi, tarımsal işletmelerin miras vb. yollarla küçülmesinin önlenmesi hedeflenmiştir ancak Miras Hukuku'nda istenilen düzenlemeler yapılamamıştır.

6. *Planda (1990-1994)*, tarım reformu uygulamalarının teknolojik gelişmeyi ve verimliliği amaçlayan bir yapı içinde sürdürüleceği, tarım arazilerinin küçük parsellere ayrılmış olmaları, sulama ve üretim girdi maliyetlerinin yükselmesine sebep olduğundan, sulama şebekesi götürülmesi planlanan alanlarda öncelikle arazi toplulaştırmasına gidilmesi ve arazi toplulaştırması çalışmalarının, sulamaya açılmış alanlarda tamamlanmasının hızlandırılacağı, sulama sistemi götürülmesi planlanan sahalarda uygulamaya geçilmeden önce toplulaştırmanın yapılmasının esas alınacağı belirtilmiştir.

7. *Planda (1996-2000)*, tarım politikasının, arazi toplulaştırması Ortak Tarım politikasında beklenen gelişmelere uygun olarak düzenleneceği ve sulama ağı yapılması planlanan alanlarda öncelikle arazi toplulaştırmasının gerçekleştirileceği belirtilmiştir.

Arazi toplulaştırması ve tarla içi geliştirme hizmetlerinin sulamaya açılmış alanlarda hızla tamamlanacağı ve sulama şebekesi yapılması planlanan alanlarda öncelikle arazi toplulaştırmasına gidileceği, ayrıca Köy Hizmetleri ve Tarım Reformu Genel Müdürlükleri'nce gerçekleştirilmekte olan arazi toplulaştırması hizmetlerinin uyumlu ve etkin şekilde yürütülebilmesi için bu hizmetlerin öngörülen Toprak Yasası içinde yer alması sağlanarak, yönetmelikler çerçevesinde yürütülmesinin temin edileceği belirtilmiştir.

8. *Planda (2001-2005)*, arazi toplulaştırması hizmetlerinin hızlandırılacağı ve kanuni düzenlemeler yapılarak arazi toplulaştırmasının tüm ülkede tek bir esas dahilinde ve etkin bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacak Arazi Toplulaştırması Kanunu'nun çıkarılacağı belirtilmektedir.

Bu Yasanın, Arazi Kullanımı ve Toprak Koruma Kanunu ile bütünlüğünün sağlanacağı, tarımsal altyapı faaliyetlerinin daha etkin yürütülmesini sağlamak için, halen Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütülen sulama, toprak muhafaza, arazi toplulaştırması, tarla içi geliştirme ve drenaj hizmetlerini gerçekleştirmek üzere yeni bir Genel Müdürlük oluşturulacağı, Mahalli İdareler Kanun Tasarısı'nın, bu kurumsal düzenleme ile uyumu temin edileceği belirtilmiştir.

9.Plan (2007-2013) döneminde ise; kırsal kesimin en önemli ekonomik faaliyeti olan tarım sektöründeki nispi verimsizlik sorunlarının azaltılması için; arazi toplulaştırması çalışmalarının hızlandırılması, üretici örgütlenmelerinin güçlendirilmesi, eğitim ve yayım faaliyetlerinin etkinleştirilmesi konularının öncelikli olarak ele alınması gerektiği, tarımsal üretimin rekabet gücüne doğrudan katkıda bulunacak şekilde; yüksek üretim değeri bulunan tarım ürünleri üretiminin artırılması amacıyla maliyet etkin bir biçimde sulama yatırımları ve tarım işletmelerinde gözlenen arazi parçalılığı sorununun hafifletilmesine yönelik olarak toplulaştırma yatırımlarının yaygınlaştırılacağı belirtilmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, Beş Yıllık Kalkınma Planları, 2011).

Türkiye'de kırsal kalkınmayı sağlamak amacıyla planlı dönemde benimsenen politika ve uygulamaların önemli bir kısmı benzer özelliklere sahiptir. Her ne kadar birbiri ardına, kırsal alanların geliştirilmesine ilişkin hedef ve stratejilere yer verilmişse de bunu gerçekleştirecek araçlar, açıklıkla tanımlanmamıştır. Kırsal alana yönelik çalışmalarda, kırsal alana hizmet götürme anlayışının ağır basması, kırsal alanlardan göçü önleyici yeterli koşulları sağlayamamıştır. Tarım sektöründeki verim düşüklüğünün azaltılması için son zamanlarda kırsal kalkınma aracı olan arazi toplulaştırması çalışmalarına hız verilmiştir.

5.3.2. Türkiye’de arazi toplulaştırması projeleri

Cumhuriyetten bu yana toprak insan ilişkilerini düzenlemek amacıyla yapılan çalışmalar ilk olarak 1945 yılında çıkarılan iftiyi Topraklandırma Kanunu ile başlatılmıştır. Cumhuriyetin ilanından (1923), iftiyi Topraklandırma Yasası (TY)’nin yrrlge girdiği tarihe (1945) kadar olan dönemde, toprak düzeni ve mülkiyet sisteminde kayda değer bir işlem ve değişiklik yapılmamıştır. Bu süreçte; hazine arazisi olarak görünen ya da boş bulunan toprakların, topraksız köylülere ve göçmenlere verilmesi çeşitli yasalarla sağlanmıştır iftiyi Topraklandırma Kanunu, 1945-73 döneminde, 28 yıl süreyle yürürlükte kalmıştır. Uygulama dönemi içinde toprak reformu kapsamında 8116 köyde, 446 825 aileye 2,2 milyon hektar toprak dağıtılmıştır. Ayrıca 4753 sayılı yasayla 3,4 milyon hektar devlete ait ayır ve mera arazisinin tahsisi yapılarak çiftçilerin ortak faydalanmalarına sunulmuştur (Demirel ve Gülsever, 1995).

Türkiye’de arazi toplulaştırması çalışmaları incelendiğinde, Planlı döneme geçişle beraber ilk toplulaştırma çalışmalarının 1961 yılında, Konya ili umra İlçesi’nin Kargın Köyü’nde başladığı görülmektedir. Burada yapılan toplulaştırma dar anlamda yapılmış olup sadece parsellerin gruplandırılması şeklinde olmuştur. Tarımsal bünyenin tespiti ve kıymetlendirme etütleri yapılmamıştır. Çiftçiler başlangıçta bu çalışmalara inanmadıkları gibi toplulaştırmaya da tepki göstermişler ve kabul etmemişlerdir. Ancak çiftçilerle görüşülerek arazi toplulaştırmasının ne demek olduğu, uygulandığı zaman çevreye ve insanlara sağladığı yararları anlatılmış ve ilk toplulaştırma çalışmaları bu şekilde başlamıştır. Aynı köyde 1961-1972 yılları arasında II. esas sulama şebekesi altında bulunan toplam 6000 hektar alanının toplulaştırılması yapılmış ve her sınıf arazi kendi içerisinde toplulaştırmaya alınmıştır. Arazi toplulaştırması çalışmalarına teknik ve hukuki yönden yeterli kanuni mevzuatın ve teknik elemanların bulunmayışı nedeniyle uygulamaya 1963-1964 yılları arasında ara verilmiştir (Parlak, 2010).

1964 yılında DPT ile Birleşmiş Milletler Tarım Teşkilatı'nın (FAO) birlikte yürüttükleri araştırma projesi içerisinde gerçekleştirilen Antalya, Burdur ve Isparta İlleri'ni içerisine alan bölgede tarımsal alt yapının geliştirilmesi için alınacak tedbirler araştırılmış ve arazi toplulaştırması yönünden etütler yapılarak örnek planlamalarda bulunulmuştur. Bu bölgede pilot saha olarak Antalya-Aksu-Sağ Sahil sulama şebekesi içinde 134,4 hektar alan toplulaştırılmıştır. 1965 yılında İller Bankası tarafından İzmir-Manisa Yöresi'nde arazi toplulaştırması projeleri yapılmıştır. 1966 yılında Burdur İli'ne bağlı Bucak İlçesi'nin İncirdere Köyü'nde 613,6 hektarlık alanda toplulaştırma uygulanmıştır. 1967 yılında Manisa – İzmir İlleri'nde bulunan Turgutlu, Manisa ve Menemen Ovaları'nda sulamanın geliştirilmesi ve tarımsal üretimin artırılması için 'Aşağı Gediz Sulama Projesi' içerisinde arazi toplulaştırması çalışmalarına geniş yer verilmiştir. Daha sonra bu projenin esasını arazi toplulaştırması oluşturmuş, projenin finansmanını Avrupa Yatırım Bankası'nın üzerine alması nedeniyle TİGH'nin arazi toplulaştırması ile birlikte yapılması şartı konulmuştur (Parlak,2010).

Türkiye'de 1961 yılından 1994 yılı sonuna kadar uygulanan projeler ile toplam 167 510 hektar alanda arazi toplulaştırması yapılmış olup, 90 480 toprak malikine toplulaştırma hizmeti götürülmüştür. Bu uygulama ile 158 632 olan parsel sayısı 84 182'ye düşürülmüş ve toplulaştırma oranı % 46,9 olmuştur. Toplulaştırma öncesinde 10,56 dekar olan ortalama parsel büyüklüğü yaklaşık % 88 artışla 19,90 dekara çıkmıştır. İşletme başına 2,96 olan parsel sayısı ise 1,57'ye indirilmiş ve yaklaşık % 47 oranında bir azalma sağlanmıştır. Proje alanlarında ortalama işletme büyüklüğü 31,22 dekadır. Toplulaştırma çalışmalarının isteğe bağlı olması ve toprak maliklerinin toplulaştırma projelerinde göz önünde bulundurulması ve 1966 yılında 6/6706 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren ilk "Arazi Tevhidi Tüzüğü"ne göre yapılan çalışmalarda her sınıf kendi derecesinde toplulaştırıldığından toplulaştırma oranı ve parsel sayısında azalma oranı düşük olmuştur. Toprak ve Tarım Reformu Yasası 1978 yılında yürürlükten kaldırıldıktan sonra 24.9.1979 tarih ve 7/18231 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren arazi toplulaştırması tüzüğünden sonra bu oranlar %75'lere kadar yükselmiştir. 1961-

1992 yılları arasında Topraksu ve KHGM'nce her yıl ortalama 3.733 hektar alanda arazi toplulaştırması uygulanmıştır. KHGM'nce uygulanan toplulaştırma projelerinde toprak parçaları %100'e yakın bir oranda sulama kanalına, yola ve drenaj sistemine bağlanmıştır. Başka bir deyişle her parselin yolu, kanalı ve drenajı bulunmaktadır. Böylece toplulaştırma yapılan alanlarda sulama oranları %100'lere, sulama randımanları %85'lere ulaşmıştır. Proje alanları toprak tesviyesi ve ıslahı yapılarak işletmeye açılmıştır (Gün,1996).

1984 yılında çıkarılan Sulama Alanında Arazi Düzenlemelerine dair Tarım Reformu Kanunu ile uygulama alanı ilan edilen yerlerde Tarım Reformu Genel Müdürlüğü tarafından toplulaştırma çalışmaları yürütülmekte ve TRGM arazi toplulaştırmasını özel mülkiyete konu olan topraklar ve hazine topraklarında ele almakta ve proje alanlarındaki bütün toprakların düzenlenmesini amaçlamaktadır.

Çizelge 5.1. Türkiye'de arazi toplulaştırması yapılan alanların kurumlara göre dağılımı (TRGM,2011)

Yıl	Kurumun Adı	Toplulaştırması Yapılan Alan Büyüklüğü
1961-1984	Mülga Toprak-Su Genel Müdürlüğü	72 000 hektar
1984-2005	Mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü	248 000 hektar
1990-2008	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	692 000 hektar
2009	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	103 210 hektar
	TOPLAM	1 115 210 hektar

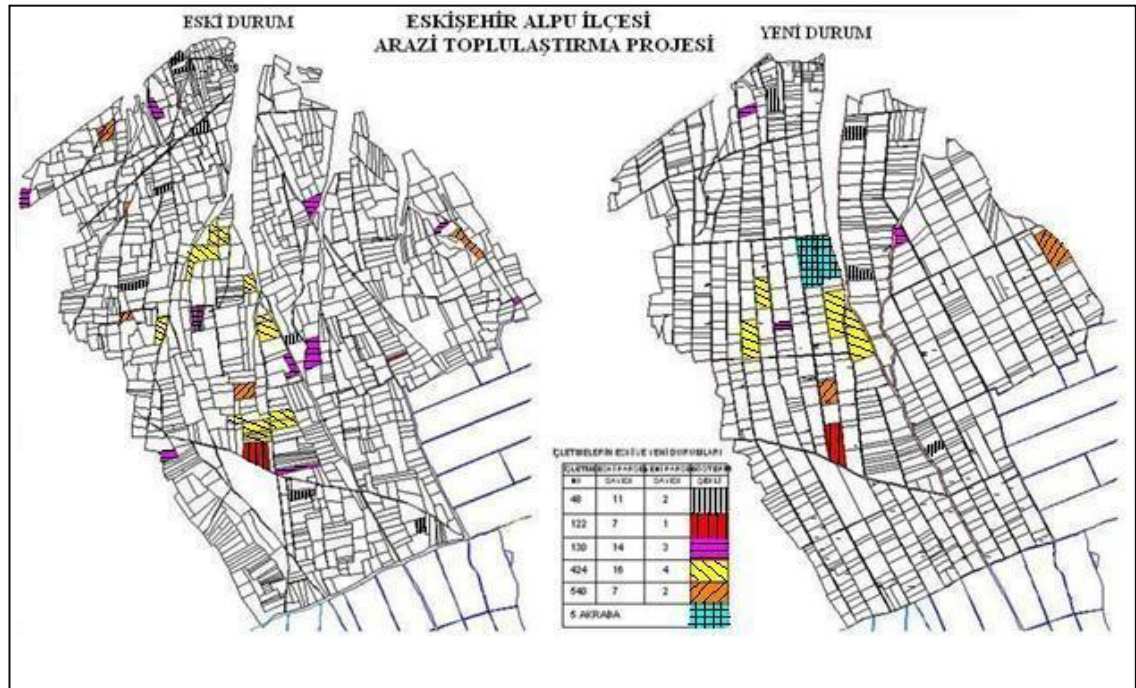
1961-2002 Yılları arasında (41 yıl)	450 000 hektar	≈ (% 40)
2003-2009 Yılları arasında (6 yıl)	<u>665 210 hektar</u>	≈ (% 60)
TOPLAM	1 115 210 hektar	(% 100,0)

Son 6 yılda yapılan toplulaştırma çalışmaları 1961-2002 yılları arasında yapılan toplulaştırma çalışmalarından daha yüksek olup, Türkiye'de arazi toplulaştırması çalışmalarına son yıllarda hız verildiği görülmektedir (TRGM, 2011).

Mülga Toprak-su, Mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Tarım Reformu Genel Müdürlüğü olarak bugüne kadar toplam *1 115 210 hektar* alanın toplulaştırması tamamlanmıştır (TRGM, 2011). Yapılan toplulaştırma çalışmalarıyla Türkiye'de 18 432 000 hektar kullanılabilir tarım arazisinin yaklaşık % 6'sı toplulaştırılmıştır. Aşağıda Eskişehir-Alpu İlçesinde uygulanan toplulaştırma çalışması incelenmiştir.

Türkiye-Eskişehir-Alpu arazi toplulaştırması uygulamasının incelemesi

Eskişehir İli Alpu İlçesi'nde uygulanan arazi toplulaştırması projelerinde, toplulaştırmanın makine kullanım etkinliğine ve dolayısıyla işletme ekonomisine olan etkileri için yapılan bir araştırmada, arazi toplulaştırmasının ele alınan tüm parametrelerinde olumlu sonuçlar ortaya çıkardığı görülmüştür.

Şekil 5.1. Eskişehir-Alpu İlçesi'nde arazilerin toplulaştırma öncesi ve sonrası durumu (TRGM, 2011).

Çizelge 5.2. Eskişehir Alpu İlçesi'nde yapılan arazi toplulaştırması sonucu ortaya çıkan değerler

	Eski Durum	İndeks	Yeni Durum	% Değişim
Ortalama Alan (ha)	3,99	100	3,99	-
Ortalama Verimli Alan (ha)	3,71	100	3,86	104,04
Ortalama Çevre (m)	2317	100	163	72,35
Ortalama Köşe	16,3	100	7,0	42,94
Ortalama Parsel Sayısı	4,1	100	1,8	43,90
Ortalama Uzaklık (m)	2680	100	11174	43,81
Ortalama Makine Zamanı (İşletme/Saat)	2970	100	2798	94,21
Makine Zamanının Opt.Göre Yüzdesi	121	100	105	84,00

Parlak (2010)'un yapmış olduğu çalışmada tarımsal amaçlı makine kullanımında arazi toplulaştırması sonucunda önemli sayılabilecek iyileşmeler olduğu görülmektedir. Tablonun incelenmesi sonucunda aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır.

- Sınır kayıpları çıktıktan sonra net verimli alanda % 4,04 oranında artış olmuştur. Bu da işletmenin tüm alanında 0,28 hektar alan artışı demektir.
- Parsellerin bir araya toplanmasında dolaylı ortalama parsel çevresi 2317 metreden 1630 metreye düşmüştür.
- Aynı şekilde işletme başına düşen köşe sayısı 16,3 iken toplulaştırma sonrası 7'ye düşmüştür.
- İşletme uzaklıklarında da olumlu gelişmeler bulunmuştur. Toplulaştırma öncesi ortama uzaklık 2680 metre iken toplulaştırma sonrası 1174 metreye düşmüştür.
- Makine kullanım zamanında ise toplulaştırma öncesi 2970 saat/işletme iken toplulaştırma sonrası 2798 saat/işletme olarak bulunmuştur.
- Hektar başına düşen makine zamanı ise 755 saatten 696 saate düşmüştür.

Elde edilen bazı bulgulardaki oransal değişimler küçük görülebilir. Örneğin işletme başına düşen ortalama makine kullanım zamanı % 5,79 mertebesinde. Ancak toplulaştırma öncesi ve sonrası verileri birbirinden çıkarırsak hektar başına makine kullanım zamanında 172 saatlik bir azalma olduğu görülmekte olup bu önemli bir

miktardır. Aynı şekilde hektar başına düşen makine kullanım zamanları arasında 59 saat fark vardır. Bunların parasal değeri işletme ekonomisi bakımından oldukça önemlidir. Kırsal yaşam koşullarının iyileştirilmesinde önemli bir araç olan arazi toplulaştırmasının münavebe, verim ve mekanizasyon düzeyinin değişmediği koşullarda makine kullanım etkinliğine olan iyileştirici sonuçları ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada ele alınan tüm parametreler yönünde arazi toplulaştırmasının işletme ekonomisine müspet katkısı olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan; verimli alanda % 4,01 artış olduğu, işletme başına makine kullanım zamanında % 5,79, hektar başına makine kullanımında % 16'lık azalma olduğu bulunmuştur. Bu sonuçları doğuran faktörler arasında ortalama köşe sayısında % 57,06, ortalama parsel işletme uzaklığı % 56,19 ve ortalama parsel çevresinde % 29,65 azalma tespit edilmiştir (Parlak, 2010).

Türkiye'de bugüne kadar uygulanan toplulaştırma sahalarında yeni parselasyon planlaması ile parsellerin %100'e yakın kısmı yola, sulama kanalına ve yüzey tahliyeye doğrudan doğruya bağlanmıştır. Başka bir ifade ile her parselin yolu, sulama kanalı ve yüzey tahliyesi vardır. Küçük parsellerde her iki parsel bir, büyük parsellerde ise her parsel bir veya iki su alma prizi verilmiştir. Bu suretle toplulaştırması yapılan proje sahalarında sulama oranları % 90'lara, sulama randımanları ise % 85'lere çıkarılmıştır. Proje sahalarının arazi tesviyesi, tarla içi yolları, sulama kanalları yüzey tahliyeleri ile sorunlu sahaların drenaj ve arazi ıslahı çalışmaları tamamlanmış ve işletmeye açılmıştır. Tarla içi yolları ile yerleşim merkezine bağlantı yolları kum-çakıl ile kaplamak sureti ile tarımsal faaliyetlerin zamanında yapılması için ulaşım temin edilmiştir. Toplulaştırması yapılan proje sahalarında verim artışı sağlanmış, zaman ve iş gücünden tasarruf temin edilmiştir. İşletme masrafları azalmış ve çiftçiler arasında tarla sınırı, sulama suyu ve yolla ilgili ihtilaflar kalkmış ve sosyal huzur getirilmiştir. Toplulaştırmanın uygulandığı bölgelerde, faydaları çiftçiler tarafından gözle görüldükten sonra, toplulaştırma istekleri devamlı artmıştır (Bursalı, 2007).

5.3.3. Türkiye’de arazi toplulaştırması uygulamalarında karşılaşılan problemler

Arazi toplulaştırmasının yatırım programında bulunan kurum tarafından etüt, projelendirme, ihale, arazi çalışmaları vb. tek elden yürütülüyorsa da bu çalışma Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, DSİ gibi birden fazla kamu kuruluşunun birlikte yürüttüğü koordineli bir çalışmadır. Arazi toplulaştırması uygulamalarında kurumlar arası veri akışı gibi çeşitli nedenlerden dolayı aksayabilmekte bu da uygulamaların sonuçlandırılmasını geciktirebilmektedir. Arazi toplulaştırması çalışmaları şimdiye kadar mali olarak çiftçi katkısı olmadan devlet tarafından gerçekleştirilmiştir. Kamu tarafından arazi toplulaştırması hizmetleri için ayrılan ödeneklerin yetersiz olması hedeflenen çalışmaları sınırlamaktadır. Türkiye’de 8,5 milyon hektar ekonomik sulanabilir, 4,9 milyon hektar sulanan alan vardır. Şu ana kadar tamamlanan arazi toplulaştırması hizmetleri dikkate alındığında ayrılan ödeneklerle sulanan alanlarda toplulaştırma işlemlerinin tamamlanmasının uzun zaman alacağı düşünülerek 31.01.2007 tarihinde kabul edilen 5578 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile “Özel Topplulaştırma Yetkisi” ilgili başka kurumlara da verilerek hızlandırma yoluna gidilmiştir (Özkaya, 2010).

Özkaya (2010)’a göre ülke genelinde arazilerin parçalanması verimli işlemeyi imkansız hale getirmektedir. Bu nedenle arazi toplulaştırması toprak reformunun olmazsa olmazlarından. (1991 Tarım Sayımı ortalama işletme büyüklüğü 59 dekar, 2001 Tarım Sayımına göre 61 dekar olup bu işletmeler 5-6 parçalıdır.) Kadastro Kanunu’na göre tarla vasıflı arazilerde yapılacak bir ifraz sonucunda oluşacak her bir parselin alanının en az 5000 m² olması öngörülmektedir. Bu miktar oldukça küçük olup, parçalılığı miras hukuku yoluyla artmaktadır. Bu uygulamanın değişmesi için yasal çalışmalar başlatılmış ve 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu ile bölünemez toprak büyüklüklerinde değişikliğe gidilerek bu miktar 20 000 m² ye çıkartılmıştır. Ayrıca ihtilafli ve dava konusu olan araziler, toplulaştırma çalışmalarının gereğinden fazla uzun zaman almasında etkili olmaktadır. Türkiye'deki çiftçiler tarafından arazi toplulaştırmasının önemi yeterince bilinmemekle birlikte; uygulamanın yapıldığı bölgelerdeki çiftçiler arazi kullanımı

ve verimliliği gözlemlendiğinde toplulaştırmaya karşı olan önyargı yıkılmış ve toplulaştırma talepleri artmıştır.

Arazi toplulaştırması çalışmalarında karşılaşılan problemler 4 başlık altında toplanabilir:

1. Yasal Problemler: Türkiye’de bir taraftan toplulaştırma için harcamalar yapılırken, diğer taraftan Medeni Kanunumuzun mirasla ilgili hükümleri gereği arazi parçalanmasına çözüm üretilmemektedir. Yani her yıl toplulaştırıldan daha fazla arazi parçalanmakta ve bu kısır döngü devam etmektedir.

2. Yönetmel Problemler: Arazi toplulaştırılma çalışmalarının yürütülmesi Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, DSİ Genel Müdürlüğü, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü gibi birçok kamu kuruluşlarının çalışmaları ve uygulamaları ile ilişkilidir. Her biri bir başka bakanlığa bağlı ve çok farklı yasal düzenlemeler ile yönetilen ve çok farklı önceliklere sahip bu kuruluşlar arasında koordinasyon ve uyumu gerçekleştirmek oldukça zor olup, bir problem olarak ortaya çıkmaktadır.

3. Teknik Problemler: Toplulaştırma çalışmalarının yapılabilmesi için kadastro çalışmalarının tamamlanması veya yapılmış olan kadastro çalışmalarının amaca uygun olması gerekir. Mevcut kadastro pafta ve kayıtlarının önemli bir kesimi toplulaştırma çalışması için yeterli değildir. Haritaların önemli bir kısmı 1/5000 ölçekli Standart Topografik Kadastral (STK) niteliğinde olmayıp, yine haritaların bir kısmı ise güncelliğini kaybetmiş ve zemine uymamaktadır. Toplulaştırma çalışmalarının yapılabilmesi için toprak indekslerine de gereklilik vardır. Ayrıntılı toprak etütleri yapıp 1/5000 ölçekli STK paftalarına işlenmesi henüz tamamlanmamıştır.

4. Finansal Problemler: Arazi toplulaştırılması projeleri için ayrılan yıllık ödenekler en fazla 30 000 hektar alanın arazi toplulaştırmasına yetecek miktardadır. Halbuki yılda ortalama 80-90 000 hektar alan yeni sulamaya açılmaktadır. Bu durum dikkate

alındığında her yıl 100 bin hektar alana toplulaştırma hizmeti götürmeye yetecek şekilde, bu projelere ödenek ayrılması gerekmektedir (Birleşim Makine Sanayi, 2011).

5.4. Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Uygulamalarının Avrupa Birliği Ülkeleri İle Karşılaştırılması

Türkiye’deki işletmelerin büyük çoğunluğu küçük işletmelerden oluşmaktadır. Ayrıca bu işletmeler, dağınık ve geometrik olarak da düzensiz bir yapıdadırlar. Bu durum, tarım arazilerinden beklenen verimin alınmasını önemli ölçüde etkilemektedir. Üstelik bu olumsuzluk, her geçen gün daha da kötüye gitmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde ise tarımda mülkiyetin parçalanmasını engelleyecek önlemler alınarak işletmeler büyütülmüştür (Özkaya, 2010).

Çizelge 5.3. 2001 GTS sonuçlarına göre Türkiye’de ve 2003 yılı itibariyle Avrupa Birliği ülkelerinde tarım işletmelerinin büyüklüklerinin yüzde oranları (Özkaya, 2010)

İşletme Büyüklüğü (Dekar)	AB (25 Ülke)	Türkiye
-50	45	64.8
51-200	32	29.1
201-500	12	5.0
501-1000	6	0.1
1001+	4	-

Çizelge 5.3 incelendiğinde; AB Ülkeleri’nde işletmelerin % 45’inin 50 dekarın altında olduğu, ortalama tarım işletme büyüklüğü olan 187 da işletmelerin de içinde bulunduğu 201-500 da işletme grubunun toplam işletmelerin % 12’sinde bulunduğu ve 1001 dekardan büyük işletmelerin oranının ise % 4 olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise işletmelerin büyük çoğunluğunun 50 dekarın altında bulunduğu ve bu işletmelerin oranının % 64,8 gibi büyük bir orana ulaştığı, Türkiye’de ortalama tarım işletme büyüklüğü olan 61,0 dekar işletmelerin de içinde bulunduğu 51-200 dekar işletme grubunda toplam işletmelerin % 29,1’inin bu grupta olduğu, 1001 dekardan

büyük işletmelerin ise oranla ifade edilemediği görülmektedir. Avrupa Birliği (AB)'ne üye 25 ülkenin ve Türkiye'deki tarımsal işletmelerin değerleri aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

Çizelge 5.4. 2003 yılı itibariyle Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'de tarım işletmelerinin sayısı ve işledikleri arazi miktarları (Özkaya, 2010)

AB Ülkeleri	İşletme Sayısı (Adet)	İşlenen Alan (Ha)	Ortalama (Ha)
AB (25 Ülke)	9 791 000	183 241 000	18,7
TÜRKİYE	3 022 127	18 432 948	6,1

Çizelge 5.4 incelendiğinde; AB'ne üye olan 25 ülkenin işletme sayısı toplam 9 791 000 adet iken, 2001 yılında yapılan son GTS sonuçlarına göre Türkiye'de sadece bitkisel ve bitkisel ile hayvancılık üretimini birlikte yapan işletme sayısı 3 022 127 adet olduğu görülmektedir. Bu değerler incelendiğinde, Türkiye'deki tarım işletmelerinin sayısının, AB ülkelerinin üçte biri kadar olduğu ve ortalama işletme büyüklüklerinin AB ülkelerinde 18,7 hektar iken bu oranın Türkiye'de sadece 6,1 hektar olduğu görülmektedir.

Avrupa Birliği ülkelerinde arazi bölünmüşlüğü tarımsal arazilerin niteliklerine göre sınıflandırılarak yapılmaktadır. Örneğin Almanya'da tarım arazilerinin 10 hektarın altına inmesine izin verilmemektedir. "Bütünlüğü koru, geliri paylaş" esası bulunmaktadır. Avrupa'da miras eğer bir ailede üç kişiye kaldıysa o aileden tek bir kişiye (burada mesleği en tarıma yatkın olana veriliyor) kalan arazinin işletme hakları verilmekte ve bu kişi tarlayı işletmekte ve geliri de 3'e bölmektedir. Böylece toprağın işlenme süresi ve kalitesi artmakta, yapılacak iyileştirmelerle (drenaj, v.b.) sulama, gübreleme ve ilaçlama gibi yatırımlar da ucuzlamış olmaktadır. Diğer yandan arazi toplulaştırılması ile küçük arazileri birbirinden ayıran, kullanılmayan arazi şeritleri azaltılarak bunların da tarımda kullanılması sağlanmış olmaktadır. Türkiye'de ise miras hukuku gereği araziler sürekli olarak parçalanmaktadır. Herkes kendine düşen arazide isteğine göre ekim yapmakta bu ise hem tarımdaki verimliliği

düşürmekte hem de tarım yapabilme maliyetlerini artırmaktadır.

Avrupa Birliği ülkelerinde başlangıçta arazi toplulaştırması parçalı, dağınık, şekilleri toprağı işlemeyi güçleştirici şekilde bozuk veya küçük tarım parsellerinin hamur haline getirilip mülkiyet durumu gözetilerek tarımsal yapıyı iyileştirme amaçlı bir önlem olarak, aslında bir anlamda arazinin yeniden, uygun parselasyon haritasının oluşturulması şeklinde uygulanmıştır. Bu amaçla uygulamaya devam eden projeler Türkiye'de de yapılmaktadır.

Türkiye'de kırsal alanda yapılan çalışmalara bakıldığında, 1961 yılından bu yana yürütülmekte olan arazi toplulaştırması son yıllarda ivme kazanmıştır. Toprak mülkiyetindeki düzensiz yapının ıslahı, drenaj ve tarla içi geliştirme hizmetleri, yerleşim yerlerindeki sosyal altyapı hizmetlerinin tamamlanmasında arazi toplulaştırması bir araç olarak kullanılmaktadır. Ancak Türkiye'de geniş kapsamlı arazi toplulaştırması çalışmaları yapılmayıp sadece parseller düzenlenerek tarla içi geliştirme işlemleri yapılmış, doğa ve çevrenin korunması gözetilerek yapılan çalışmalara son yıllarda önem verilmeye başlanmıştır (Gülsever Şaban, 2010).

Orta ve Batı Avrupa ülkeleri incelendiğinde birçok ülkenin toprak yüzeyinin çok geniş olmadığı, ülkelerin yüzölçümü olarak geniş sayılabileceği ancak arazilerinin düzenli ve planlı olması sonucunda arazi veriminin yüksek olduğu görülmektedir. Sonuçta da yaşam düzeyleri yeterli seviyede olan kırsal alanda yaşayan insanlar yaşam koşullarının iyileştirilmesi nedeniyle göç edip sürekli yer değiştirmek zorunda kalmamaktadır. Türkiye'de ise özellikle miras kaynaklı dağılmalar sonucu tarım toprağı sürekli küçülmekte ve çok parçalı hale gelmektedir. Kırsal yaşamın çiftçileri tatmin etmemesi sonucu daha iyi bir iş ve yaşam umuduyla kente göç eden kırsal nüfus kentlerde hızlı nüfus artışına neden olmaktadır. Kırsal alanda arazi düzenlemelerinde yaşanan bu plansızlığın sonucu olarak kent nüfusu ve yapılaşma artmakta, plansız bir kentleşme meydana gelmekte, kent ile kır arasındaki doğal denge bozulmaktadır.

Avrupa Birliği ÷lkelerinde arazi toplulaştırması çalışmalarıyla n÷fusu kırsaldan koparmak yerine çiftçilik dışında kırsal turizm gibi alanlarda da istihdam sağlanmaktadır. T÷rkiye'de de arazi toplulaştırmasının sadece parsellerin bir araya getirilip tarımda verim artışı sağlanması olarak tek y÷nl÷ d÷ř÷n÷lmemesiyle daha iyi sonuçlar elde edilebilecektir. Ayrıca, T÷rkiye'de çeşitli nedenlerle küç÷lmüş, parçalanmış, verimliliği ve karlılığı olması gerekenden çok daha d÷ř÷k olan tarım arazilerinde bu sorunların ç÷z÷m÷ olarak, tarım arazilerindeki parçalanmayı ve bozulmayı önleyici yasal ve hukuksal düzenlemelerde eksiklikler bulunmaktadır.

Farklı Avrupa ÷lkelerinde, arazi toplulaştırmasının bölgesel ve ulusal koşullarda farklı tasarımları gör÷lmektedir. İdari ve yasal gelenekler gibi resmi nedenlerin yanında ilgili ekonomik ve sosyal sorunlar, koşullar ve ön istekler olabilir. Ancak bir ÷lkedeki mevcut bir arazi toplulaştırması yapısının diğer ÷lkelere aynı şekilde transfer edilmesi kolay değildir. Arazi toplulaştırması ile hangi hedeflere ulaşılacağı tanımlanmalıdır. Hedefler mekansal planlama yaklaşımı ile birlikte tarımsal ve kırsal altyapı geliştirme ile ilgili olarak yasal ve teknik olarak ele alınmalıdır. Avrupa Birliği ÷lkelerinde toplulaştırma kırsal üretim yapısının korunmasında, kırsal alanlarda verim artışının sağlanmasında ve kırsalın kalkınmasında etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bunun T÷rkiye'de de etkili bir şekilde kırsal kalkınma için bir araç olarak uygulanması zorunludur. Ancak farklı gelenek, görenek, sosyo-kültürel yapıya sahip bölgelerde yapılan toplulaştırma çalışmalarında farklı amaçlar gözetildiği göz önünde tutulmalıdır. Aynı şekilde bir ÷lkedeki mevcut arazi toplulaştırması süreci diğer ÷lkelere kolayca transfer edilemezse T÷rkiye'nin bir bölgesinde uygulanan arazi toplulaştırması da başka bir bölgede aynen uygulanamaz.

Zaman içinde değişen hava koşulları, teknolojik gelişmelerin etkisi vb. pek çok faktöre bağlı olarak değişen tarımsal verimliliğin belirlenmesinde uzun yıllara yayılmış verilere gereklilik duyulmaktadır. Özellikle Orta Avrupa ÷lkeleri'nde uygulanmış arazi toplulaştırması çalışmalarında, toplulaştırma öncesi ve toplulaştırma sonrasında yapılmış olan araştırmalar, arazi toplulaştırması sonucu verimde artışın sağlandığını göstermektedir. Arazi toplulaştırması ile sağlanan verim

artışlarının bölgenin yapısına, tarım türüne ve teknolojinin düzeyine bağlı olduğu göz önünde tutulduğunda, her toplulaştırma bölgesi için ayrı değerler elde edilmektedir. Arazi toplulaştırması sonucu verim artışının belirlenmesi için ele alınan bölgenin toplulaştırma öncesinde ve birkaç yıla yayılmış belirli ürünlerdeki verimliliği ile aynı bölgenin toplulaştırma sonrasında yine birkaç yıla yayılmış aynı ürünler için verimliliğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Ancak, yapılmış çeşitli arazi toplulaştırması çalışmalarında elde edilen verim artışları ile bir ortalama elde edilmesi de mümkün bulunmaktadır (Parlak,2010).

Çizelge 5.5. Ülkeler arası karşılaştırma

Arazi toplulaştırması bölgesi	Toplulaştırma öncesi parsel sayısı	Toplulaştırma sonrası parsel sayısı	Toplulaştırma öncesi parsel büyüklüğü	Toplulaştırma sonrası parsel büyüklüğü	Toplulaştırma sonucu verim artışı
Almanya	247	50	1,23 ha	3,95 ha	%50
Slovenya	15 340	5470	0,20 ha	0,46 ha	%20-35
Litvanya	-	-	3,3 ha	6,3 ha	%15-30
Romanya	12 milyon	2,6 milyon	0,4-0,5 ha	-	-
Türkiye ¹	431 603	239 323	0,9 ha	1,7 ha	-

Çizelge 5.5. incelendiğinde, ilgili ülkelerdeki arazi toplulaştırması uygulamalarından elde edilen verim artışının Almanya'da daha yüksek olduğu, Türkiye'de ise tarımsal verimliliğin belirlenmesinde uzun yıllara yayılmış verilere gereklilik duyulduğundan genel ortalama bir değer tespit edilemediği görülmüştür.

¹Türkiye için Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 1961-2004 yılları arasında yapmış olduğu arazi toplulaştırması çalışmalarının değerleri gösterilmiştir.

Birçok Avrupa Birliği ülkesi 19.yy. başlarından itibaren arazi toplulaştırması ile ilgili çalışmalara başlamış olup bu ülkelerde artık toplulaştırma kırsal kültür, kırsal peyzaj ve kırsal gelişmeyi de içine almaktadır. Avrupa Birliği ile bütünleşmenin tartışıldığı bu günlerde Türkiye’de de kentsel ve kırsal arazi düzenlemeleri büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda imar planı uygulamaları ile arazi toplulaştırması çalışmalarının tamamlanması gerekmektedir. Kırsal alanda sorun teşkil eden en önemli konu olan arazi parçalanması bu şekilde giderilerek işletme büyüklükleri Avrupa Birliği standartlarına çıkarılabilmeli ve rekabet gücü artırılmalıdır. Tarım alanlarında bunun çözü yolu arazi toplulaştırması olup bu nedenle toplulaştırma çalışmalarının bir an önce tamamlanması gerekmektedir. Aşağıdaki tabloda Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye’de uygulanan arazi toplulaştırması projelerinin özellikleri karşılaştırılmıştır.

Çizelge 5.6. Arazi toplulaştırması uygulamalarında Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinin karşılaştırılması

Özellikler	AB Ülkeleri	Türkiye
Ekolojik değerleri gözeterek çevre koruma amaçlı uygulama	Var	Yok
Sürdürülebilirlik ilkesi	Var	Yok
Uygulamada sadece parsel bazında düzenleme	Yok	Var
Kırsal alana bütüncül yaklaşım	Var	Yok
Yerel halkın katılımı	Var	Yok
Uygulamamda kurumlar ve disiplinler arası ortak ve uyum içinde çalışmaya özen gösterme	Var	Yok
Arazilerin yeniden düzenlenerek kırsal alanların canlandırılmasına yönelik çalışma	Var	Var
Toplulaştırma için yeterli ödenek ayrılması	Var	Yok
Kırsal alanda yaşayanların yaşam kalitesini yükseltecek toplulaştırma uygulamaları yapılarak kente göçün engellenmesi	Var	Yok
Tarımsal verim artışı üzerinden sadece ekonomik açıdan kalkınma sağlanmasına yönelik uygulama	Yok	Var
Toplulaştırma yapılacak bölgenin mekansal ve sosyo-kültürel özelliklerine göre uygulamaların yapılması	Var	Yok

Türkiye'de henüz parsel sayısının azaltılması ve büyüklüğünün arttırılmasıyla daha çok ekonomik olarak tarımsal verimdeki artış üzerinden arazi toplulaştırması çalışması yapılmakta iken, Avrupa Birliği ülkelerinde toplulaştırma yapılırken ekosistemin korunmasına, bio-çeşitliliğin devamının sağlanmasına önem verilerek hem tarımsal verim artışı düşünülmekte hem de arazi toplulaştırmasıyla kırsalın kalkınmasına yönelik çalışma yapılmakta ve tarım dışı gelir alanları yaratılmaktadır.

AB ülkeleri 2. veya 3. kuşak toplulaştırmaları tamamlayarak özel amaçlı (çevre, yol, maden ocakları vb.) toplulaştırmalar yapmaktadır. Türkiye'de ise henüz 1. kuşak toplulaştırmanın % 6'sı tamamlanabilmiştir. Sistemli ve kapsamlı arazi toplulaştırması, ülkeler için uzun vadeli bir hedef olup kırsal yaşamın iyileştirilmesi ve kalkındırılmasında etken olacaktır. Türkiye'de her şeyden önce ekolojik ve ekonomik şartlara göre toprak muhafazalı ve üretimi artırıcı modern tarımı uygulamaya elverişli optimum işletme büyüklükleri belirlenmeli ve toplulaştırma uygulamaları yapılmalıdır.

6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULARI

Konu ile ilgili birbirinden bağımsız ve habersiz uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda ortak görüşler çıkarılması yoluyla, politika geliştirme amaçlı Delphi tekniği kullanılarak anket çalışması yapılmış, arazi toplulaştırması çalışmaları konusunda deneyimlere sahip, yıllar boyunca bu çalışmaları yürütmüş ya da denetimini yapmış kişilerden, edindikleri tecrübe ve bilgi birikimi hususunda istifade edilmiştir.

6.1. Delphi Tekniği'nin İçeriği ve Uygulanması

Delphi Tekniği, bilimsel araştırmalarda yaklaşık elli yıldır yönetim, tıp, askeri konular ve eğitimin çeşitli alanlarında yaygın şekilde kullanılmaktadır. Delphi Tekniği, 1950li yıllarda ABD'de RAND şirketinde çalışan Olaf Helmer ve Norman Dalkey adındaki iki araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Delphi Tekniğinin amacı; geleceğe ilişkin tahminlerde bulunmak, uzman görüşlerini ortaya çıkarmak ve uzlaşma sağlamaktır. Delphi Tekniği özellikle politik ya da duygusal ortamlarda karar verme durumunda kalındığında veya kararların güçlü gruplar tarafından etkilenme olasılığı olduğu durumlarda kullanılabilir. Delphi Tekniğinin kullanımında, genellikle uzmanlara uygulanan ardışık anketler yer alır. Her bir uygulamadan sonra uygulama sonuçları katılımcılara iletilir. Bu işlem uzlaşma sağlanıncaya kadar devam eder. Sağlanan uzlaşma, bu sürecin ürünüdür (Şahin, 2001).

Delphi, konuyla ilgili uzmanlar grubunun, akılcı ve yazılı bir yaklaşımla ortak görüşlerinin alınmasıdır. Birbirinden bağımsız ve habersiz uzman görüşlerinden ortak görüşler çıkarılmaya çalışılır. Program planlama, politikalar geliştirme, olayları ve eğilimleri kestirme, standartlar oluşturma amacıyla kullanılır (Karacaoğlu, 2009). Linstone ve Turoff, (2002)'e göre Delphi, bir grup iletişim sürecini yapılandırmak için kullanılan bir yöntem ya da teknik olarak nitelendirilebilir. Bu süreç, karmaşık bir problem ile ilgili grup görüşlerinin toplanması ile gerçekleşir.

Çalışmada ortak bir eğilim belirleme esasına dayanan Delphi Tekniğinin çalışma grubunu oluşturmak için Türkiye'deki arazi toplulaştırması uygulamalarının yürütücü kurumu olan Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nde görev yapan ve bu konuda çalışmış 15 kişi ile görüşülmüş ve bu kişilerle Delphi uygulaması yapılmıştır. Uygulama internet üzerinden yapılmış, Delphi sürecinde ardışık anketler kullanılmış ve analizlere ilişkin katılımcılara geri beslemede bulunularak katılımcılara kendi görüşlerini ve diğer katılımcıların görüşlerini yeniden gözden geçirme fırsatı verilmiştir.

Delphi Tekniğinin Uygulanması

i. Problemin belirlenmesi

Katılımcılara Delphi Tekniğine uygun olarak problemin belirlenebilmesi için; "Türkiye'de kırsal alan plan ve düzenlemesinin bir bileşeni olan arazi toplulaştırmasının hangi sorunları çözüme kavuşturulursa bu uygulama kırsalın iyileştirilmesinde, korunarak kalkınmasında ve planlanmasında daha başarılı ve verimli olur?" sorusu yöneltilmiştir. Konuya ilişkin sorunları belirleyip listelemeleri istenmiştir.

ii. Katılımcıların seçimi

Delphi Tekniği'nin uygulanması kapsamında Türkiye'deki arazi toplulaştırması uygulamalarının yürütücü kurumu olan Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nde görev yapan, arazi toplulaştırması konusunda çalışmış uzmanlardan 12 ziraat mühendisi, 1 harita mühendisi, 1 jeoloji mühendisi ve 1 kimya mühendisi olmak üzere toplam 15 kişi ile görüşülmüştür.

6.1.1. Birinci Delphi anketi: Araştırma problemine ilişkin açık uçlu olarak hazırlanan sorunun katılımcılara gönderilmesi

Anketin bu aşamasının amacı yukarıda belirtilen probleme ilişkin görüşlerin toplanmasıdır. Bu ankette kişisel bir beyin fırtınası gerçekleştirilerek konuya ilişkin mümkün olduğu kadar çok sayıda sorun listelenmiş arazi toplulaştırması konusunda uzman grup belirtilen probleme ilişkin cevaplarını ileterek Birinci Delphi Uygulaması tamamlanmıştır. Katılımcılardan bazıları probleme yönelik benzer sorunlardan, bazıları ise arazi toplulaştırması konusunda ilgilendikleri konu gereği farklı sorunlardan söz etmişlerdir. Verilen cevaplar düzenlenerek ortaya çıkan sorunlar aşağıda listelenmiştir.

- i. İnsanların kamu yararını ön planda tutmadan kendi parsellerinin toplulaştırma dışı tutulmalarını istemeleri sorun yaratmakta;
- ii. Çiftçilerin tercihlerini belirli bir bölgede yoğunlaştırmak istemeleri, eski parsellerine bağımlılıklarından dolayı parselasyona ve yer değişikliğinden dolayı miktarı azalan parsellere itiraz etmeleri yani, çiftçilerimizde arazi toplulaştırması konusunda gerekli eğitim ve bilgilendirmede eksiklikler olması uygulamayı olumsuz yönde etkilemekte;
- iii. Her biri, bir başka Bakanlığa bağlı ve çok farklı yasal düzenlemeler ile yönetilen ve çok farklı önceliklere sahip kuruluşlar arasında koordinasyon ve uyumu gerçekleştirmek oldukça zor olduğundan bir sorun olarak ortaya çıkmakta;
- iv. Arazi toplulaştırması çalışması yapılırken disiplinler arası koordinasyonda bir takım eksiklikler olmakta, kırsal alan planlamasının önemli bir bileşeni olan bu konuda harita ve ziraat mühendisliği disiplinlerinin yanında şehir planlama ve ilgili diğer disiplinler arası uzmanlıklara yeterli yer verilmemekte;

- v. Toplulaştırma çalışmalarını yapabilmek için toplulaştırma yapılacak alanın arazi mülkiyet durumunun bilinmesi, kadastro çalışmasının tamamlanmış olması ve yapılmış olan kadastro çalışmasının amaca uygun olması gerekmektedir. Ancak Türkiye'de kadastral pafta ve kayıtların önemli bir kesimi toplulaştırma için yeterli olmayıp yine haritaların bir kısmı ise güncelliğini kaybetmiş ve zemine uymamakta;
- vi. Türkiye kadastrounda genellikle karşılaşıldığı üzere kadastro paftalarının sayısallaştırılması sonucunda elde edilen yüzölçümleri ile tapu kayıtlarındaki yüzölçümleri arasında önemli ölçüde farklar oluşmakta, uygulamada zorluklarla karşılaşılmakta bu yüzden bazı durumlarda kadastronun yenilenmesi gündeme gelmekte, bu da uygulamada önemli ölçüde zaman kaybına sebep olmaktadır;
- vii. Kadastro tespitlerine yapılan itirazlar ve davalı parsellerde davaların sonuçlandırılmaması sonucu bir takım sorunlar yaşanmaktadır;
- viii. Haritalardaki eksiklik ve yetersizlik uygulama projelerinin yapımını zorlaştırmakta ve yapılmış projeler uygulama sırasında değişmekte bu da zaman ve kaynak kaybına neden olmaktadır;
- ix. Tapu kütüklerindeki hisse, ad, soyadında yapılan yazım hataları, baba adlarının yazılı olmaması nedeniyle, bilgisayar ortamında aynı isimle kayıtlı parsellerde sıkıntılar yaşanmaktadır;
- x. Arazi toplulaştırması uygulama projeleri için ayrılan ve verilen ödenekler yeterli olmamakta;
- xi. Toplulaştırma çalışmaları yapılırken diğer taraftan Medeni Kanununun miras hükümleri gereği tarım toprağında sürekli parçalanmalar devam etmekte;

- xii. Türkiye'de arazi toplulaştırması konusunda gelişmiş olan ülkelerin uygulanmış projelerinin ve toplulaştırma kanun ve usullerinin incelenmesine yönelik çalışmalara gerektiği kadar önem verilmemekte;
- xiii. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü tarafından yapılacak arazi toplulaştırması çalışmalarındaki projelerin uygulama tekniğini ve proje bütünlüğünü bozmamak amacı ile halen mera olan ve mera olabilecek arazilerin oluşturulan komisyonca tespit edilmesi, daha sonra tahsis amacı değişikliği istenilen meraların tahsis amacının değiştirilerek, Hazine adına tescilinin sağlanması, mera parsellerinin 1/5000 ölçekli haritalarının oluşturularak tescilinin sağlanması için işbirliği yapılan mera parsellerinin düzenlenmesi kapsamında sorunlar yaşanmakta;
- xiv. Günümüze kadar Türkiye'de geniş kapsamlı arazi toplulaştırması çalışmaları yapılmayıp sadece parsel bazında düzenlemeler yapılmış, doğa ve çevre gözetilerek yapılan çalışmalara yeterince önem verilmemekte;
- xv. Arazi toplulaştırmasında değer biçme, arazilerin adil değişimi için esastır ancak arazi değerlerinin ve toplulaştırma sonrasında mal sahibine verilecek olan arazi miktarlarının belirlenmesinde teknik sorunlar yaşanmakta;
- xvi. Arazi derecelendirilmesi ve derecelendirme haritalarının hazırlanmasında birtakım sorunlar yaşanmakta;

Bu listede bulunan sorunlar bir araya getirilip İkinci Delphi anketi oluşturulmuştur. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar içerisinde kırsal alanların korunması amacıyla yapılan arazi toplulaştırması ile ilgili olarak;

- Kırsal kalkınma ile birlikte arazi toplulaştırmasına yer verilen kalkınma planlarında, kırsal mekandaki kültürel ve doğal değerlerin korunması ve geliştirilmesine yönelik çalışmaların yer almadığı,

- Ekolojik açıdan tarım topraklarını konu alan fiziki anlamda kırsal planlama çalışmasının ve ekolojik yapının korunmasına yönelik toplulaştırma çalışmalarının yapılmadığı,
- Arazi toplulaştırması çalışmalarında kırsal alanın bütüncül yaklaşımla ele alınmadığı,
- Toplulaştırma çalışmalarında yaşam kalitesi farklılaşacak olan tarım nüfusunun arazi toplulaştırması uygulamalarından memnun kalmasının göz ardı edilip, yerel halk katılımının sağlanamadığı, sorunlarının yer almadığı görülmüştür.

6.1.2. İkinci Delphi anketi

Anket uygulamasının ikinci aşamasında birinci anket yoluyla iletilen cevaplar neticesinde maddelerin tamamı katılımcılara gönderilmiş ve bu maddelere hangi düzeyde katıldıkları belirlenmiştir. Her bir sorun maddesine ilişkin görüşler ölçek üzerindeki 1'den 7'ye kadar sıralı rakamlardan biri sorun maddesinin sonundaki parantez içine yazılarak belirtilmiştir.

“Türkiye’de kırsal alan plan ve düzenlemesinin bir bileşeni olan arazi toplulaştırmasının aşağıdaki hangi sorunları çözüme kavuşturulursa bu uygulama kırsalın iyileştirilmesinde, korunarak kalkınmasında ve planlanmasında daha başarılı ve verimli olur?”

Çizelge 6.1. Sorun maddelerine ilişkin numaralandırma ölçeği

Hiç Katılmıyorum						Kesinlikle Katılıyorum
1	2	3	4	5	6	7

Sorun 1: İnsanların kamu yararını ön planda tutmadan kendi parsellerinin toplulaştırma dışı tutulmalarını istemeleri sorun yaratmakta.....()

Sorun 2: Çiftçilerin tercihlerini belirli bir bölgede yoğunlaştırmak istemeleri, eski parsellerine bağımlılıklarından dolayı parselasyona ve yer değişikliğinden dolayı miktarı azalan parsellere itiraz etmeleri yani, çiftçilerimizde arazi toplulaştırması konusunda gerekli eğitim ve bilgilendirmede eksiklikler olması uygulamayı olumsuz yönde etkilemekte.....()

Sorun 3: Her biri, bir başka Bakanlığa bağlı ve çok farklı yasal düzenlemeler ile yönetilen ve çok farklı önceliklere sahip kuruluşlar arasında koordinasyon ve uyumu gerçekleştirmek oldukça zor olduğundan bir sorun olarak ortaya çıkmakta.....()

Sorun 4: Arazi toplulaştırması çalışması yapılırken disiplinler arası koordinasyonda bir takım eksiklikler olmakta, kırsal alan planlamasının önemli bir bileşeni olan bu konuda harita ve ziraat mühendisliği disiplinlerinin yanında şehir planlama ve ilgili diğer disiplinler arası uzmanlıklara yeterli yer verilmemekte.....()

Sorun 5: Toplulaştırma çalışmalarını yapabilmek için toplulaştırma yapılacak alanın arazi mülkiyet durumunun bilinmesi, kadastro çalışmasının tamamlanmış olması ve yapılmış olan kadastro çalışmasının amaca uygun olması gerekmektedir. Ancak Türkiye'de kadastral pafta ve kayıtların önemli bir kesimi toplulaştırma için yeterli olmayıp yine haritaların bir kısmı ise güncelliğini kaybetmiş ve zemine uymamakta.....()

Sorun 6: Türkiye kadastrusunda genellikle karşılaşıldığı üzere kadastro paftalarının sayısallaştırılması sonucunda elde edilen yüzölçümleri ile tapu kayıtlarındaki yüzölçümleri arasında önemli ölçüde farklar oluşmakta, uygulamada zorluklarla karşılaşılmakta bu yüzden bazı durumlarda kadastronun yenilenmesi gündeme gelmekte, bu da uygulamada önemli ölçüde zaman kaybına sebep olmaktadır.....()

Sorun 7: Kadastro tespitlerine yapılan itirazlar ve davalı parsellerde davaların sonuçlandırılmaması sonucu bir takım sorunlar yaşanmakta.....()

Sorun 8: Haritalardaki eksiklik ve yetersizlik uygulama projelerinin yapımını zorlaştırmakta ve yapılmış projeler uygulama sırasında değişmekte bu da zaman ve kaynak kaybına neden olmaktadır.....()

Sorun 9: Tapu kütüklerindeki hisse, ad, soyadında yapılan yazım hataları, baba adlarının yazılı olmaması nedeniyle, bilgisayar ortamında aynı isimle kayıtlı parsellerde sıkıntılar yaşanmaktadır.....()

Sorun 10: Arazi toplulaştırması uygulama projeleri için ayrılan ve verilen ödenekler yeterli olmamaktadır.....()

Sorun 11: Toplulaştırma çalışmaları yapılırken diğer taraftan Medeni Kanununun miras hükümleri gereği tarım toprağında sürekli parçalanmalar devam etmektedir.....()

Sorun 12: Türkiye'de arazi toplulaştırması konusunda gelişmiş olan ülkelerin uygulanmış projelerinin ve toplulaştırma kanun ve usullerinin incelenmesine yönelik çalışmalara gerektiği kadar önem verilmemekte.....()

Sorun 13: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü tarafından yapılacak arazi toplulaştırması çalışmalarındaki projelerin uygulama tekniğini ve proje bütünlüğünü bozmamak amacı ile halen mera olan ve mera olabilecek arazilerin oluşturulan komisyonca tespit edilmesi, daha sonra tahsis amacı değişikliği istenilen meraların tahsis amacının değiştirilerek, Hazine adına tescilinin sağlanması, mera parsellerinin 1/5000 ölçekli haritalarının oluşturularak tescilinin sağlanması için işbirliği yapılan mera parsellerinin düzenlenmesi kapsamında sorunlar yaşanmaktadır.....()

Sorun 14: Günümüze kadar Türkiye'de geniş kapsamlı arazi toplulaştırması çalışmaları yapılmayıp sadece parseller düzenlenmiş, doğa ve çevre gözetilerek yapılan çalışmalara yeterince önem verilmemekte.....()

Sorun 15: Arazi toplulaştırmada değer biçme, arazilerin adil değişimi için esastır ancak arazi değerlerinin ve toplulaştırma sonrasında mal sahibine verilecek olan arazi miktarlarının belirlenmesinde teknik sorunlar yaşanmakta.....()

Sorun 16: Arazi derecelendirilmesi ve derecelendirme haritalarının hazırlanmasında birtakım sorunlar yaşanmakta.....()

i. İkinci Delphi anketinin analizi

Uygulamanın bu aşamasında anket maddelerinin her birinin birinci çeyrek, üçüncü çeyrek, medyan ve genişlik değerleri hesaplanmıştır.

Medyan (Md): Cevapların %50'sini soluna, %50'sini de sağına alan noktadır.

Birinci Çeyrek (Ç1): Cevapların %25'ini soluna, %75'ini de sağına alan noktadır.

Üçüncü Çeyrek (Ç3): Cevapların %25'ini sağına, %75'ini de soluna alan noktadır.

Genişlik (R): Üçüncü çeyrek ile birinci çeyrek arasındaki farktır ($R = \text{Ç3} - \text{Ç1}$). Bu farkın az olması görüş birliği olduğunu, yüksek olması ise görüş birliği olmadığını ifade eder.

ii. Sorunun analizi

Analiz yönteminin daha iyi anlaşılabilmesi için örnek olarak 1.sorun üzerinden analiz uygulaması yapılmıştır.

Verilerin daha kolay kavranması açısından sorunlara verilen değerlerin kaç kez tekrarlandığı kaydedilerek oluşturulan seriye “frekans serisi”, tekrarlara da “frekans” denir. Oluşturulan frekans serisi aşağıda verilmiştir. Katılımcıların sorunların önem derecesine göre vermiş olduğu değerler tabloda “X(Değerler)” sütununda gösterilmiştir.

Çizelge 6.2. Katılımcıların sorunların önem derecesine göre vermiş oldukları değerler frekansı

X(Değerler)	f(Frekans)
2	1
3	1
4	5
5	3
6	3
7	2
	Toplam= 15

Bir frekans dağılımında her sınıfın frekansına bir önceki sınıfın frekansı eklenerek oluşturulan seriye “birikimli seri”, bu tür oluşturulan frekanslara da “birikimli frekanslar” adı verilir. Birikimli seriler, küçükten büyüğe ya da büyükten küçüğe doğru oluşturulabilir. Eğer birikimli seriler küçükten büyüğe doğru oluşturulmuşsa “-den az” olarak isimlendirilir. Frekans ve sınıflandırılmış serilerde -den az hesabına göre birikimli frekanslar bulunur.

Çizelge 6.3. Katılımcıların sorunların önem derecesine göre vermiş oldukları değerler frekansı ve birikimli serisi

X(Notlar)	f(Frekans)	Birikimli Seri (<u>.....den az</u>)
2	1	1
3	1	2
4	5	7
5	3	10
6	3	13
7	2	15
	Toplam= 15	

Frekans değeri bulunduktan sonra medyan değerinin bulunması gerekir. Verilen bir serinin meydanını bulurken serideki veri değerlerinin küçükten büyüğe doğru sıralanmış olması gerekir. Veri değerleri küçükten büyüğe doğru sıralandıktan sonra veri sayısı n olmak üzere baştan $\frac{n+1}{2}$ veri değeri medyan olarak alınır.

$$2$$

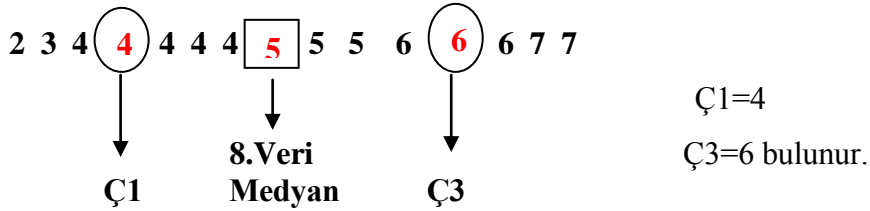
Veri sayısı tek serinin baştan $\frac{n+1}{2}$; $\frac{15+1}{2} = 8$. veri değeri alınır.

$$2 \quad 2$$

“-den az” hesabına göre 8. veri yukarıdaki tabloda “-den az sütunu 4. satırda” yer alan 10’dan az birikimli frekansına denk gelir ve Medyan =5’dir.

Birinci çeyrek hesabında; medyandan önceki verilerin ortancası, *üçüncü çeyrek hesabında* ise medyandan sonraki verilerin ortancası alınır. Yani veriler sıralandığında,

15 kişinin vermiş olduğu değerler sıralandığında:

Birinci çeyrek hesaplamasında çıkan sonuca göre cevaplayıcıların sadece %25’inin bu sorun maddesine göre 7’li ölçek üzerinde 4 ya da daha altında bir değer, %75’inin ise 4’ün üzerinde bir değer atfettikleri görülür. Üçüncü çeyrek hesaplamasında çıkan sonuca göre cevaplayıcıların %75’nin bu sorun maddesine göre 7’li ölçek üzerinde 6 ya da daha altında bir değer, %25’inin ise 6’nın üzerinde bir değer atfettikleri görülür.

Genişlik (R) = Ç3-Ç1 ise çeyrekler aralığı 6-4=2’dir.

Bu şekilde bütün sorunlara yönelik analiz yapılmış, Delphi Tekniği uygulamasında yapılan analiz çalışmalarından sonra aşağıdaki uygulama sonuçları ortaya konulmuştur. Katılımcılar ikinci Delphi anketi sonrasında,

- i. Çiftçilerin tercihlerini belirli bir bölgede yoğunlaştırmak istemeleri, eski parsellerine bağımlılıklarından dolayı parselasyona ve yer değişikliğinden dolayı miktarı azalan parsellere itiraz etmeleri yani, çiftçilerimizde arazi toplulaştırması konusunda gerekli eğitim ve bilgilendirmede eksikliklerin olmasının uygulamayı olumsuz yönde etkilediği,
- ii. Toplulaştırma çalışmalarını yapabilmek için toplulaştırma yapılacak alanın arazi mülkiyet durumunun bilinmesi, kadastro çalışmasının tamamlanmış olması ve yapılmış olan kadastro çalışmasının amaca uygun olması gerekmektedir. Ancak Türkiye'de kadastral pafta ve kayıtların önemli bir kesimi toplulaştırma için yeterli olmayıp yine haritaların bir kısmının ise güncelliğini kaybetmesi ve zemine uymaması nedeniyle sorunlar yaşadıkları,
- iii. Arazi toplulaştırması uygulama projeleri için ayrılan ve verilen ödeneklerin yeterli olmadığı,
- iv. Günümüze kadar Türkiye'de geniş kapsamlı arazi toplulaştırması çalışmaları yapılmayıp sadece parsellerin düzenlendiği, doğa ve çevre gözetilerek yapılan çalışmalara yeterince önem verilmediği konusunda uzlaşmaya varmışlardır.

6.1.3. Üçüncü Delphi anketi

Katılımcıların ikinci ankete verdikleri cevapları gözden geçirmeleri ve kendilerinden farklı yaklaşımları bilmeleri açısından anket üçüncü kez katılımcılara gönderilmiştir. Üçüncü anket ikinci anketin aynısıdır ancak bu ankete ikinci anketin istatistiksel analizleri de eklenmiştir. İkinci ankete verilen cevaplar her bir maddeye ilişkin sunulan istatistikleri değerlendirerek yeniden gözden geçirilmiş ve yeni cevap “Yeni” yazan sütundaki parantez içine yazılmıştır. Önceki ankette verilen cevapta ısrar edilmesi halinde “Eski “ yazan sütunda sunulan ikinci ankete verilen cevap yuvarlak içine alınmıştır. Katılımcılara gönderilen anket çalışmasından bir örnek tabloda verilmektedir.

Çizelge 6.4. Üçüncü delphi anketinin örnek bir maddesi

Ç1	Md	Ç3	R	Eski	Yeni	Sorun Maddesi
4	5	6	2	4		1.İnsanların kamu yararını ön planda tutmadan kendi parsellerinin toplulaştırma dışı tutulmalarını istemeleri sorun yaratmakta.

Üçüncü Delphi anketinin analizi ve uygulamaların sonuçlandırılması

Katılımcılar yeni cevaplarını da gönderdikten sonra üçüncü Delphi anketinin analizi için ikinci Delphi uygulamasında yapılan istatistikler kullanılmış, sonuçlarda farklılaşma olduğu görülmüştür. Çeyrekler arasındaki genişliğin azalıp azalmadığına bakılmıştır. Bu genişlikte bir azalma olduysa uzlaşma yönünde bir hareketten söz edilmiştir. Zeliff ve Heldenbrand (1993)'e göre “çeyrekler arası genişliği 1,2'den az olan maddeler, üzerinde uzlaşma olan maddeler olarak kabul edilirler”. Bu çalışmada analizler sonrası çeyrekler aralığı genelde 1, 2 ve 3 olarak çıkmıştır ve uzlaşma sağlanacak aralık “1” olarak alınmıştır. Uygulama sonuçları aşağıdaki “Türkiye’de arazi toplulaştırması çalışmalarının etkinliğinin değerlendirilmesi” adlı bölümde verilecektir.

Katılımcılar, cevaplarını gözden geçirmek amacıyla gönderilen üçüncü Delphi anketi sonrasında,

- i. Haritalardaki eksiklik ve yetersizliğin uygulama projelerinin yapımını zorlaştırdığı ve yapılmış projelerin uygulama sırasında değiştiği, bunun da zaman ve kaynak kaybına neden olduğu,
- ii. Toplulaştırma çalışmaları yapılırken diğer taraftan Medeni Kanunun miras hükümleri gereği tarım toprağında sürekli olarak parçalanmaların devam ettiği,

konularında uzlaşmaya varmışlardır.

6.2. Araştırmanın Bulguları: Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Çalışmalarının Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Türkiye, arazi toplulaştırması konusunda henüz başlangıç noktasındadır. Arazi toplulaştırması projelerinin yürütücü kurumu olan Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’nde bu konu üzerinde çalışmış kişilere uygulanan Delphi anketi çalışması Türkiye’de arazi toplulaştırması uygulamalarının etkinliği konusunda geleceğe yönelik yeni açılımların sağlanmasında ipuçları vermektedir. Yapılan Delphi anketi uygulamasıyla arazi toplulaştırması çalışmalarının içerisinde yer almış kişilerin vermiş oldukları cevaplar neticesinde Türkiye’de uygulanan arazi toplulaştırmasının sorunları genel olarak ortaya konmuştur:

Arazi toplulaştırmasında kullanılacak halihazır haritanın, derecelendirme haritasının, kadastral parselleri gösteren ve parsel numaraları kolaylıkla seçilebilen alana ait harita ve topografik haritaların güncelleştirilmiş olması, sınırlarının ve alanın arazi ile uyum sağlaması gerekir. Haritalardaki eksikliğin giderilerek başlanan toplulaştırma çalışmalarında daha az zaman kaybı yaşanacak ve arazi toplulaştırması planlamaları daha sağlıklı sonuçlar verecektir.

Tarım arazileri miras ve diğer nedenlerle sürekli parçalanarak uygulanmakta olan toplulaştırma projelerinin etkinliğini azaltmaktadır. Tarım arazileri bölünerek sayıları artmakta ve ekonomik işletme büyüklüğünden uzaklaşmaktadır. Tarımsal gelirin yüksek olduğu verimli ve sulu tarım arazilerinde parçalanmanın etkileri daha yoğun görülmektedir. Bu durum makineleşmeyi olumsuz yönde etkilerken, üretim için daha fazla enerji kullanımına ve zaman kaybına neden olmakta ve üretim maliyetlerini arttırmaktadır. Yasal düzenlemelerle bunun önüne geçilmesi sağlanmalıdır.

Türkiye’de gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmekte olan arazi toplulaştırması projelerinde, proje sahasındaki maliklerin görüşleri fazla dikkate alınmamakta, katılım sağlanmamaktadır. Maliklerin görüşleri sadece toplulaştırma öncesi muvafakat alınırken uygulamayı isteyip-istemedikleri zaman, birde toplulaştırma

sonrası yeni yerlerini belirledikleri mülakat formları doldurulurken sorulmaktadır. Daha etkin bir uygulama için planlama aşamasında maliklerin uygulamadan beklentilerini, taleplerini, ihtiyaçlarını öğrenerek ona göre bir uygulama planı çıkarılması gerekmektedir. Çiftçilerin örgütlenmesini sağlayarak, ekonomik anlamda ve sosyal anlamda büyük kazançlar elde etmeleri sağlanmalıdır.

Türkiye'de kadastro paftalarının sayısallaştırılması aşamasında da bir takım problemlerle karşılaşmaktadır. Kadastro çalışmalarının hızlı yapılmasından dolayı malik adlarında kişinin nüfus kaydına uymayan yazımlar, çoğu zaman kişilerin baba adlarının kaydedilmemesi ya da hatalı kaydedilmesi gibi yanlışlıkların çözüme kavuşturulmasında büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır. Kadastro paftalarında sayısal verilerle bulunan yüz ölçüm değerleriyle tapu kaydındaki yüz ölçümler karşılaştırıldığında önemli farklılıklar görülmektedir. Bu durumun düzeltilmesine yönelik süreç (mal sahibine tebligat, lay askı süresi, itiraz halinde yargı yoluna başvurma) uygulamada aksaklıklara neden olmakta, kadastro paftalarından ve tapu kayıtlarından kaynaklanan hatalar sebebiyle sağlıklı bir şekilde maliklerin bütün topraklarını bir araya getirecek toplulaştırma yapılamamaktadır.

Arazi toplulaştırması uygulama projeleri için ayrılan ve verilen ödenekler yeterli olmamakta, sulama inşaatları için ayrılan ödenekler ile toplulaştırma için ayrılan ödenekler hektar bazında aynı olmamaktadır. Bundan dolayı da toplulaştırma inşaata paralel olarak sürdürülememektedir. Türkiye'deki uygulamaların genellikle arazi düzenlemeye yönelik çalışmalar olduğu, arazi toplulaştırması projelerinin genellikle dağınık parselleri bir araya getirerek alt yapı tesislerini inşa etme şeklinde uygulandığı anlaşılmaktadır. Kırsal mekanın düzenlemesine yönelik hizmet veren kurumlar, anılan mekanı bir bütün olarak algılamamakta, dolayısıyla çalışmalarının bir bütünün parçaları olduğu gerçeğini göz ardı etmektedirler. Ayrıca bu faaliyetlerin yanında yeni köy yerleşim yerleri hazırlama, mevcut köy alt yapı sorunlarının çözümü (kanalizasyon, yol, su, elektrik gibi), dinlenme alanlarının oluşturulması, doğa ile bütünleşik, çevreye karşı duyarlı, örgütsel yapılanmayı sağlayacak uygulamalar göz ardı edilmektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Arazi toplulaştırması, yalnız dağınık arazilerin birleştirilmesi ile kalmayıp, birim alandan en yüksek verimi elde etmek için tarımın bütün kollarında gerekli iyileştirmenin yapılarak, çiftçinin hayat seviyesini yükseltecek bütün teknik, ekonomik, sosyal ve kültürel tedbirlerin alınmasını hedeflemektedir.

Kamu yatırımlarında, yatırımların maliyetlerinin azaltılması kadar yatırımların hızlandırılması da önem taşımaktadır. Özellikle sulama yatırımlarında kanal ve tarla içi yollar gibi kamu ortak kullanım alanlarının kamulaştırma yerine toplulaştırma ile karşılanması yatırımların hızlandırılmasında etkili rol oynamaktadır. Kanalların ve yolların geçtiği araziler kamulaştırıldığından, kamulaştırma bedelleri yatırım masrafını artırmakta, hatta bazı projelerin verimliliğini düşürdüğünden uygulanabilirliğini zorlaştırmaktadır. Arazi toplulaştırması kamulaştırma masraflarını bertaraf etmekte, inşaat, işletme ve bakım maliyetlerinde önemli miktarda düşüşe yol açmaktadır.

Bu çalışmada kırsal kalkınmanın bir aracı olarak arazi toplulaştırmasının kullanılmasına ilişkin Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'deki toplulaştırma yaklaşımları, kurumsal ve yasal mevzuat incelenerek uygulamalara yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye'deki arazi toplulaştırması politikaları ayrı olarak incelenmiş, kırsal alan planlamasında arazi toplulaştırmasının etkinliği karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'deki arazi toplulaştırması uygulamalarının planlandığı kadar başarılı olmamasında hangi sorunların neden olduğuna dair analiz çalışması yapılmış, uygulamada ne tür sorunlar olduğu net bir şekilde ortaya konulmuştur. İnsan faaliyetlerinin temel mekanı olan arazinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında önemli bir araç olarak görülen arazi toplulaştırması ve kırsal kalkınmanın, planlama ile ilişkisinin sağlanabilirliği araştırılarak çalışmanın önemi kavranmıştır.

Delphi Tekniği uygulanan araştırma yönteminin sonuçlarından, arazi toplulaştırmasının etkili ve etkin bir araç olarak kırsal alanların iyileştirilmesi,

kalkındırılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında kullanılması için birtakım öneriler geliştirilebilir:

- i. Toplulaştırma yapılması düşünülen sahadaki maliklere öncelikle toplulaştırmanın tanımı, gerekliliği, faydaları ve getirileri detaylı bir şekilde anlatılmalıdır. Gerekli yerlerde, daha önceden toplulaştırma yapılmış köylerdeki çiftçiler ile görüşmeler yaptırarak ortak bir dil yakalanmalıdır. Arazi toplulaştırmasına tarımda birincil üretimi teşvik için çalışma koşullarını ve kırsal alanlarda yaşayan insanların yaşam koşullarını iyileştirmek olarak bakılmalıdır.
- ii. Sistemlerin etkinliğinin, sistemi oluşturan parçaların birbiriyle uyumlu ve birbirini tamamlar bir yapıda olmasıyla önemli ölçüde ilişkili olduğu açıktır. Kapsamı her geçen gün genişleyen ve dinamik bir yapıya sahip olan arazi toplulaştırması çalışmalarının amaçlandığı biçimde yürütülebilmesi, çalışmaların organizasyonu, finansman kaynaklarının emniyet altına alınabilmesi ve ülke genelinde yaygınlaştırılabilmesi için geniş kapsamlı bir yasal düzenlemeye ve kurumsal bazda bütüncül bir yaklaşımla yapılandırılmasına gereksinim vardır.
- iii. Arazi toplulaştırmasından daha yüksek fayda elde edebilmek için öncelikle kurumlar arası koordinasyon düzenlenmelidir.
- iv. Arazi toplulaştırması gibi çok yönlü planların başarıya ulaşması için ilgili kuruluşların ve meslek disiplinlerinin özveride bulunması ve aralarındaki koordinasyonu sağlamaya yönelik çalışmalara en üst düzeyde destek olmaktan kaçınmamaları bir zorunluluk haline gelmektedir.
- v. Toplulaştırma çalışmalarının gereğinden fazla uzun zaman almasında etkili olan ihtilafli ve dava konusu olan arazilerin mülkiyet durumlarının kısa zamanda belirlenmesi ile toplulaştırmadan sonra tapu tescil işlemlerinin hızla yapılması için daha sıkı yasal ve idari önlemler alınmalıdır.
- vi. Türkiye'de arazi toplulaştırması çalışmalarına daha çok kaynak ayrılarak hız verilmeli, dağınık ve parçalı arazilerin birleştirilmesi suretiyle işletme bütünlüğü sağlanmalıdır.

- vii. Tarımsal üretimi artırmak amacıyla; yol, su, tarlaları birleştirerek, tarla içi geliştirme hizmetleriyle yapılan düzenlemeler yetersiz kalmaktadır. Arazi toplulaştırması projelerinin amacı sadece dağınık parselleri bir araya getirerek verimin artırılmasına yönelik tarla içi geliştirme hizmetleri yapmak olmamalıdır.
- viii. Arazinin de tükenebilir olduğu unutulmamalı, ekolojik değerleri gözeterek yapılan sürdürülebilir arazi yönetimi ile kırsal kalkınmanın bir aracı olarak arazi toplulaştırmasının gelişmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- ix. Arazi toplulaştırması, kırsal kalkınma projelerinin uygulanması için çok amaçlı bir araçtır. Türkiye'de kalkınma planlarında kırsal kalkınmaya yer verilmekle birlikte, tarımsal yerleşim ve kullanım alanlarının kırsal mekandaki diğer kültürel ve doğal değerlerimizin korunması, geliştirilmesi için yeterli çaba gösterilmemekte, ekolojik açıdan değerli tarım topraklarını da konu alan fiziki anlamda bir kırsal planlama çalışması yapılmamaktadır. Ancak Türkiye'de son yıllarda fiziki planlama çalışmaları çerçevesinde Çevre Düzeni Planları hazırlanmaktadır. Bu planlarda, ülkenin turizm, çevre, yerleşme, sanayileşme ve kıyı alanları planlanırken, kır-kent dengesinin korunması da amaçlanmalıdır.
- x. Tarım arazisinin ailenin geçimini sağlamaya ve aile işgücünü değerlendirmeye yeterli olmayacak derecede parçalanmasını ve küçülmesini önleyici düzenlemeler yapılmalıdır.

Gelişmiş ülkelerde arazi toplulaştırması kavramı yerine kırsal gelişim kavramı ön plana çıkmaktadır. Yani kırsal alanda herhangi bir uygulama yapılacaksa, bunun kırsal görünüm peyzaj planlaması ile birlikte yapılarak, hem yatırımın gerçekleşmesi hem de çevre ve doğanın korunması sağlanmaktadır. Kırsal alana yönelik olarak; çevre koruma, erozyonu önleme, ağaçlandırma, köy yenilemesi, her türlü yolların planlaması, köy imar planlarının yapılması, arazi kullanım planlarının hazırlanması gibi tüm hizmetler; toplulaştırma projeleri ile birlikte planlanıp uygulanabilmektedir. Doğa, çevre, yaşam ve yerleşim koşullarını içine alarak bunlarla birlikte uygulanan arazi toplulaştırması ile çiftçilik, köylülük, kültürel değerler ve doğanın geleceği

güvence altına alınabilecektir. Kırsal alanı bir bütün olarak ele alan, sadece ekonomik olarak değil çevresel açıdan da değerlendiren, kırsalın sürekliliğinin sağlanabildiği, doğaya fazla müdahale etmeden yapılan arazi toplulaştırması çalışmaları geliştirilmeli ve desteklenmelidir. Ayrıca arazi toplulaştırması uygulamaları kırsal alanlarda tarımsal üretim artışına neden olarak kırsal yerleşmeleri cazibe merkezleri haline getireceğinden, Türkiye'de yaşanan köyden kente yoğun olan göç olayına karşı önemli bir çözüm önerisi olarak düşünülmelidir.

Kırsal alanda arazi düzenlemelerinde yaşanan plansızlık sonucu, kent nüfusu ve yapılaşma artmakta, plansız bir kentleşme meydana gelmekte, kent ile kırsal arasındaki denge bozulmaktadır. Kentsel alanlar için planlamanın sağlanmasında kırsal alanda çiftçi memnuniyetini sağlayacak arazi toplulaştırması düzenlemesine ihtiyaç vardır.

2. Kuşak toplulaştırma çalışmalarını bitiren Avrupa ülkelerinin yanı sıra günümüze kadar Türkiye tarım topraklarının ortalama olarak sadece % 6'sında toplulaştırma çalışmaları yapıldığı ve Türkiye'de kentsel ve kırsal arazi düzenlemelerinin büyük önem taşıdığı göz önüne alınarak, bu anlamda imar planı uygulamaları ile arazi toplulaştırması çalışmalarının tamamlanması gerekmektedir. Arazi toplulaştırması çalışmalarında halen başlangıç aşamasında olan Türkiye'de arazi toplulaştırması konusunda; tarımsal verim artışı, ekonomik kazanımların sağlanması yönündeki gelişmelerin sağlanmasının yanında kırsal gelişmenin diğer ayaklarını oluşturan sosyo-kültürel ve mekansal gelişimin de sağlanması yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

Arazi toplulaştırması aynı zamanda kentsel alanda kalan tarım arazilerinin korunmasında da etkili bir araç olarak kullanılabilir. Kentin etkisiyle dönüşüm sürecinde olan kırsal yerleşimlerde tarımsal niteliği korunması gereken araziler bu yolla korunabilir. Kent-kırsal ilişkili gelişme ve kalkınma modellerinin geliştirilmemesi her iki alan için sorunların devamına neden olacaktır.

Arazi toplulaştırması yaklaşımı planlamada dağınık haldeki tarım topraklarının korunmasını sağlayarak, parçalanmanın olumsuz etkilerinin azaltılmasında kullanılabilir. Çalışmada arazi toplulaştırmasının, dağınık haldeki tarım topraklarını

bir araya getiren ve planlayan, tarımda verim artışını ve kırsal alanın kalkınmasını sağlayan bir araç olduğu, bunların yanında planlama çalışmalarında da araç olarak kullanılması gerektiği görülmüştür.

KAYNAKLAR

- Akdeniz, H., “Toprak Koruma, Arazi Kullanımı ve Toplulaştırma”, *II. Kadaastro Kongresi*, (2008)
- Akdeniz, H., “Tarım Kesiminin Kalkınmasında Bir Çözüm Olarak Arazi Toplulaştırması”, *Amme İdaresi Dergisi*, 36 (4): 127-151, (Aralık 2003).
- Aksöz, İ., “Batı Almanya’da Arazi Toplulaştırması”, *Atatürk Üniversitesi Yay.*, (70), Ziraat Fakültesi Araştırma Serisi, (50), Erzurum, (1969).
- Aksöz, İ., “Türkiye’de Arazi Toplulaştırmasının Önemi”, *Topraksu Dergisi*, (29): 13-15, (1969).
- Aksöz, İ., “Batı Almanya’da Arazi Toplulaştırması”, *Atatürk Üniversitesi*, Erzurum, (1970).
- Akten, M., Akten S., “Sürdürülebilir Arazi Kullanım Planlaması İçin Bir Model Yaklaşımı: Tarım Sektörü Örneği”, *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, 3(2):83-90,(2010).
- Akyol, N., “Türkiye’de Arazi Toplulaştırma Çalışmalarında Karşılaşılan Bazı Ölçme ve Haritalama Sorunları ve Öneriler”, *Milletlerarası, Tarım Reformu ve Kırsal Kalkınma Kongresi*, Ankara, 363-379, (1992).
- Aksoy, S., “Tarım Hukuku, Ders Kitabı: 254”, *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları*: (907), Ankara, (1984).
- Aksoy, S., Gün, S., Gülçubuk, B., “Tarım Topraklarının Parçalanması ve Miras Hukuku”, *Türkiye Ziraat Mühendisliği IV.Teknik Kongresi*, T.C.Ziraat Bankası Kültür Yayınları, 1 (26), Ankara, (1994).
- Arıcı, İ., Gündoğdu, K.S., Akkaya, Ş.T., “Arazi Toplulaştırmasında Yasal Düzenleme Gerekliği ve Yeni Arazi Toplulaştırma Kanun Taslağı”, *GAP Bölgesinde Arazi Toplulaştırma Uygulamaları ve Sorunları Sempozyumu*, Şanlıurfa, (3-5 Kasım 1999).
- Artukoğlu, M., “Türkiye’de Tarım Arazilerinde Arazi Parçalanması Sorunu ve Konuya İlişkin Bazı Öneriler”, *Çiftçi ve Köy Dünyası*, (26-27), Ankara, (1987).
- Avcı, M., “Manisa Yeni Harmanlı Köyü Tarım Arazilerinin Miras Yoluyla Parçalanma Durumu Üzerine Bir Araştırma”, *E. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi*, 29, (1992).
- Bakırcı, M., “Türkiye’de Kırsal Kalkınma: Kavramlar–Politikalar Uygulamalar”, *Nobel Yayın Dağıtım*, Ankara, (2007).

Banger, G., Şişman, A., “Kırsal Alan Düzenlemelerinde Yöneylem Araştırma Tekniklerinin Uygulanması”, *Harita ve Kadastro Mühendisleri Dergisi*, (87): 82-98, (2001).

Baybura, T., “Kırsal Kalkınma ve Arazi Toplulaştırma Paneli”, *TMMOB, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası*, (23.10.2009).

Birinci Adıyaman, A., “Arazi Toplulaştırması Nedir?”, *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi*, TÜRK TARIM, (192): 58-60, (Mart- Nisan 2010).

Boztoprak, T., “Arazi Toplulaştırma Çalışmasının Kültürteknik Özelliklerinin Sürdürülebilir Arazi Yönetimi Açısından İrdelenmesi: Kayseri Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Harita Mühendisliği Anabilim Dalı*, Trabzon, (2010).

Braks, G.J.M., Ploeg, A., “Main Points from the Dutch Ministry of Agriculture’s Economic Policy Statement for 1984”, *Bedrijfsontwikkeling, Ministerie van Landbouw en Visserij iste van den Boschtraat*, 4 (2): 921-926, Netherlands, (1983).

Bursalı, O., “Arazi Toplulaştırma Projesi yapılan Bir Köyde Yeşil Alan ve Rekreatyonel Alan Planlaması (Malatya İli, Yeşilyurt İlçesi Görgü Köyü Örneği)”, Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Adana, (2007).

Can, M., “Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye’nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: Sapard Ve İpard Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı*, Tokat, (2007).

Coşkun, S., “Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Sorunsalına Arazi Toplulaştırma Ölçeğinde Çözüm Önerileri”, (2008), *Yıldız Teknik Üniversitesi*, http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/scoskun_kalkinmaarazi.htm (15.05.2012)

Crecente, R., Alvarez, C., Fra, U., “Galiçyadaki Arazi Toplulaştırmasının Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Etkileri”, Tarımsal Ormancılık Mühendisliği, *Escuela Politecnica Yüksek Santiago de Compostela Üniversitesi*, Lugo 27002, İspanya, (2001).

Çamur, K., “Köy Yönetimi ve Mekansal Planlama: Köy Yapısının Sürdürülebilirliği”, *Amme İdaresi Dergisi*, 35 (4): 3-102, (2002).

Çelik, Z., “Türkiye’de Kırsal Planlama Politikalarının Geliştirilmesi”, Doktora Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı*, İzmir, (2006).

Çete, M., Yomralıoğlu, T., “Türkiye İçin Sürdürülebilir Arazi Politikası İhtiyacı”, *1. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, Ankara, (28 Mart-1 Nisan 2005).

Çınar, M., “Kırsal Arazi Planlamalarında Peyzaj Planlamasının Yeri ve Önemi”, Yüksek Lisans Tezi, *Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarımsal Yapılar ve Sulama Ana Bilim Dalı*, Erzurum, (2007).

Demir, H., Bakırcı, S., “Kırsal Alan Düzenlemesi”, *Harita Kadastro Mühendisleri Odası Dergisi*, (80), (1996).

Demirel, Z., “Arazi Topplulaştırması”, *Cumhuriyet Gazetesi*, Ankara, (2 Aralık 1992).

Demirel, Z., “Kırsal Toprak Düzenlemesi”, *Y.T.U.Basım Yayın Merkezi*, İstanbul, (1997).

Demirel, Z., “Kırsal Toprak Düzenlenmesi: (Arazi Topplulaştırması)”, İstanbul: YTÜ, (2005).

Demirel, Z., “Kırsal Kalkınma ve Arazi Topplulaştırma Paneli”, *TMMOB, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası*, (23.10.2009).

Demirel, Z., Açlar, A., Dem, H., Gür, M., Kurt, V., Çağdaş, V., “Toprak Düzenlemelerinde Yeni Gelişmeler ve Yapılanmalar”, *9. Türkiye Harita ve Bilimsel Ve Teknik Kurultayı, Ankara, Bildiriler Kitabı*, 145-170, (2003).

Demirel, Z., Gülsever, F.Z., “Türkiye’de Toprak Reformu ve Uygulamaları” http://www.tarimreformu.gov.tr/library/belge/b_Turkiye_toprak%20reformu_uygulamaları.pdf, (17.09.2011).

Dijk, T., “Complications for traditional land consolidation in Central Europe”, *Geoforum 38*, Science Direct, (2007).

DPT, “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”, *Devlet Planlama Teşkilatı Harita, Tapu Kadastro, Coğrafi Bilgi ve Uzaktan Algulama Sistemleri (Arazi ve Arsa Politikaları, Arazi Topplulaştırması, Arazi Kullanımı) Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara, (2001).

Duluklu, H., “Arazi Topplulaştırması ve Geleceği”, *TÜRKTARIM, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi*, (192): 19, (Mart- Nisan 2010).

Ekinci, K., Sayılı, M., “Tarım Arazilerinin Parçalanmasını Önlemeye Yönelik Mevzuat Üzerine Bir İnceleme”, *GOÜ, Ziraat Fakültesi Dergisi*, 27 (2): 121-129, (2010).

Erdi, A., Çay, T., Özkan, G., “Türkiye’de Arazi Düzenleme Çalışmalarında Hedefler ve Uygulamalar”, *Selçuk Üniversitesi Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Öğretiminde, 30.Yıl Sempozyumu*, Konya, (16-18 Ekim 2002).

Gülçubuk, B., “Kırsal Kalkınma Stratejileri, Politikaları ve Göz Önünde Bulundurulması Gereken İlkeler”, *Orman Köyü Kalkındırma Kooperatifleri Yönetici ve Üyelerin Orman Ekosistemlerindeki Biyolojik Çeşitliliği Yerinde Koruma Eğitimi Projesi*, Ankara, (2002).

Gülsever Şaban, F.Z., “Avrupa Ülkelerinde Arazi Toplulaştırma Örnekleri”, *TÜRKTARIM, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi*, (192): 31-37, (Mart- Nisan 2010).

Gün, A.S., “Türkiye’de Uygulanan Toprak Toplulaştırma Yöntemlerinin Karşılaştırılması-İzmir ve Şanlıurfa Örneği”, Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı*, Ankara, (1996).

Gürlük, S., “Dünyada ve Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma ”, *Uludağ Üniversitesi, İktisat Fakültesi Dergisi*, 19(4),(2001).

Güven, F., “Türkiye Tarım İşletmelerinin Genel Durumu ve Yeter Gelirli İşletme Büyüklüğünün Tespiti”, *TRGM*, Ankara, (2010).

Hartvigsen, M., “Land Consolidation under the new EU rural development programme” 2007-13, (2006).

<http://www.fao.org/Regional/seur/events/landcons2/docs/Hartvigsen.pdf>

Hazıvar, J., “Flurbereinigung in Europa”, *Schriftenreihe Des Bundesministerium Für Ernährung*, Landwirtschaft Und Boden, 78, (1992).

Hoerster, T., “Die Flurbereinigung- Instrument zur Neuordnung im landlichen Raum”, *Berichte über Landwirtschaft Band*,: XLVII, 3 (4): 516-530, Verlag Paul Parey Hamburg und Berlin, (1970).

Hopfer, H., “Gegenwaertsfragen Bei Der Laendlichen Bodenordnung In Polen”, *Z.F.Kulturtechnik Und Flurbereinigung*, Verlag Paul Parey, Berlin Und Hamburg, 332, (1965).

İnternet: BM, Birleşmiş Milletler Türkiye, “Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma ve Yeşil Ekonomi Alanında En İyi Uygulamalar Başvuru ve Seçim Süreci” , *Rio+20 Zirvesi*, 2012

http://www.un.org.tr/Rio20_En_ iyi_uygulamalar_basvuru_rehberi.pdf (31.01.2013)

İnternet: Birleşim Tarım Sanayi

<http://www.birlesimtarim.com/> (14.05.2011).

İnternet: DPT, Devlet Planlama Teşkilatı
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp> (18.08.2011).

İnternet: HYDRA, Uluslararası Proje ve Danışmanlık A.Ş.
<http://www.hydra.com.tr/uploads/kutup9.pdf> (15.09.2011).

İnternet: Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü
http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Home/Dokumanlar/koy_kanunu_tasarisi_taslagi.doc. (24.12.2010).

İnternet: Tarım Kütüphanesi
http://www.tarimkutuphanesi.com/ARAZI_TOPLULASTIRMASI_00160.html
 (16.09.2011).

İnternet: T.C. Kalkınma Bakanlığı, Beş Yıllık Kalkınma Planları
<http://www.dpt.gov.tr/> (09.11.2012)

İnternet: T.C. Kalkınma Bakanlığı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
<http://www.gap.gov.tr/gap-ve-surdurulebilir-kalkinma/surdurulebilir-kalkinma-nedir>
 (14.02.2011).

İnternet: T.C.Resmi Gazete
<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx> (15.06.2012)

İnternet: TRGM, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
<http://www.tarimreformu.gov.tr> (14.02.2011).

İnternet: TRGM, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, “Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uygulama Yönetmeliği”
<http://www.khgm.gov.tr/mevzuat/> (14.02.2011).

İnternet: TRGM, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, “2010-2014 Stratejik Plan”,
http://www.tarimreformu.gov.tr/sayfa/diger/TRGM_Stratjik_Plan.pdf (31.01.2013)

İnternet: TRGM, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü,
<http://www.tarimreformu.gov.tr/sss.aspx> (01.02.2013)

İnternet: TÜGEM, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
<http://www.tugem.gov.tr/ContentViewer.aspx?ContentId=7> (22.09.2012).

Kaltsikis, C., “Flurbereinigung İn Greechenland Ein Europaeischer Vergleich”, Dvw, 1 (55), (1982).

Karacaoğlu, Ö.C., “İhtiyaç Analizi ve Delphi Tekniği; Öğretmenlerin Eğitim İhtiyaçlarının Belirleme Örneği”, *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, (2009).

Kendirli, B., “ Kırşal Yerleşmeler Sunumu”, *Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü*, (2012)

www.agri.ankara.edu.tr/irrigation/1040_TYS_Kırsal_Yerleşmeler.ppt (31.01.2013)

Keşli, Y., Aral, S., Kayaoğlu, H., Alagözoğlu, A., “Çevre Amaçlı Arazi Toplulaştırması”, *Tarım Reformu Genel Müdürlüğü*, Ankara, (2010).

Köse, T., “Arazi Toplulaştırmasının Sulama Sistemlerine Etkisi (Manisa Salihli Sağ Sahil Sulama Alanı Örneği)”, Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarımsal Yapılar ve Sulama Ana Bilim Dalı*, Ankara, (2009).

Küzeci, N., “Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye’deki Arazi Toplulaştırma Çalışmaları”, Yüksek Lisans Tezi, *Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarımsal Yapılar ve Sulama Ana Bilim Dalı*, Erzurum, (2008).

Leeuw, A., “Laendliche Neuordnung In Der Schweiz”, *Drittes Kontaktstudium Flurbereinigung Im Wintersemester*, 1979-1980, (1982).

Linstone, H. A. ve Turoff, M., “The Delphi Method: Techniques and Applications”, *University of Southern California*, (2002).

Lisec, A., Pintar, M., “Conservation of natural ecosystems by land consolidation in the rural landscape”, *Acta Agriculturae Slovenica*, 85 (1), (2005).

Magel, H., “The Change of Paradigms In European Rural Development and Land Consolidation ”, Land Markets and Land Consolidation in Central Europe, *TU Delft-UDMS*, (2000).

Nonino, A., “Die Flurbereinigung In Italien, Flurbereinigung In Europa”, *Europaisch Fachtagung Flurbereinigung 25-29 April 1988 in der Bundesrepublik, Deutschland*, (1992).

Parlak, Z., “Yaşanabilir Bir Kırsal Oluşturmak-Arazi Toplulaştırması”, *Tarım Reformu Bölge Müdürlüğü*, Ankara, (2010).

Okuroğlu, M., Yağanoğlu, A.V., Örüng, İ., “Kırsal Yerleşim Tekniği”, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi*, Yayın No:338, (85): 79, Erzurum, (1998).

Özdemir, T., “Kırsal Alanların Düzenlenmesinde Ulaşım Ağı Planlamasına İlişkin Araştırma”, Doktora Tezi, *Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, (1985).

Özkara, B., “Kırsal Kalkınma ve Arazi Toplulaştırma Paneli”, *TMMOB, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası*, (23.10.2009).

Özkaya, E., Dönem Projesi, *Tarım Reformu Genel Müdürlüğü*, Ankara, (2010).

Pasakarnis, G., Maliene, V., “Land Consolidation- An Essential Tool For Sustainable Rural Development”, *The 3rd Built Environment & Natural Environment Conference*, Liverpool, (2008).

Peters, G.H., Guedes, M., “Fragmentation And Land Consalidation İn Spain, Land Reform, Land Settlement And Cooperatives”, Oxford, (1984).

Selçuk, F.Z., Zeren Gülersoy, N., “Boğaziçi'nin ekolojik planlaması için bir değerlendirme yöntemi”, *İTÜ Dergisi/a, mimarlık, planlama, tasarım*, 3(1):89-102, (2004).

Sönmez, N., “Köy Kalkınmasında Şumullü Planlama”, *Türkiye’de Köy Hizmetlerinin Koordinasyonu*, Ankara, (1964).

Stern, H., “Flurbereinigung und Dorfneuerung als Instrumente integrierter Regionalentwicklung, Rural change in Europe:” *Research Programme on Farm Structures and Pluriactivity, Structural Policies and Multiple Job Holding in the Rural Development Process*, Waldkirchen 18-21 September, 9-82, (1988).

Şahin, A.E., “Eğitim Araştırmalarında Delphi Tekniği ve Kullanımı”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20): 215-220, (2001).

Şengün, M.N., “Arazi Toplulaştırma ve Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri Sulama Suyunun Tasarrufu Kullanımına Etkisi ve Çalışmaları Yürütmesi Gereken Kurumsal Yapıdaki Yanlılıklar”, *TMMOB Su Politikaları Kongresi*, Ankara <http://www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/9146.pdf> (31.01.2013)

Thone, K.F., “Bedeutung der Bodenordnung für die Entwicklung der landlichen Raume”, *Bundesministerium für Emahrung, Landwirtschaft und Forsten*, 1-143, (1992).

TRGM, Tarım Reformu Ankara Bölge Müdürlüğü, “Almanya'nın Münster-Bonn Eyaletlerinde Arazi Toplulaştırma Uygulamaları Konusunda İncelemelerde Bulunan Teknik Gezi Grubunun Raporu”, (2007).

Türker, M. “Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Çalışmaları Sunumu”, *TRGM*, Ankara, (2011).

Ünsal, A., “Arazi Toplulaştırma Projelerinin Aşamaları”, *TÜRKTARIM Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi*, (192): 20-21, (Mart-Nisan 2010).

Vitikainen, A., “An Overview of Land Consolidation in Europe”, *Nordic Journal of Surveying and Real Estate Research*, (2004).

Vitikainen, A., “Flurbereinigung İn Finland, Flurbereinigung İn Europa”, *Europäische Fasctagung Flurbereinigung 25-29 April İn Der Bundesrepublik*, Deutschland, (1992).

Weitz, R., "Rural Development In Chening Wold", *Cambridge*, England, (1971).
Yağanoğlu, A.V., M. Okuroğlu, A. Hanay, "Arazi Toplulaştırması", *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakóltesi Ders Yay.*, (159), Erzurum, (2000).

Yıldız, N., "Arazi Toplulaştırması", *Yıldız Üniversitesi Yay.*, (167): 1-255, İstanbul, (1983).

Zeliff, N.D. ve Heldenbrand, S.S., "What Has Being Done In The International Business Curriculum?", *Business Education Forum*, 48 (1): 23-25, (1993).

EKLER

EK-1 Anket Formu Örneği (Birinci Delphi Anketi)

İyi günler. Bu anket, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında yürütülmekte olan “Kırsal Alanların Korunarak Kalkınmasında ve Planlanmasında Bir Araç Olarak Arazi Toplulaştırması: Avrupa Birliği-Türkiye Karşılaştırması” konulu araştırma tezinde kullanılmak üzere yapılmaktadır. Yardımcı olmanızı rica eder, katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

Çalışmanın Amacı: Bu anketin amacı aşağıdaki konuya ilişkin görüşlerinizi toplamaktır.

“Türkiye’de kırsal alan plan ve düzenlemesinin bir bileşeni olan arazi toplulaştırmasının hangi sorunları çözüme kavuşturulursa bu uygulama kırsalın iyileştirilmesinde, korunarak kalkınmasında ve planlanmasında daha başarılı ve verimli olur?”

Lütfen kişisel bir beyin fırtınası gerçekleştirerek konuya ilişkin mümkün olduğu kadar çok sayıda sorunu belirleyip listeleyiniz. Belirlediğiniz bu sorun maddeleri diğer katılımcıların belirttikleriyle bir araya getirilip İkinci Delphi Anketi oluşturulacaktır.

Sorun 1:.....

Sorun 2:.....

Sorun 3:.....

Sorun 10:.....

EK-2 Anket Formu Örneği (İkinci Delphi Anketi)

İyi günler. Bu anket, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında yürütülmekte olan “Kırsal Alanların Korunarak Kalkınmasında ve Planlanmasında Bir Araç Olarak Arazi Toplulaştırması: Avrupa Birliği-Türkiye Karşılaştırması” konulu araştırma tezinde kullanılmak üzere yapılmaktadır. Yardımcı olmanızı rica eder, katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

Çalışmanın Amacı: Bu anketin amacı, birinci anket yoluyla iletilen sorun maddelerinin tamamını size sunmak ve bu maddelere hangi düzeyde katıldığınızı belirlemektir. Lütfen her bir sorun maddesine ilişkin görüşünüzü ölçek üzerindeki 1’den 7’ye kadar sıralı rakamlardan birini sorun maddesinin sonundaki parantezin içine yazarak belirtiniz. Ölçek üzerinde “1” Hiç katılmıyorum, “7” kesinlikle katılıyorum düşüncesini ifade etmektedir.

“Türkiye’de kırsal alan plan ve düzenlemesinin bir bileşeni olan arazi toplulaştırmasının hangi sorunları çözüme kavuşturulursa bu uygulama kırsalın iyileştirilmesinde, korunarak kalkınmasında ve planlanmasında daha başarılı ve verimli olur?”

Hiç Katılmıyorum						Kesinlikle Katılıyorum
1	2	3	4	5	6	7

Sorun 1: İnsanların kamu yararını ön planda tutmadan kendi parsellerinin toplulaştırma dışı tutulmalarını istemeleri sorun yaratmakta.....()

EK-2 (Devam) Anket Formu Örneği (İkinci Delphi Anketi)

Sorun 2: Çiftçilerin tercihlerini belirli bir bölgede yoğunlaştırmak istemeleri, eski parsellerine bağımlılıklarından dolayı parselasyona ve yer değişikliğinden dolayı miktarı azalan parsellere itiraz etmeleri yani, çiftçilerimizde arazi toplulaştırması konusunda gerekli eğitim ve bilgilendirmede eksiklikler olması uygulamayı olumsuz yönde etkilemekte.....()

Sorun 3: Her biri, bir başka Bakanlığa bağlı ve çok farklı yasal düzenlemeler ile yönetilen ve çok farklı önceliklere sahip kuruluşlar arasında koordinasyon ve uyumu gerçekleştirmek oldukça zor olduğundan bir sorun olarak ortaya çıkmakta.....()

Sorun 4: Arazi toplulaştırması çalışması yapılırken disiplinler arası koordinasyonda bir takım eksiklikler olmakta, kırsal alan planlamasının önemli bir bileşeni olan bu konuda harita ve ziraat mühendisliği disiplinlerinin yanında şehir planlama ve ilgili diğer disiplinler arası uzmanlıklara yeterli yer verilmemekte.....()

Sorun 5: Toplulaştırma çalışmalarını yapabilmek için toplulaştırma yapılacak alanın arazi mülkiyet durumunun bilinmesi, kadastro çalışmasının tamamlanmış olması ve yapılmış olan kadastro çalışmasının amaca uygun olması gerekmektedir. Ancak Türkiye'de kadastral pafta ve kayıtların önemli bir kesimi toplulaştırma için yeterli olmayıp yine haritaların bir kısmı ise güncelliğini kaybetmiş ve zemine uymamakta.....()

Sorun 6: Türkiye kadastrounda genellikle karşılaşıldığı üzere kadastro paftalarının sayısallaştırılması sonucunda elde edilen yüzölçümleri ile tapu kayıtlarındaki yüzölçümleri arasında önemli ölçüde farklar oluşmakta, uygulamada zorluklarla karşılaşılmakta bu yüzden bazı durumlarda kadastrounun yenilenmesi gündeme gelmekte, bu da uygulamada önemli ölçüde zaman kaybına sebep olmaktadır.....()

EK-2 (Devam) Anket Formu Örneği (İkinci Delphi Anketi)

Sorun 7: Kadastro tespitlerine yapılan itirazlar ve davalı parsellerde davaların sonuçlandırılmaması sonucu bir takım sorunlar yaşanmakta.....()

Sorun 8: Haritalardaki eksiklik ve yetersizlik uygulama projelerinin yapımını zorlaştırmakta ve yapılmış projeler uygulama sırasında değişmekte bu da zaman ve kaynak kaybına neden olmaktadır.....()

Sorun 9: Tapu kütüklerindeki hisse, ad, soyadında yapılan yazım hataları, baba adlarının yazılı olmaması nedeniyle, bilgisayar ortamında aynı isimle kayıtlı parsellerde sıkıntılar yaşanmakta.....()

Sorun 10: Arazi toplulaştırması uygulama projeleri için ayrılan ve verilen ödenekler yeterli olmamakta.....()

Sorun 11: Toplulaştırma çalışmaları yapılırken diğer taraftan Medeni Kanununun miras hükümleri gereği tarım toprağında sürekli parçalanmalar devam etmekte.....()

Sorun 12: Türkiye'de arazi toplulaştırması konusunda gelişmiş olan ülkelerin uygulanmış projelerinin ve toplulaştırma kanun ve usullerinin incelenmesine yönelik çalışmalara gerektiği kadar önem verilmemekte.....()

Sorun 13: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü tarafından yapılacak arazi toplulaştırması çalışmalarındaki projelerin uygulama tekniğini ve proje bütünlüğünü bozmamak amacı ile halen mera olan ve mera olabilecek arazilerin oluşturulan komisyonca tespit edilmesi, daha sonra tahsis amacı değişikliği istenilen meraların tahsis amacının değiştirilerek, Hazine adına tescilinin sağlanması, mera parsellerinin 1/5000 ölçekli haritalarının oluşturularak tescilinin sağlanması için işbirliği yapılan mera parsellerinin düzenlenmesi kapsamında sorunlar yaşanmakta.....()

EK-2 (Devam) Anket Formu Örneği (İkinci Delphi Anketi)

Sorun 14: Günümüze kadar Türkiye'de geniş kapsamlı arazi toplulaştırması çalışmaları yapılmayıp sadece parseller düzenlenmiş, doğa ve çevre gözetilerek yapılan çalışmalara yeterince önem verilmemekte.....()

Sorun 15: Arazi toplulaştırmasında değer biçme, arazilerin adil değişimi için esastır ancak arazi değerlerinin ve toplulaştırma sonrasında mal sahibine verilecek olan arazi miktarlarının belirlenmesinde teknik sorunlar yaşanmakta.....()

Sorun 16: Arazi derecelendirilmesi ve derecelendirme haritalarının hazırlanmasında birtakım sorunlar yaşanmakta.....()

EK-3 Anket Formu Örneği (Üçüncü Delphi Anketi)

İyi günler. Bu anket, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında yürütülmekte olan “Kırsal Alanların Korunarak Kalkınmasında ve Planlanmasında Bir Araç Olarak Arazi Toplulaştırması: Avrupa Birliği-Türkiye Karşılaştırması” konulu araştırma tezinde kullanılmak üzere yapılmaktadır. Yardımcı olmanızı rica eder, katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

Çalışmanın Amacı: Bu üçüncü Delphi anketinde ikinci ankete verdiğiniz cevapları gözden geçirmeniz beklenmektedir. Sizin de fark edebileceğiniz gibi bu üçüncü anket ikinci anketin aynısıdır. Size sunulan bu ankete ikinci anketin istatistiksel analizleri de eklenmiştir. Öncelikle her bir madde başında ikinci ankette yer alan size ait cevaplar belirtilmiştir. Sizin cevaplarınızın yanında grubun cevaplarına ilişkin dört farklı istatistik sonucu da yer almaktadır. Bu istatistikler sırasıyla; birinci çeyrek (Ç1), medyan (Md), üçüncü çeyrek (Ç3) ve genişlik (R)’dir.

Medyan (Md): Cevapların %50’sini soluna, %50’sini de sağına alan noktadır.

Birinci Çeyrek (Ç1): Cevapların %25’ini soluna, %75’ini de sağına alan noktadır.

Üçüncü Çeyrek (Ç3): Cevapların %25’ini sağına, %75’ini de soluna alan noktadır.

Genişlik (R): Üçüncü çeyrek ile birinci çeyrek arasındaki farktır ($R = \text{Ç3} - \text{Ç1}$). Bu farkın az olması görüş birliği olduğunu, yüksek olması ise görüş birliği olmadığını ifade eder. Bu çalışmada uzlaşma sağlanacak aralık ‘1’ olarak alınmıştır.

Bu ankette, ikinci ankette her bir maddeye ilişkin sunulan istatistikleri değerlendirerek yeniden gözden geçiriniz. Yeni cevabınızı “Yeni” yazan sütundaki parantez içine yazınız. Önceki ankette verdiğini cevabınızda ısrar ediyorsanız “Eski” yazan sütundaki sunulan ikinci ankete verdiğiniz cevabınızı yuvarlak içine alınız.

EK-3 (Devam) Anket Formu Örneği (Üçüncü Delphi Anketi)

Ç1	Md	Ç3	R	Eski	Yeni	Sorun Maddesi
4	5	6	2	4		1.İnsanların kamu yararını ön planda tutmadan kendi parsellerinin toplulaştırma dışı tutulmalarını istemeleri sorun yaratmakta.
5	6	6	1	6		2.Çiftçilerin tercihlerini belirli bir bölgede yoğunlaştırmak istemeleri, eski parsellerine bağımlılıklarından dolayı parselasyona ve yer değişikliğinden dolayı miktarı azalan parsellere itiraz etmeleri yani, çiftçilerimizde arazi toplulaştırması konusunda gerekli eğitim ve bilgilendirmede eksiklikler olması uygulamayı olumsuz yönde etkilemekte.
3	4	5	2	3		3. Her biri, bir başka Bakanlığa bağlı ve çok farklı yasal düzenlemeler ile yönetilen ve çok farklı önceliklere sahip kuruluşlar arasında koordinasyon ve uyumu gerçekleştirmek oldukça zor olup bir sorun olarak ortaya çıkmakta.
2	4	5	3	2		4. Arazi toplulaştırması çalışması yapılırken disiplinler arası koordinasyonda bir takım eksiklikler olmakta, kırsal alan planlamasının önemli bir bileşeni olan bu konuda harita ve ziraat mühendisliği disiplinlerinin yanında şehir planlama ve ilgili diğer disiplinler arası uzmanlıklara yeterli yer verilmemekte.
5	6	6	1	7		5. Toplulaştırma çalışmalarını yapabilmek için toplulaştırma yapılacak alanın arazi mülkiyet durumunun bilinmesi, kadastro çalışmasının tamamlanmış olması ve yapılmış olan kadastro çalışmasının amaca uygun olması gerekmektedir. Ancak Türkiye'de kadastral pafta ve kayıtların önemli bir kesimi toplulaştırma için yeterli olmayıp yine haritaların bir kısmı ise güncelliğini kaybetmiş ve zemine uymamakta.

EK-3 (Devam) Anket Formu Örneği (Üçüncü Delphi Anketi)

Ç1	Md	Ç3	R	Eski	Yeni	Sorun Maddesi
3	4	5	2	6		6. Türkiye kadastrounda genellikle karşılaşıldığı üzere kadastro paftalarının sayısallaştırılması sonucunda elde edilen yüzölçümleri ile tapu kayıtlarındaki yüzölçümleri arasında önemli ölçüde farklar oluşmakta ve uygulamada zorluklarla karşılaşılmakta bu yüzden bazı durumlarda kadastrounun yenilenmesi gündeme gelmekte ve bu da uygulamada önemli ölçüde zaman kaybına sebep olmaktadır.
2	3	4	2	2		7. Kadastro tespitlerine yapılan itirazlar ve davalı parsellerde davalının sonuçlandırılmaması sonucu bir takım sorunlar yaşanmaktadır.
4	5	6	2	4		8. Haritalardaki eksiklik ve yetersizlik uygulama projelerinin yapımını zorlaştırmakta ve yapılmış projeler uygulama sırasında değişmekte bu da zaman ve kaynak kaybına neden olmaktadır.
2	3	5	3	3		9. Tapu kütüklerindeki hisse, ad, soyadında yapılan yazım hataları, baba adlarının yazılı olmaması nedeniyle, bilgisayar ortamında aynı isimle kayıtlı parsellerde sıkıntılar yaşanmaktadır.
6	6	7	1	7		10. Arazi toplulaştırması uygulama projeleri için ayrılan ve verilen ödenekler yeterli olmamaktadır.
5	6	7	2	6		11. Toplulaştırma çalışmaları yapılırken diğer taraftan Medeni Kanunun miras hükümleri gereği tarım toprağında sürekli parçalanmalar devam etmektedir.

EK-3 (Devam) Anket Formu Örneği (Üçüncü Delphi Anketi)

Ç1	Md	Ç3	R	Eski	Yeni	Sorun Maddesi
3	5	6	3	6		12. Türkiye'de arazi toplulaştırması konusunda gelişmiş olan ülkelerin uygulanmış projelerinin ve toplulaştırma kanun ve usullerinin incelenmesine yönelik çalışmalara gerektiği kadar önem verilmemekte.
1	2	4	3	2		13. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü tarafından yapılacak arazi toplulaştırması çalışmalarındaki projelerin uygulama tekniğini ve proje bütünlüğünü bozmamak amacı ile halen mera olan ve mera olabilecek arazilerin oluşturulan komisyonca tespit edilmesi, daha sonra tahsis amacı değişikliği istenilen meraların tahsis amacının değiştirilerek, Hazine adına tescilinin sağlanması, mera parsellerinin 1/5000 ölçekli haritalarının oluşturularak tescilinin sağlanması için işbirliği yapılan mera parsellerinin düzenlenmesi kapsamında sorunlar yaşanmakta.
5	6	6	1	5		14. Günümüze kadar Türkiye'de geniş kapsamlı arazi toplulaştırması çalışmaları yapılmayıp sadece parseller düzenlenmiş, doğa ve çevre gözetilerek yapılan çalışmalara yeterince önem verilmemekte.
2	3	4	2	2		15. Arazi toplulaştırmasında değer biçme, arazilerin adil değişimi için esastır ancak arazi değerlerinin ve toplulaştırma sonrasında mal sahibine verilecek olan arazi miktarlarının belirlenmesinde teknik sorunlar yaşanmakta.
2	3	4	2	2		16. Arazi derecelendirilmesi ve derecelendirme haritalarının hazırlanmasında birtakım sorunlar yaşanmakta.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : TEMEL, Merve
 Uyruğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 25.07.1986, Ankara
 Medeni hali : Evli
 e-mail : mervetemel_06@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	2013
Lisans	Anadolu Üniversitesi/ Kamu Yönetimi Bölümü	2010
Lisans	Gazi Üniversitesi/ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	2009
Lise	Yenimahalle Yabancı Dil Ağırlıklı 75.Yıl Lisesi	2004

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2010-	Tarım Kredi Kooperatifleri Genel Müdürlüğü	Şehir Plancısı
2009-2010	Tarım Reformu Ankara Bölge Müdürlüğü	Şehir Plancısı

Yabancı Dil

İngilizce